

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

бакалавра

на тему «Діяльність Міжнародних конгресів історичних наук (1990-2022 рр.) та тенденції розвитку сучасної історичної науки»

Виконала: студентка IV курсу
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»
Доценко Марія Ігорівна

Керівник: д. і. н., проф.
Посохов Сергій Іванович

Рецензент: к. і. н., доц.
Кісельова Юлія Анатоліївна

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНІ КОНГРЕСИ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1990-2022 РР.): ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ	15
РОЗДІЛ 2. МКІН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	47
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	103
ДОДАТОК 1. СПИСОК НАЦІОНАЛЬНИХ КОМІТЕТІВ ІСТОРИКІВ – ЧЛЕНІВ МКІН	113
ДОДАТОК 2. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МАДРИД, 26.08 – 02.09.1990)	115
ДОДАТОК 3. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОНРЕАЛЬ, 27.08 – 03.09.1995)	120
ДОДАТОК 4. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 06–13.08.2000)	121
ДОДАТОК 5. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СІДНЕЙ, 03–09.07.2005)	124
ДОДАТОК 6. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. АМСТЕРДАМ, 22–28.08.2010)	127
ДОДАТОК 7. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЗИНАНЬ, 23–29.08.2015)	130
ДОДАТОК 8. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПОЗНАНЬ, 23 –28.08.2022)	134

ВСТУП

Повноцінний розвиток будь – якої науки, в тому числі й історичної, є неможливим без забезпечення регулярної комунікації між дослідниками. Наймасштабнішим на сьогодні майданчиком для професійного спілкування істориків із усього світу є Міжнародні конгреси історичних наук, що вже понад століття проводяться з періодичністю раз на 5 років з метою обміну досвідом між представниками різних національних історіографічних шкіл та вирішення нагальних питань сучасної історичної науки з урахуванням загальносвітових трендів. Починаючи з 1926 р., організацією проведення даних форумів опікується Міжнародний комітет історичних наук (МКІН) із центром у Женеві, що координує участь у таких заходах представників національних комітетів різних країн світу та надає національним комітетам країн, де планується проведення конгресу, допомогу зі створення належних умов для зустрічі учасників.

В історії проведення конгресів виділяють чотири періоди, кожен з яких відображає як загальні геополітичні тенденції життя світу, так і ключові особливості розвитку світової історіографії. Хронологічні рамки даних періодів визначаються ключовими подіями міжнародно-політичного життя світу у ХХ ст. – Першою та Другою світовими війнами та завершенням «холодної війни». Упродовж свого існування дана форма наукової комунікації зазнала значних трансформацій, пов'язаних зі зміною пріоритетної тематики досліджень, особливостями її репрезентації, досягненнями методології, впливом політико – ідеологічних факторів на розвиток історіографії тощо. Починаючи з міжвоєнного періоду та до завершення «холодної війни» (V конгрес у Брюсселі, 1923 р. – XVI конгрес у Штутгарті, 1985 р.) дані заходи нерідко з майданчика для наукової комунікації вчених з усього світу перетворювалися на місце протиставлення представників різних геополітичних полюсів, що не сприяло конструктивності обговорень дискусійних питань.

Після згасання «холодної війни», починаючи з форуму у Мадриді (1990 р.), в історії Міжнародних конгресів історичних наук розпочався якісно новий період, який триває дотепер і характеризується помітною лібералізацією, подоланням ідеологічної напруженості між учасниками з різних країн світу, розгортанням курсу на відмову від європоцентризму, модернізацією форм організації засідань, еволюцією пріоритетної проблематики та підходів до її розгляду. Упродовж 1990-2022 рр. ці світові форуми стали місцем визнання міжнародною академічною спільнотою перспективності багатьох нових напрямків історичних студій, що перебувають на стадії ідейного оформлення чи інституціоналізації, пошуку принципово нових підходів до історіописання, можливостей та перспектив їхньої імплементації. Такий стан речей, з огляду на сутність привнесених до роботи конгресів новацій та результати роботи засідань, свідчить про важливе значення цього періоду як із точки зору історії комунікації істориків, так і з точки зору розвитку сучасної історичної науки в цілому, що й зумовлює наукову актуальність даного дослідження.

Активізація глобалізаційних процесів, характерна для сучасного світу, стрімкий розвиток інформаційних технологій, що забезпечують відчуття єдності між представниками різних країн та континентів, закономірно сприяють зростанню інтересу до історії міжнародної співпраці науковців. Посилення міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя, характерне для сьогодення, визначає суспільну актуальність даної теми.

Об'єктом дослідження є діяльність Міжнародних конгресів історичних наук як провідної форми наукової комунікації істориків з усього світу упродовж 1990-2022 рр.

Предметом дослідження є визначення загальних тенденцій розвитку сучасної історичної науки шляхом аналізу організаційної та тематичної специфіки зазначених наукових форумів.

Хронологічні межі роботи визначаються 1990-2022 рр. Нижня хронологічна межа дослідження обумовлена проведенням у 1990 р. XVII Міжнародного конгресу історичних наук у Мадриді, що став першим форумом

після завершення «холодної війни» та ознаменував розгортання курсу на лібералізацію та деідеологізацію дискусій. Верхня хронологічна межа пов'язана з проведенням у 2022 р. останнього на даний момент XXIII Міжнародного конгресу історичних наук у Познані.

Територіальні межі дослідження визначаються географією країн-членів Міжнародного комітету історичних наук, що брали участь у роботі конгресів упродовж досліджуваного періоду (перелік наведено у додатку 1) та регіонами, що упродовж 1990-2022 рр. перебували у полі зору учасників форумів (Європа, Азія, Африка, Латинська Америка, Океанія, Арктика).

Історіографія проблеми. Діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1990-2022 рр. відзначається фрагментарним характером висвітлення у сучасній світовій та українській історіографії. Історіографічну базу роботи передовсім становлять оглядові статті учасників засідань Генеральної Асамблеї Міжнародного комітету історичних наук та Міжнародних конгресів істориків, де представлено попередній аналіз підсумків роботи того чи іншого конгресу.

Серед проблем, пов'язаних з діяльністю конгресів у 1990-2022 рр., найменш репрезентованими в історіографії є питання організації та специфіки роботи засідань Генеральної Асамблеї МКІН, під час яких історики з усього світу підбивають підсумки проведення попередніх форумів, визначають траєкторію подальшого розвитку даної форми наукової комунікації, формують порядок денний майбутніх зустрічей науковців, обговорюють і затверджують запропоновану національними комітетами на розгляд Міжнародного комітету істориків тематику засідань. З огляду на це, особливу дослідницьку цінність мають статті С. Л. Тихвинського¹, М. В. Бібікова², Е. Ван Янга³, що дозволяють простежити специфіку роботи даних засідань напередодні зустрічей науковців у Мадриді (1990 р.), Амстердамі (2010 р.) та Цзинані (2015 р.), визначити умови, в яких були прийняті рішення про розширення географії проведення

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКІН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182–184.

² Бибилов М. В. Генеральная Ассамблея Международного комитета исторических наук в Будапеште // Новая и новейшая история. 2013. № 2. С. 66–69.

³ Van Young E. Getting ready for Amsterdam: The Beijing General Assembly of CISH. URL: <http://surl.li/etsej> (дата звернення: 06.02.2023).

конгресів, їхню поступову діджиталізацію, розширення напрямків діяльності МКІН за рахунок створення Фонду солідарності для фінансової підтримки потенційних учасників та запровадження Міжнародної премії у галузі історії як інструменту підвищення престижності історичного знання.

Загальні проблеми організації Міжнародних конгресів історичних наук, що відбулися у 1990-2015 рр., та особливості їхньої роботи набули відображення у публікаціях учасників заходів М. В. Бібікова¹, М. В. Васехи², В. К. Волкова, В. О. Тишкова³, С. Л. Тихвинського⁴. Дані дослідження дають змогу визначити загальну кількість учасників кожного з форумів, кількість репрезентованих під час конгресів національних комітетів, окреслити перелік країн з найбільш «активними» академічними спільнотами істориків; проаналізувати особливості організації та змістовного наповнення запропонованої учасникам з усього світу культурної програми, специфіку роботи окремих засідань у рамках різних форматів, сутність ключових дискусій, що визначали діяльність конгресів, реакцію наукового співтовариства на теми, пов'язані з різними напрямками розвитку сучасної історичної науки, відповідність обговорюваної проблематики загальносвітовим історіографічним трендам.

Аналізу роботи окремих засідань, організованих в рамках різних форматів («головні теми», «спеціальні теми», «круглі столи»), присвячені роботи учасників форумів Л. Й. Бородкіна⁵, Є. І. Пивовара⁶, Л. П. Репіної, З. О. Чеканцевої, О. Б. Леонтьєвої⁷, Н. І. Самойленко¹, М. М. Смєлової²,

¹ Бибилов М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 116–120.

² Васеха М. В. Международный конгресс исторических наук // Вестник антропологии. 2016. № 1(33). С. 111 – 114.

³ Бибилов М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

⁴ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3 – 28.

⁵ Бородин Л. И. «Цифровой поворот» в дискуссиях на XXII Международном конгрессе исторических наук (Китай, 2015 г.) // Историческая информатика. Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. 2015. №3-4. С. 56–67.

⁶ Пивовар Е. И. Теоретические проблемы изучения и преподавания истории на XX Международном конгрессе исторических наук // Новая и новейшая история. 2006. №3. С. 8–14.

⁷ Репина Л. П., Чеканцева З. А., Леонтьева О. Б. История и теория на XXII Конгрессе МКІН: Круглый стол «Событие и время в исторических перспективах» // Диалог со временем. 2015. Вып. 52. С. 8–32.

В. О. Тишкова³. Вони дають змогу реконструювати елементи ряду теоретико-методологічних дискусій, що відбулися під час конгресів у Мадриді (1990 р.), Осло (2000 р.), Сіднеї (2005), Амстердамі (2010 р.) та Цзинані (2015 р.), дослідити специфіку сприйняття нагальних проблем розвитку сучасної історичної науки представниками різних академічних традицій та національних історіографічних шкіл, визначити найбільш обговорювані в рамках різних засідань доповіді, закладені за результатами обговорення нагальні курси розвитку як окремих історичних субдисциплін (усна історія, історія емоцій, історична дидактика), так і світової історичної науки загалом («культурний поворот» в історичних дослідженнях, усвідомлення потенціалу використання сучасних інформаційних технологій для розвитку різних напрямків історіографії тощо).

Специфіку сприйняття діяльності окремих конгресів у 1990-2022 рр. представниками т. з. «західної» історіографії дають змогу визначити статті Х. Аростегі⁴, Р. Бріденталь⁵, Дж. Фрігульєтті⁶, Д. Кеннеді⁷, К. Оффен⁸, Р. Сварицкової-Слабакової⁹. Вони дозволяють простежити особливості реалізації декларованого Міжнародним комітетом історичних наук курсу на відмову від європоцентризму, визначити специфіку сприйняття загальних тенденцій розвитку сучасної світової історіографії представниками національних комітетів країн, де зародилася більшість популярних під час даних заходів напрямків в історіографії. Виняткову дослідницьку цінність

¹ Самойленко Н. І. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015 р.) // Український історичний журнал. 2016. № 1. С. 150–161.

² Смелова М. Н. Пленарное заседание. Тема 1. Перспективы глобальной истории: идеи и методология (Обзор материалов) // XX век: Методологические проблемы исторического познания. 2001. №1. С. 163–185.

³ Тишков В. А. Новая историческая культура (размышления после XXI Международного конгресса исторических наук) // Новая и новейшая история. 2011. №2. С. 3–23.

⁴ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmgy> (дата звернення: 23.09.2022).

⁵ Bridenthal R. The 19th International Congress of Historical Sciences: A Report. URL: <http://surl.li/eogtg> (дата звернення: 11.11.2022).

⁶ Friguglietti J. CISH: A Report on a Round Table. URL: <http://surl.li/etsfj> (дата звернення: 08.02.2023).

⁷ Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернення: 11.01.2023).

⁸ Offen K. International Congress of Historical Sciences. Report. URL: <http://surl.li/etsbg> (дата звернення: 13.12.2022).

⁹ Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan. URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

мають робота Я. Рихліка¹, присвячена проблемам підготовки до проведення форуму істориків у Познані (2022 р.) в умовах пандемії, спричиненої поширенням SARS-CoV-2-19 та загострення міжнародно-політичної ситуації у світі через початок повномасштабного вторгнення в Україну, та оглядова стаття учасника форуму Н. Фабіана², що містить аналіз даної зустрічі науковців загалом, з огляду на загальні тенденції розвитку сучасної світової історіографії, так із точки висвітлення специфіки дискусій, що відбувалися в рамках окремих засідань. Дані дослідження дають змогу реконструювати особливості організації та діяльності найменш висвітленого в історіографії (через нетривалість часу, що минув з моменту проведення) заходу даного формату за 1990-2022 рр.

Українська історіографія, присвячена роботі Міжнародних конгресів історичних наук, є вкрай нечисленною, що зумовлено як нетривалістю членства Національного комітету істориків України у складі МКІН (з 1995 р.), так і стабільно низьким рівнем участі українських істориків у таких зустрічах науковців. Вона представлена оглядовими статтями учасників форумів 1990-2015 рр. Я. Д. Ісаєвича³, О. В. Середи⁴, Н. І. Самойленко⁵, дослідженням проблем та перспектив розвитку сучасної української історичної науки, здійсненим О. М. Сухим⁶. Наведені роботи дають змогу визначити кількісний та персональний склад делегацій українських істориків, перелік секцій, у роботі яких їхні представники брали участь, тематику представлених на обговорення доповідей, схарактеризувати процес інтеграції Національного комітету

¹ Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України на сторінках другого видання книги «Історія України» (Прага, 2022) та у зв'язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних Наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 71 –76.

² Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022 / Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернення: 23.02.2023).

³ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

⁴ Середа О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224 –225.

⁵ Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.11.2022).

⁶ Сухий О. М. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрями // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип.10. С. 24 –34.

істориків України до міжнародного наукового співтовариства загалом і до структури МКІН зокрема.

Джерельну базу дослідження становлять програми Міжнародних конгресів історичних наук за 1990-2022 рр.; протоколи засідань Генеральної Асамблеї МКІН за 2002-2017 рр.; звіти МКІН і національних комітетів істориків з країн-приймаючих сторін про проведення засідань Генеральної Асамблеї МКІН і роботу форумів; тексти урочистих промов, виголошених представниками Бюро МКІН під час церемоній відкриття та закриття заходів, нагородження лауреатів історичних премій; Інтернет-публікації з офіційних сайтів Міжнародного комітету історичних наук і XXIII Міжнародного конгресу істориків, їхніх сторінок у соцмережах Facebook та YouTube; публікації в українських та зарубіжних ЗМІ, присвячені висвітленню роботи даних форумів.

Програми зустрічей науковців у Мадриді¹, Монералі², Осло³, Сідней⁴, Амстердамі⁵, Цзинані⁶ та Познані⁷ є ключовими джерелами для дослідження діяльності конгресів істориків, оскільки дозволяють визначити тематичну специфіку роботи кожного з зазначених заходів у цілому та на рівні окремих форматів сесій зокрема, простежити її вплив на особливості організації засідань, проаналізувати еволюцію пріоритетної проблематики та сформулювати ключові тенденції розвитку сучасної світової історичної науки.

Значний дослідницький потенціал мають протоколи міжконгресових засідань Генеральної Асамблеї МКІН у Амстердамі (2002 р.)⁸, Пекіні (2007 р.)⁹,

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИИ // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

² Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259 –265.

³ The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 15.09.2022).

⁴ The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

⁵ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

⁶ CIHS's XXIIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

⁷ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

⁸ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 2 and 3 September 2002. URL: <http://surl.li/eneit> (дата звернення: 11.11.2022).

⁹ The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).

Будапешті (2012 р.)¹ та Москві (2017 р.)²; вони дають змогу проаналізувати специфіку підготовки до проведення наступних зустрічей науковців, зокрема процесу формування програми заходів, розгортання процесів організаційних змін. Протоколи засідань Генеральної Асамблеї, що відбулися у ході роботи конгресів у Сідней³, Амстердамі⁴ та Цзинані⁵ дозволяють простежити специфіку процесу розширення мережі МКІН за рахунок входження нових національних комітетів істориків, визначити процедуру відбору країн-кандидатів на проведення кожного з наступних конгресів та прийняття остаточного рішення щодо приймаючої сторони.

Звіти керівництва МКІН⁶ та національних комітетів країн⁷, на території яких відбувалися засідання Генеральної Асамблеї чи безпосередньо робота форумів дають змогу визначити загальну специфіку організації окремих сесій та запропонованої учасникам культурної програми, основні проблеми, що супроводжували проведення заходів.

Тексти урочистих промов представників Бюро МКІН, виголошених під час церемоній відкриття⁸ й закриття⁹ зустрічей науковців, церемоній нагородження лауреатів Міжнародної премії у галузі історії¹⁰ дозволяють визначити зв'язок діяльності окремих конгресів із загальними тенденціями розвитку сучасної світової історіографії, простежити еволюцію нагальних теоретико-методологічних проблем упродовж 1990-2022 рр., проаналізувати

¹ The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

² Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).

³ The General Assembly of the ICHS, Sydney, 7 July 2005. URL: <http://surl.li/enlne> (дата звернення: 11.11.2022).

⁴ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010. URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).

⁵ The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015. URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 11.11.2022).

⁶ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).

⁷ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

⁸ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

⁹ Closing Ceremony of the XXIII International Congress of Historical Sciences. Poznań 2020/2022. URL: <http://surl.li/esrff> (дата звернення: 11.09.2022).

¹⁰ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Award Ceremony. URL: <http://surl.li/enyij> (дата звернення: 23.11.2022).

особливості позиціонування керівництвом МКІН ролі та значення даних форумів для історичної науки.

Інтернет-публікації, розміщені на сайтах Міжнародного комітету істориків¹ та XXIII Міжнародного конгресу історичних наук², сторінках даного форуму у мережах Facebook³ та YouTube⁴ дають змогу визначити деталі процесу підготовки до проведення досліджуваних зустрічей науковців і специфіку організації їхніх засідань, проаналізувати специфіку процесів діджиталізації даних заходів, у тому числі й з огляду на трансформацію практик їхньої презентації у цифровому середовищі.

Присвячені роботі конгресів публікації в українських⁵ та зарубіжних⁶ ЗМІ дозволяють проаналізувати рівень репрезентації даних заходів у публічному просторі, популяризації їхньої діяльності загалом та участі у них окремих національних комітетів зокрема з метою підвищення престижності історичного знання.

Мета дослідження полягає у визначенні специфіки діяльності Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр., з огляду на загальносвітові тренди та ключові тенденції розвитку сучасної історичної науки.

Для реалізації поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

- розглянути загальну історію МКІН та визначити особливості її окремих етапів (до 1990 р.);
- визначити організаційну специфіку Міжнародних конгресів історичних наук у 1990-2022 рр. та ключових новацій, привнесених до їхньої роботи;
- з'ясувати пріоритетну тематику, що виносилася на обговорення під час форумів 1990-2022 рр.;

¹ International Committee of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eqqxs> (дата звернення: 10.09.2022).

² About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).

³ ICHS 2020 Poznań. URL: <http://surl.li/gybbo> (дата звернення: 08.09.2022).

⁴ The CISH International Prize for History. URL: <http://surl.li/esmfi> (дата звернення: 11.09.2022).

⁵ На Міжнародному конгресі історичних наук звучатимуть й українські теми. URL: <http://surl.li/enyju> (дата звернення: 20.09.2022).

⁶ French historian takes away inaugural «Prize of History». URL: <http://surl.li/ephmc> (дата звернення: 11.11.2022).

- зробити висновки щодо загальносвітових трендів і ключових тенденцій розвитку сучасної історичної науки з огляду на результати роботи МКІН.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові принципи історизму та системності, а також інституціональний підхід. Використання принципу історизму дозволило дослідити діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1990-2022 рр. у відповідному історико-культурному контексті, з огляду на загальносвітові процеси, що визначають розвиток суспільства в цілому та історичної науки зокрема (глобалізація, діджиталізація тощо). Принцип системності дав змогу розглянути діяльність досліджуваних форумів у контексті загальних тенденцій, що визначають розвиток сучасної світової історіографії. Застосування інституціонального підходу дозволило визначити специфіку функціонування наукового співтовариства істориків на сучасному етапі його розвитку, простежити особливості процесу становлення нових історичних субдисциплін. Важливу методологічну роль у дослідженні процесу інституціоналізації нових напрямків історичних досліджень відіграли дефініції таких понять як «інституція», «інститут», «наукове співтовариство» / «інтелектуальне співтовариство», що пояснюються у теоретичних працях наукознавців та історіографів (О. Т. Бень¹, І. О. Демуз², І. І. Колесник³, О. П. Огурцов⁴, В. В. Осін⁵, В. І. Онопрієнко⁶, В. Л. Погрібна⁷, Л. В. Рижко⁸ та ін.).

Для реалізації поставлених завдань було використано наступні спеціально-історичні методи: метод діахронного аналізу – для вивчення

¹ Бень О. Т. Інституціоналізація: теоретична інтерпретація поняття // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2012. Вип. 6. С. 181-190.

² Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства в руслі нових методологічних концептів // Український історичний журнал. 2019. №6. С. 172-187.

³ Колесник І. І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. ХІХ століття // Український історичний журнал. 2008. №1. С. 169-193.

⁴ Огурцов А. П. От нормативного Разума к коммуникативной рациональности // Философия науки и техники. Вып. 11. С. 54-81.

⁵ Осін В. В. Научные сообщества в эпоху большой науки: рационализация центробежных сил в социальных науках // Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки. 2009. Вип. 4. С. 89-124.

⁶ Онопрієнко В. І., Щербань Т. О. Українське наукове товариство // Вісник Академії наук України. 1990. №11. С. 62-75.

⁷ Погрібна В. Л. Інституціоналізація професійної діяльності як основа формування професіоналізму // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. 2016. №3. С. 78-88.

⁸ Рижко Л. В. Науковий простір: філософський і наукознавчий аспект. Київ, 2000. 301 с.

організаційної та тематичної специфіки діяльності окремих конгресів як стадій в історії даної форми наукової комунікації; історико-генетичний – для дослідження еволюції організаційної та тематичної специфіки діяльності конгресів у рамках визначеного періоду; історико-порівняльний – для визначення ступеня відповідності привнесених у роботу форумів упродовж 1990-2022 рр. організаційних новацій та трансформацій пріоритетного дисциплінарного та тематичного спектру досліджень загальним тенденціям розвитку сучасної історичної науки; історико-структурний – для аналізу впливу еволюції пріоритетної проблематики на специфіку організації засідань.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в українській історіографії було здійснено комплексне дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук у 1990-2022 рр., з'ясовано її зв'язок з нагальними тенденціями розвитку сучасної світової історіографії. На основі матеріалів роботи даних форумів істориків вперше визначено перелік факторів, що зумовили еволюцію організаційної специфіки даної форми наукової комунікації, розглянуто стадії еволюції пріоритетної проблематики досліджень, встановлено взаємозв'язок між активним розвитком нових напрямків історичних студій та адаптацією структури та форм організації засідань конгресів.

Результати дослідження були оприлюднені під час засідання наукового гуртка історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (доповідь «Ключові тенденції розвитку сучасної історичної науки (на матеріалах Міжнародних конгресів істориків)», 06.04.2023), на 75-х¹ та 76-х² Міжнародних конференціях молодих учених «Каразінські читання» (Харків, 2022, 2023), XXI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених

¹Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2010-ті рр.): основні тенденції // Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 75-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 35-37.

²Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2022 рр.): особливості організації // Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 34-35.

«Шевченківська весна-2023»¹ (Київ, 2023). Факт проведення апробацій підтверджують іменні сертифікати, видані уповноваженими особами.²

¹Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2022 рр.): тематична специфіка та тенденції розвитку сучасної світової історіографії. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. 3 с. (Препринт. КНУ імені Тараса Шевченка).

РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНІ КОНГРЕСИ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1990-2022 РР.): ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Завершення «холодної війни» та зумовлена ним активізація наукових контактів між істориками з усього світу закономірно вплинули на специфіку організації Міжнародних конгресів історичних наук, в історії яких, починаючи з форуму в Мадриді (1990 р.), можна спостерігати розгортання курсу на розширення географії заходів і проникнення у наукову комунікацію сучасних інформаційних технологій.

Під час засідання Генеральної Асамблеї Міжнародного комітету історичних наук на XVI Міжнародному конгресі істориків у Штутгарті (25 серпня – 1 вересня 1985 р.) місцем проведення наступного заходу, запланованого на 1990 р., було визначено Мадрид. Такий вибір був зумовлений наближенням річниці 500-річчя відкриття Америки.

Відповідальними за підготовку до наступного конгресу та його організацію були призначені голова Іспанського комітету МКІН Елой Беніто Руано, секретар Мануель Еспадас Бургос, заступник секретаря Хосе Рамон де Уркіхо Гойтіа та скарбник Мігель Анхель Ладеро Кесада. Програму XVII Міжнародного конгресу історичних наук було затверджено на засіданні Генеральної Асамблеї МКІН в Афінах у вересні 1987 р. Констатацією усвідомлення представниками державної влади непересічності майбутньої зустрічі науковців загальносвітового масштабу для репрезентації іміджу країни стало призначення іспанського короля Хуана Карлоса I почесним головою конгресу, надання урядом Іспанії фінансової підтримки Іспанському комітету історичних наук. Для проведення 312 сесій майбутнього форуму Мадридським університетом Комплутенсе було виділено приміщення медичного факультету.

Фінальне узгодження календаря заходів, що мали здійснюватися паралельно з роботою конгресу, відбулося у травні 1988 р. на засіданні Бюро МКІН у Мадриді. Основними формами проведення дозвілля для учасників

зустрічі науковців було обрано виставки, книжкові ярмарки, дні історичного кіно, екскурсії до Толедо та Аранхуеса¹.

Остаточний варіант програми XVII Міжнародного конгресу історичних наук було затверджено на засіданні Бюро МКІН 21-24 вересня 1989 р. у Відні. Вона передбачала роботу за трьома «великими темами» та трьома «методологічними темами», чотири «хронологічними секціями» (по 2 підтеми з історії Стародавнього світу та Середніх віків, 3 підтеми з Нового часу, 6 підтем з Новітньої історії), а також 3 міжсекційні засідання, 17 засідань афілійованих комісій, комітетів та асоціацій, 9 засідань «внутрішніх комісій» та 11 «круглих столів». Окрім того, на даному засіданні було схвалено рішення рекомендувати до вступу до складу МКІН Національного комітету Соціалістичної Республіки В'єтнам.

Напередодні відкриття конгресу було заплановано проведення засідання Генеральної Асамблеї МКІН, присвячене переобрання його керівного складу (президент, генеральний секретар, чотири члени Бюро МКІН)².

XVII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 26 серпня – 2 вересня 1990 р. Із 1832 осіб, що були на нього зареєстровані³, фактично присутніми були лише 1590 вчених, які представляли 49 країн. Найбільш репрезентованими на конгресі були національні комітети істориків Іспанії (568 осіб), ФРН (117 осіб), Італії (103 особи) та США (90 осіб), тобто, країни – приймаючої сторони та провідних держав Західної Європи та Північної Америки⁴. Кожен учасник отримав примірник виданої Національним комітетом істориків Іспанії двотомної збірки матеріалів доповідей та комюніке для попереднього ознайомлення, що надало вченим можливість самостійно

¹ 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqg> (дата звернення: 02.09.2022).

² Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИИИ // Вопросы истории. 1990. №1. С.182–184.

³ 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqg> (дата звернення: 02.09.2022).

⁴ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 02.09.2022).

вибудувати власну програму перебування на конгресі, визначити перелік найбільш потенційно цікавих засідань для подальшого їх відвідування¹.

За підсумками Генеральної Асамблеї Мадридського конгресу президентом Бюро МКІН було обрано Т. Баркера (Великобританія), генеральним секретарем – Ф. Бедаріда (Франція). Членом Бюро МКІНу став директор Інституту всесвітньої історії АН СРСР заступник голови Національного комітету істориків СРСР О. О. Чубар'ян. До складу МКІН було прийнято національні комітети істориків Соціалістичної Республіки В'єтнам, Гвінеї та Уругваю. Наступний, XVIII Міжнародний конгрес історичних наук було заплановано на 25 серпня – 3 вересня 1995 року, місцем його проведення було визначено Монреаль. Зобов'язання щодо підготовки до заходу було покладено на Канадський МКІН².

Видані у чотирьох томах матеріали конгресу (кожен – у 2500 примірниках) було розіслано усім учасникам заходу упродовж 1992 р. Враховуючи тенденцію зростання кількості секцій, комітетів, комісій та організацій, що проводять відповідні засідання, упродовж сесій останніх років, досягнення інформаційно – комунікаційних технологій, пов'язані з розповсюдженням мережі Internet та маючи надію на збільшення кількості учасників конгресів у майбутньому через включення нових національних комітетів істориків до складу МКІН, було вирішено, що випуск таких друкованих матеріалів здійснюються востаннє і в найближчому майбутньому буде замінений на видання електронних збірників³.

Роботу з підготовки до XVIII Міжнародного конгресу історичних наук було покладено на Канадський комітет МКІН, який планував у ті самі терміни (25 серпня – 3 вересня 1995 р.) проведення 74-ої конференції Канадської історичної асоціації, тобто, дві ключові (на локальному та міжнародному рівнях) події для розвитку канадської історичної науки мали відбуватися

¹ Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 99.

² Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 104.

³ 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqq> (дата звернення: 02.09.2022).

синхронно. Канадським МКІН було утворено Організаційний комітет з питань проведення конгресу (голова – проф. Жан – Клод Робер), до його складу увійшли представники Університету Макгілла, Університету Монреалю, Університету Конкордія та Університету Квебека. Факт обрання Канади місцем проведення міжнародної зустрічі істориків яскраво проілюстрував глобалізаційні процеси та факт «розмивання культурних кордонів», оскільки фаховий форум істориків подібного рівня лише вдруге за час їх проведення (після XIV Міжнародного конгресу 1975 р. у Сан – Франциско, США) проводився за межами Європи.

Для участі в роботі конгресу зареєструвалися 2225 вчених з 75 країн¹, фактично присутніми були 1754 особи. Найбільш репрезентованими виявилися національні комітети істориків Канади (445 осіб), Італії (123 особи), Японії (108 осіб), Франції (81 особа), Великої Британії (95 осіб), тобто, як і раніше, здебільшого представники країни – приймаючої сторони та провідних держав Західної Європи². Збільшення кількості учасників та країн, що були представлені на заході, було пов'язано із прийняттям Генеральною Асамблеєю конгресу до складу МКІН національних комітетів істориків України, Хорватії, Латвії, Литви, Славонії, відновлення припиненого через розгортання політики апартеїду членства ПАР.

До уваги учасників конгресу було запропоновано обговорення за трьома «головними темами», 16 спеціалізованими сесіями, засідання 36 «круглих столів» та панельні дискусії, організовані афілійованими комісіями, комітетами та організаціями. На урочистому відкритті заходу з вітальними промовами виступили керівник оргкомітету Канадського МКІН Жан – Клод Робер, представники урядів Канади та провінції Квебек, окрім того, було проведено традиційну церемонію дарування представникам оргкомітету форуму

¹ 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 03.09.2022).

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 02.09.2022).

примірників основних історичних видань, що вийшли друком у міжконгресовий період¹.

Для учасників конгресу приймаючою стороною було організовано виставку досягнень сучасної світової історіографії (понад 50 найменувань провідних історичних журналів і книжкова продукція понад 75 наукових видавництв з усього світу) та презентацію основних новітніх здобутків канадської історичної науки (в тому числі представлені на цифрових носіях праці та спеціальне програмне забезпечення, розраховане на використання в ході історичних досліджень, що було розроблене у міжконгресовий період). У якості культурної програми учасникам заходу в Монреалі було запропоновано відвідати з екскурсіями м. Оттаву та Квебек, а також затоку Джеймс².

Більшість засідань історичного форуму було проведено на базі Палацу Конгресів, церемонія закриття відбулася на базі Університету Квебек³. Паралельно з проведенням секційних засідань, роботою «круглих столів» та панельних дискусій відбулися засідання Генеральної Асамблеї МКІН, де були оприлюднені звіти генерального секретаря МКІН Ф. Бедаріда та скарбника МКІН А. Дюбуїя з роботи у міжконгресовий період. Відбулося й традиційне переобрання складу Бюро МКІН, що відбувається після завершення десятирічного терміну членства в організації. З прощальною промовою виступив голова Бюро Т. Баркер, він зацентрував увагу на необхідності встановлення більш тісної комунікації МКІН із засобами масової інформації з метою популяризації роботи істориків, їхньої ролі у сучасному світі, що є особливо актуальним в контексті формування стратегії відносин із представниками влади та широкою аудиторією, він також висловив сподівання щодо зростання кількості представників країн Азії, Африки та Латинської Америки на майбутніх конгресах.

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259 – 265.

² Registration for the 18th International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/ennbh> (дата звернення: 20.01.2023).

³ 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 03.09.2022).

Новим головою Бюро МКІН був обраний екс – голова Академії Наук Угорщини Іван Берендт, віце – президентами – Наталія Земон Девіс (США) та О. О. Чубар'ян (Російська Федерація). До складу Бюро увійшли проф. Джироламо Арнальдї (Італія), П'єр Дюкре (Швейцарія), Юрген Кокка (Німеччина), Равіндер Кумар (Індія), Хіроюкі Ніномія (Японія), Єва Остербер (Швеція), Жан – Клод Робер (Канада).

Під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН за результатами тривалої полеміки та двох турів голосування місцем проведення наступного, ХІХ Міжнародного конгресу історичних наук було обрано м. Осло (Норвегія), що вдруге в своїй історії мало стати приймаючою стороною для такого заходу (вперше тут проходив VI Міжнародний конгрес істориків у 1928 р.). Основними конкурентами за право проводити конгрес стали Мельбурн (Австралія), Пекін (Китай) та Рим (Італія). Перелік країн – претендентів засвідчив тренд на розширення географії конгресів істориків, курс на відхід від європоцентризму не тільки у науковому, а й в організаційному відношенні¹.

Обов'язки з організації конгресу було покладено на Норвезьку асоціацію істориків, на чолі з Е. Ланге (голова) та Х. Фаро (заступник). До складу оргкомітету увійшли такі відомі норвезькі історики як Пер Г. Норсенг, Мей Бріт Оман Нільсен, Сольві Согнер, Стейнар Імсен, Хельге В. Нордвіг. Відповідальними за адміністрування конгресу були призначені Астрі Андерсен та Ренді Роннінг Балсвік. Найбільшу активність у підготовці до конгресу проявили представники Університету Осло, Норвезького технологічного університету, Норвезької школи економіки та бізнесу в Бергені.

В роботі конгресу взяли участь понад 1800 осіб з 73 країн. Найбільш репрезентованими були національні комітети істориків Норвегії (близько 340 осіб), США (208 осіб), Швеції (146 осіб), Великої Британії (126 осіб), Італії (120 осіб) та Японії (100 осіб), що в цілому відображає тенденції попередніх

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.264–265.

років¹. Офіційне відкриття форуму відбулося 7 серпня 2000 року, в його рамках виступили спікер норвезького парламенту Кірсті Колле Грондаль, президент Університету Осло Кааре Р. Норум, мер Осло Пер Дітлев – Сімонсен, а також норвезький камерний оркестр. Історикам, що прибули на захід, було запропоновано взяти участь в роботі за трьома «головними» та 20 спеціалізованими темами, відвідати 25 «круглих столів», 55 постерних сесій афілійованих комісій, комітетів й організацій та цикл історичних семінарів².

Організатори конгресу доволі творчо поставилися до створення його символіки, що набуло відображення у розробці емблеми (пісочний годинник, виконаний у зеленому, фіолетовому та білому кольорах, що мав втілюватиплинність часу), надрукованої на збірниках «Актів конгресу» та програмах заходу, що видавалися учасникам при реєстрації, та наявності в усіх аудиторіях, де проводилися засідання, живих квітів чи муляжів рослин тих самих кольорів, а також яблук, що мали символізувати плоди пізнання.

В рамках культурної програми, що мала б забезпечити організацію дозвілля учасників конгресу, було проведено ряд заходів, присвячених 1000-літтю Осло (зокрема, спеціально для істориків було видано англо- та франкомовну брошуру, присвячену ювілею), прийоми від імені оргкомітету конгресу в Концерт – холі Осло, від імені прем'єр – міністра у старовинній фортеці міста та від імені мера Осло – у ратуші, концерти фольклорних ансамблів, популярної та класичної музики.

Більшість секційних засідань проводилися на базі університетського містечка у передмісті Осло, для них було виділено аудиторії семи компактно розміщених будівель. Робота засідання з історії розвідки відбувалася на базі Міністерства оборони Норвегії, з історії миру – на базі Нобелівського комітету миру. Діяльність конгресу викликала значний резонанс у культурному житті

¹ 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 03.09.2022).

² 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 03.09.2022).

Норвегії, що набуло відображення в активному висвітленні епізодів його роботи у місцевих засобах масової інформації¹.

Паралельно з роботою секцій та «круглих столів» на базі Університету Осло було проведено два засідання Генеральної Асамблеї, присвячених переобранню керівного складу Бюро МКІН. На вступному засіданні, що відбулося 6 серпня, підсумовуючи результати своєї роботи на посаді генерального секретаря, із промовою виступив Ф. Бедаріда, зацентрувавши увагу на зростанні соціальної функції істориків, розширенні діапазону тем їхніх досліджень, зміщенні пріоритетної тематики на проблеми нової та новітньої історії². Новим президентом став Ю. Кока (Німеччина), генеральним секретарем – Ж.-К. Робер (Канада), першим віце – президентом – Е. Остерберг (Швеція), скарбником був переобраний П. Дюкре (Швейцарія). Окрім того, до складу Бюро увійшли Г. М. Бонгард – Левін (Російська Федерація), К. Кокері – Відрович (Франція), М. Хейд (Ізраїль), В. Ч. Джордан (США), К. Катаяма (Японія), Ж. Л. Пезет (Іспанія). Колишній президент І. Берендт був обраний радником Бюро МКІН³.

Місцем проведення наступного, XX Міжнародного конгресу історичних наук було одностайно обрано Сідней (Австралія), що засвідчило визнання учасниками заходу необхідності розширення географії конгресу. За підсумками зустрічі науковців в Осло традиційну паперову форму публікації тез та резюме доповідей було остаточно визнано економічно не вигідною, через що на майбутнє було прийнято рішення видавати матеріали конгресів лише в електронному вигляді⁴.

Обов'язки з організації конгресу, запланованого на 3-9 липня 2005 року, були покладені на Австралійське історичне товариство та Університет Нового Південного Уельсу в Сідней. Головою оргкомітету було визнано Мартіна

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3 – 28.

² The General Assembly of the ICHS, Oslo, 6 August 2000. URL: <http://surl.li/eneic> (дата звернення: 11.11.2022).

³ The General Assembly of the ICHS, Oslo, 10 August 2000. URL: <http://surl.li/eneij> (дата звернення: 11.11.2022).

⁴ 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 06.09.2022).

Лайонса. З метою координації процесу підготовки до проведення заходу 2-3 вересня 2002 р. в Амстердамі на базі Міжнародного інституту соціальної історії було скликано засідання Генеральної Асамблеї Бюро МКІН, в ході якого було визначено орієнтовний перелік тем майбутніх засідань, він був остаточно затверджений під час наступного підготовчого засідання Бюро МКІН у 2004 р., що відбулося у Берліні¹.

Для участі в конгресі зареєструвалися близько 1400 осіб², з яких реально присутніми були лише 1000, які представляли 72 країни. Найбільш репрезентованими були національні комітети істориків Австралії, США, Німеччини, Великої Британії, Японії та Італії³. Відбулося й значне розширення географії представництва комітетів МКІН – в роботі форуму взяли участь фахівці з Сенегалу, Сирії, Непалу, Кенії, Бангладеш, Лесото, Вануату, Нової Каледонії та Французької Полінезії, що стало свідченням успішної реалізації курсу на фактичне, а не декларативне, становлення конгресів істориків як майданчика для міжнародної комунікації. Участь в роботі конгресу взяли такі відомі історики як Хайден Уайт (США), Георг Іггерс, Юрген Кока (Німеччина), Хосе Луїс Песет (Іспанія), Енн Салмонд (Нова Зеландія), Ібрахіма Тіуб (Сенегал)⁴.

На урочистому відкритті заходу з вітальною промовою виступив голова Бюро МКІН Юрген Кока, зацентрувавши увагу присутніх на непересічному символічному значенні зустрічі науковців саме у Сіднеї, адже історичний форум подібного рівня вперше в історії проводився у країні Південної півкулі. Він зазначив, що ХХ конгрес має стати своєрідним містком між західним та східним світом, закликав до відмови від європоцентризму у дослідженнях,

¹ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 2 and 3 September 2002. URL: <http://surl.li/eneit> (дата звернення: 11.11.2022).

² 20th International Congress of Historical Sciences (Sydney, 2005). URL: <http://surl.li/bdmqn> (дата звернення: 06.09.2022).

³ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 06.09.2022).

⁴ 20th International Congress of Historical Sciences (Sydney, 2005). URL: <http://surl.li/bdmqn> (дата звернення: 08.09.2022).

наголосив на необхідності створення глобального всесвітньо-історичного нарративу¹.

Програма роботи конгресу передбачала засідання за трьома «головним темами» (3 сесії, кожна розрахована на 1 день), 26 «спеціальних сесій» та 20 «круглих столів» (розраховані на півдня), організованих афілійованими комісіями, комітетами та організаціями МКІН. Паралельно з роботою секцій на базі Університету Нового Південного Уельсу та Законодавчого зібрання парламенту Нового Південного Уельсу відбулися засідання Генеральної Асамблеї МКІН, де було оновлено керівний склад даної організації. Новим президентом став Хосе Луїс Песет (Іспанія), віце – президентами – К. Кабіама (Японія) та У. Джордан (США), генеральним секретарем – Ж. – Л. Робер (Канада), скарбником залишився П. Дюкре (Швейцарія). До складу Бюро МКІН увійшли Ш. Амін (Індія), С. Антохі (Угорщина), М. Хейд (Ізраїль), М. Хістала (Японія), Х. Сабато (Аргентина), М. В. Бібіков (Російська Федерація).

Як і під час засідань Генеральної Асамблеї МКІН в Осло, нагальною проблемою стало визначення місця проведення наступної зустрічі науковців. За право приймати істориків з усього світу змагалися Париж, де такі форуми вже проводилися у 1900 та 1950 рр. (I та IX Міжнародні конгреси історичних наук) та Амстердам, чия кандидатура була запропонована вперше. За результатами двох турів голосування місцем проведення XXI Міжнародного конгресу історичних наук, запланованого на 22-28 серпня 2010 р., було обрано Амстердам (Нідерланди); для узгодження попередньої програми заходу на 14-18 вересня 2007 р. було призначено спільне засідання Генеральної Асамблеї МКІН та Бюро МКІН, що мало б відбутися у м. Пекін (Китай)².

Зустріч науковців у Пекіні відбулася на базі Китайської Академії суспільних наук та стала своєрідним логічним продовженням попередньої одноденної конференції з актуальних питань китайської історіографії, що створило специфічну атмосферу засідання. В ході обговорення було прийнято

¹ The Opening Speech of The International Congress of Historical Sciences in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmrw> (дата звернення: 08.09.2022).

² The General Assembly of the ICHS, Sydney, 7 July 2005. URL: <http://surl.li/enlne> (дата звернення: 11.11.2022).

рішення про включення до складу МКІН Національного комітету істориків Казахстану, окрім того, було наголошено на необхідності посилення співпраці з колегами з країн Південної Америки, Південно-Східної Азії та Східної Європи з метою активізації процесу їхньої інтеграції до світового наукового товариства істориків. За результатами триденних дискусій було узгоджено програму форуму в Амстердамі, що передбачала засідання за трьома «головними темами», 20 «спеціальних тем», 10 об'єднаних сесій афілійованих комісій та комітетів, а також 3 спеціальні сесії, запропоновані ЮНЕСКО та іншими організаціями. Наступною рубіжною датою для підготовки до конгресу було визнано 31 січня 2008 р. – до цього моменту усі національні комітети, комісії та організації мали подати до МКІН обґрунтовані пропозиції з іменами координаторів засідань, їх учасників та доповідачів, а також надати невелике резюме за кожною з запропонованих тем¹.

Керівництво підготовкою до конгресу було покладено на консорціум представників Королівського голландського історичного товариства, Амстердамського університету, Голландської національної бібліотеки та Міжнародного інституту соціальної історії, очолюваний Хансом Бломом. Ключовою новацією, запровадженою напередодні зустрічі в Амстердамі, стало створення Міжнародного фонду солідарності під керівництвом Піна ден Бура, така ініціатива мала на меті забезпечення можливості участі у конгресах істориків, що через різні причини не можуть оплатити свою участь у заходах, розширення географії конгресів за рахунок фінансування участі дослідників з країн з низьким рівнем розвитку економіки тощо. Ініціативу МКІН було підтримано Фондом Ендрю У. Меллона, «Професор ван Вінтерфондс», «Харевельфондс», вченими Амстердама, що працюють в різних галузях. Загальними зусиллями було зібрано приблизно 150 тис. євро, що дозволило

¹ The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).

забезпечити участь в конгресі 90 учасників з 40 країн та суттєво розширити представництво істориків з Азії та Африки¹.

В роботі XXI Міжнародного конгресу історичних наук взяли участь 1300 науковців, що представляли 84 національні комітети. Найбільшими за чисельністю стали делегації Нідерландів (237 осіб), США (114 осіб), Великої Британії (81 особа) та Німеччини (75 осіб). До роботи засідань долучилися такі відомі історики як Хосе Луї Песет (Іспанія), Жан – Клод Робер (Канада), Лекс Херма ван Восс (Нідерланди), Божонг Лі (Китай), Ібрахіма Тіуб (Сенегал)².

Відкриття конгресу відбулося в Музичному театрі королівської опери та балету Нідерландів, на ньому з вітальними промовами виступили президент університету Амстердаму К. ван дер Торн та президент Нідерландської королівської Академії мистецтв та наук Р. Дійкграаф. З метою популяризації досягнень національної історичної науки країни - приймаючої сторони кожен учасник заходу отримав випуск журналу «Історичний огляд Нідерландів», що містив есе, присвячені актуальним проблемам голландської історіографії³. За ініціативою історичного факультету Амстердамського університету та Амстердамського історичного музею було створено Голландський будинок історії, де учасники форуму могли поспілкуватися в невимушеній атмосфері, послухати лекції, музичні виступи, переглянути фільми на історичну тематику тощо. Усі охочі мали можливість відвідати Рейксмузеум та спеціальний прийом у міському архіві Амстердаму⁴.

Паралельно з роботою секцій на базі Амстердамського університету⁵ та Міського архіву Амстердаму⁶ було проведено засідання Генеральної Асамблеї,

¹ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 13.09.2022).

² 21st International Congress of Historical Sciences (Amsterdam, 2010). URL: <http://surl.li/bdmql> (дата звернення: 16.09.2022).

³ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).

⁴ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).

⁵ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 22 August 2010. URL: <http://surl.li/enltu> (дата звернення: 11.11.2022).

⁶ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010. URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).

присвячені оновленню складу Бюро МКІН, підбиттю підсумків роботи даної організації в міжконгресовий період та визначенню місця проведення наступного Міжнародного конгресу істориків. За результатами голосування новим президентом Бюро МКІН вперше в його історії стала жінка – М. Хіетала (Фінляндія), віце – президентами були обрані Х. Сабато (Аргентина) та П. дер Бур (Нідерланди), генеральним секретарем – Р. Франк (Франція), скарбником – Л. Тіссо (Швейцарія). Членами Бюро визнані А. Джардіна (Італія), Л. Дже – Юн (Республіка Корея), К. Оффен (США), Д. Роджистер (Велика Британія), Т. Венжао (Китай), повторно до його складу увійшов М. В. Бібіков (Російська Федерація). Радником Бюро МКІН став Х. Л. Песет (Іспанія).

Пріоритетним напрямком діяльності МКІН було визнано необхідність активізації процесу інтеграції істориків з країн Азії, Африки, Латинської Америки та Океанії до світового наукового товариства. З метою популяризації діяльності МКІН та забезпечення безперешкодної оперативної комунікації представників даної організації з дослідниками з усього світу було прийнято рішення про необхідність створення окремого сайту Міжнародного комітету історичних наук, що мав з'явитися та почати повноцінно функціонувати упродовж наступних п'яти років.

Місцем проведення наступного, XXII Міжнародного конгресу історичних наук, запланованого на 23-29 серпня 2015 р., було обрано китайське місто Цзинань (провінція Шаньдун) - вперше в історії даних зустрічей науковців подія такого масштабу мала відбутися на території Азії. З метою координації зусиль з підготовки до наступного форуму, а також затвердження його програми наступне скликання Генеральної Асамблеї МКІН було призначено на 2012 р. і мало відбутися в Будапешті¹.

Зустріч істориків у Будапешті (6-8 вересня 2012 р.) відбувалася на базі Наукового центру гуманітарних досліджень та Інституту історії Угорської

¹ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010. URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).

академії наук; в якості культурної програми учасникам Генеральної Асамблеї було запропоновано взяти участь у колоквіумі «Історія міграцій: європейська та трансатлантична перспективи»¹. Робота засідань була присвячена презентації сайту МКІН, що був створений у 2011 р.², та узгодженню запропонованої на розгляд даної організації попередньої проблематики секційних засідань майбутнього конгресу у Цзинані. За підсумками плідних обговорень було визначено чотири «головні теми», 30 спеціальних тем, 19 тем спільних засідань, 21 тему «круглих столів», за якими мають відбутися фахові дискусії, окрім того, вперше в історії конгресів було запропоновано провести 3 т.з. «вечірні сесії» та постерну сесію для аспірантів та студентів.

Основними рубіжними датами наступного етапу підготовки до конгресу було визначено травень 2013 (для надання МКІН «головними доповідачами» текстів своїх виступів), вересень 2013 (для подання заявок на участь в роботі засідань), січень 2014 (завершення МКІН відбору матеріалів, що мають бути представлені на конгресі), березень 2015 (кінцева дата подання до МКІН текстів виступів усіх учасників)³.

Ключовою новацією в організації роботи конгресів, що була винесена на обговорення під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН в Будапешті, стала ідея запровадження Міжнародної премії з історії, що мала б сприяти зростанню престижності історичного знання в світі і являла б собою своєрідну альтернативу Нобелівській премії чи Філдсівській премії з математики. З пропозицією запровадження такої відзнаки як для певного історика за всю його наукову діяльність та вагомий внесок у розвиток сучасної історичної науки, так і за певне дослідження, що було опубліковано в міжконгресовий період, від імені керівництва Бюро МКІН виступив Л. Тіссо. Згідно з попереднім проєктом, узгодженим з представниками національних комітетів, внутрішніх та афільованих комісій, комітетів та організацій МКІН у ході засідання, премія за

¹ Migration History: European and Transatlantic Perspectives. URL: <http://surl.li/enlyl> (дата звернення: 11.11.2022).

² International Committee of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eoqxs> (дата звернення: 10.09.2022).

³ The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

вагомий внесок у розвиток історичної науки має присуджуватися під час спеціального засідання в рамках наступних конгресів, а премія за конкретну наукову роботу – під час проміжних засідань Генеральної Асамблеї МКІН¹. З огляду на це, засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Будапешті має принципово важливе значення в історії розвитку міжнародних конгресів історичних наук та являє собою своєрідну констатацію визнання світовою академічною спільнотою необхідності популяризації історичного знання та активізації процесу підвищення його престижності у світі.

В ході засідань Генеральної Асамблеї МКІН в Амстердамі та Будапешті відповідальними за підготовку конгресу установами на місцевому рівні було визначено Асоціацію китайських істориків та Департамент історії та культури в Шандунському університеті. Для участі у форумі в Цзинані зареєструвалися 2765 осіб, проте на форум прибули лише 2077 дослідників, які представляли 76 країн. Фінансова підтримка Міжнародного фонду солідарності дала змогу відвідати конгрес багатьом молодим історикам, в тому числі з країн Центральної та Східної Європи, а також тим фахівцям, що не отримали з боку інституцій, які вони представляли, достатнього матеріального забезпечення².

На урочистому відкритті форуму віце – прем'єр КНР Лю Яньдун урочисто зачитала вітальний лист Сі Цзіньпіна, в якому голова держави акцентував увагу присутніх на винятковому місці історії у системі гуманітарних наук, важливості знання минулого задля розуміння процесів сьогодення. З промовама виступили президент Шаньдунського університету Чжан Жун, президент Бюро МКІН М. Хієтала та генеральний секретар Бюро МКІН Р. Франк.

З метою забезпечення максимально комфортного перебування істориків на конгресі керівництво Шандунського університету запропонувало студентам закладу, що на високому рівні володіють англійською мовою, на засадах

¹ The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

² 22nd International Congress of Historical Sciences (Jinan, 2015). URL: <http://surl.li/bdmqk> (дата звернення: 11.11.2022).

волонтерства, допомагати учасникам заходу при вирішенні різних організаційних питань (реєстрація для участі, облаштування побуту тощо). Ентузіазм молодих перекладачів викликав щирю вдячність з боку науковців, на чому значну увагу було зацентровано учасницею з України Н. І. Самойленко. За свідченнями історикині, організатори форуму забезпечили гостей Цзинаню доступним медичним обслуговуванням належного рівня, створили їм умови для задоволення релігійних потреб. В якості культурної програми, за словами учасниці, дослідникам було запропоновано безкоштовне відвідування музеїв Шаньдуну, що дало змогу створити цілісне уявлення про історію та особливості китайської цивілізації¹.

Надзвичайно високий рівень організації конгресу відзначала й представниця Чеської Республіки Р. Сварицкова Слабакова, яка назвала даний захід т. з. «Олімпіадою для істориків» та звернула особливу увагу на незвичну для європейських країн особливо прискіпливу увагу ЗМІ до роботи форуму, що набуло відображення у щоденних репортажах на провідних китайських телеканалах та на шпальтах загальнонаціональної газети «China Daily»².

Зустріч науковців у Цзинані увійшла в історію конгресів як форум, де вперше було реалізовано запропоновану під час Генеральної Асамблеї в Будапешті ідею матеріального заохочення видатних дослідників, чії досягнення зробили значний внесок у розвиток історичної науки. Першим лауреатом Міжнародної премії з історії, що виникла завдяки фінансовій підтримці бренду швейцарських годинників Jaeger – LeCoultre³, став відомий французький історик, автор багатьох досліджень з транснаціональної історії та історії країн Латинської Америки XVI - XVIII ст. Серж Грузинський⁴. Під впливом факту появи такої премії, розрахованої на знаних, всесвітньо відомих дослідників, керівництво Шаньдунського університету виступило з ініціативою

¹ Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.11.2022).

² Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan. URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

³ The CISH Prize. URL: <http://surl.li/bdmwk> (дата звернення: 15.09.2022).

⁴ Serge Gruzinski awarded the International Prize of History, the CISH – History Prize. URL: <http://surl.li/epgur> (дата звернення: 18.09.2022).

започаткування альтернативної винагороди для молодих вчених, що має присуджуватися за кращу роботу, представлену в рамках постерної сесії. Дана премія в розмірі 10 000 доларів США, на думку її фундаторів, має сприяти популяризації історичної науки серед молоді, зростанню престижності історичного знання серед молодих дослідників¹.

Паралельно з роботою секцій 23 та 29 серпня відбулися традиційні засідання Генеральної Асамблеї, де було обрано оновлений склад Бюро та визначено місце проведення наступного конгресу. Значну увагу в ході засідань було приділено питанням реалізації практики преміювання істориків у майбутньому. За результатами голосування новим президентом Бюро МКІН став А. Джардіна (Італія), віце-президентами – Е. Дутра (Бразилія) та П. ден Бур (Нідерланди), генеральним секретарем – К. Орель (Франція).

Місцем проведення наступного, ХХІІІ Міжнародного конгресу історичних наук, запланованого на 23-28 серпня 2020 р., було обрано м. Познань (Польща), яке за результатами голосування отримало значну перевагу над Афінами (Греція) та Тампере (Фінляндія), що також претендували на право бути приймаючою стороною для істориків з усього світу. З метою підготовки до майбутнього конгресу наступні засідання Генеральної Асамблеї МКІН було призначено на 29 лютого 2016 р. (м. Амстердам, Нідерланди) та 27-30 вересня 2017 р. (м. Москва, Російська Федерація), в ході їхньої роботи, окрім проблем, що безпосередньо стосуються організації зустрічі науковців у Познані, мали бути винесенні на обговорення питання, пов'язані з вибором кандидатур наступних лауреатів Міжнародної премії з історії².

Задля координації зусиль з підготовки до ХХІІІ Міжнародного конгресу істориків у Познані на місцевому рівні у листопаді 2015 р. за ініціативою керівництва Університету імені Адама Міцкевича та Комітету історичних наук Польської Академії наук було сформовано Організаційний комітет форуму та

¹ The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015. URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 11.11.2022).

² The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015. URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 11.11.2022).

його Виконавчий комітет¹. До його складу Оргкомітету увійшли 14 осіб: тодішній ректор Університету імені А. Міцкевича Б. Марчинак (згодом замінений Б. Каневською), голова Комітету історичних наук Польської Академії наук Т. Шрамм, президент Польського історичного товариства К. Мікульський, віцепрезиденти Польського історичного товариства А. Хвальба та Ц. Кукло, директор Музею польської історії у Варшаві Р. Костро, співробітники історичного факультету Університету імені Адама Міцкевича Ю. Добош, Е. Доманська, К. Ільський, К. Маковський, П. Матусик, М. Михальський, представники місцевої влади перший віцепрезидент Познані М. Вишневський та маршал Великопольського краю М. Возняк².

Виконавчий комітет очолив К. Маковський, членами організації стали М. Михальський, К. Бальбуза, Л. Блажейчик – Майка, А. Чудзинська, А. Якубошак, М. Прачик, Б. Манісь, А. Єндрашик, А. Млинарчик, Р. Окупняк (Університет імені Адама Міцкевича), представник маршала Великопольського краю М. Коласинський, представник правління Познанської туристичної організації Я. Мазурчак, директор відділу мережевих послуг Познанського центру суперкомп'ютерів та мереж Ц. Мазурек³. Новоутворені організації мали представити перші результати підготовки до конгресу під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Москві у вересні 2017 р. З метою задоволення фінансових потреб Організаційного комітету конгресу маршал Великопольського краю надав Університету імені Адама Міцкевича субсидію на суму 100 000 злотих⁴.

Засідання Генеральної Асамблеї в Амстердамі у лютому 2016 р. було присвячено аналізу результатів роботи конгресу у Цзинані та розробці попередньої програми майбутнього форуму в Познані. Розгляд питання визначення майбутнього лауреата Міжнародної премії в галузі історії було

¹ About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).

² Organizing Committee. URL: <http://surl.li/enyav> (дата звернення: 11.10.2022).

³ Executive Committee. URL: <http://surl.li/enyaz> (дата звернення: 11.10.2022).

⁴ The Marshal of the Wielkopolska Region supports the XXIII International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/cupfl> (дата звернення: 26.08.2022).

перенесено на кінець березня, коли у м. Лейпциг (Німеччина) мало відбутися засідання членів журі відповідної конкурсної комісії, що мала б визначити серед запропонованого національними комітетами переліку номінантів найбільш вдалу кандидатуру¹. Церемонію нагородження переможця конкурсу на здобуття даної відзнаки було призначено на час проведення наступної Генеральної Асамблеї МКІН у Москві у вересні 2017 р.².

Проведення Генеральної Асамблеї 27-30 вересня 2017 р., що вперше в історії МКІН відбувалося на території Російської Федерації, було приурочено 100-річчю революційних подій на теренах колишньої Російської імперії. В якості культурної програми національний комітет істориків країни – приймаючої сторони запропонував гостям з усього світу відвідування виставки документів «Ленін» у Державному архіві Російської Федерації, концерту у Великому залі Консерваторії та екскурсії до Троїце – Сергієвої лаври³.

Роботу Генеральної Асамблеї було присвячено вирішенню нагальних організаційних питань, пов'язаних з підготовкою до проведення конгресу у Познані, а також обранню нового скарбника Бюро МКІН, яким, за результатами голосування, став Л. Тіссо (Швейцарія). В ході засідання було остаточно затверджено структуру сесій майбутнього конгресу в Познані, а також орієнтовний перелік тем, що розглядатимуться під час них. За рішенням Бюро, як і в попередні роки, робота передбачала обговорення за трьома «головними темами» та проведення 15 «спільних сесій», 30 «спеціальних сесій», 20 «круглих столів» та 3 «вечірніх сесій», що в цілому відображало структуру заходів минулих років. Принципово новим форматом, запропонованим представниками Національного центру наукових досліджень Франції, французького Комітету історичних наук, Міжнародної асоціації з історії держав і управління та Комітету з історії Індійського океану, став т. з. «Дослідницький форум». За словами генерального секретаря Бюро МКІН К. Орель, така форма

¹ The CISH Prize. URL: <http://surl.li/bdmwk> (дата звернення: 15.09.2022).

² Réunion du bureau restreint. Amsterdam, 29 février 2016. URL: <http://surl.li/bglzu> (дата звернення: 25.09.2022).

³ Отчет о деятельности Национального комитета российских историков в 2017 году. URL: <http://surl.li/bdnjj> (дата звернення: 12.09.2022).

наукової комунікації вже тривалий час практикується під час конгресів політологів, юристів та економістів і являє собою непогану можливість презентації власних дослідницьких ініціатив різними науковими установами з метою пошуку потенційних учасників даних проектів та забезпечення комунікації між ними задля майбутньої співпраці.

З доповідями про стан підготовки до зустрічі науковців у Познані виступили генеральний секретар виконавчого відділу Організаційного комітету конгресу М. Міхальський, керівник Офісу конгресу К. Філіповська, професор історичного факультету Університету імені Адама Міцкевича К. А. Маковський та голова Комітету історичних наук Польської Академії наук Т. Шрамм¹.

З метою полегшення процесу комунікації між вченими з усього світу та забезпечення оперативності отримання ними інформації щодо окремих аспектів організації майбутнього форуму було вирішено створити сайт конгресу².

Як і в попередні роки, Генеральна Асамблея у Москві стала місцем прийняття рішення про вступ до складу МКІН нових членів – національних комітетів істориків Вірменії, Колумбії, Парагваю та Уругваю³. Окрім вирішення суто організаційних питань, в ході роботи її засідань відбулася церемонія нагородження наступного лауреата Міжнародної премії в галузі історії, ним став видатний угорський дослідник, спеціаліст з релігійної історії Угорщини та Європи загалом доби Пізнього Середньовіччя – Раннього Нового часу Габор Кланічай⁴.

Початок пандемії, спричиненої поширенням SARS-CoV-2-19, став на заваді реалізації планів щодо проведення конгресу в Познані у визначені заздалегідь терміни. У 2020 році Генеральною Асамблеєю та Бюро МКІН зустріч науковців було попередньо перенесено на 22-28 серпня 2021 р.,

¹ Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).

² 23rd International Congress of Historical Sciences (Poznan, 2022). URL: <http://surl.li/bdmwq> (дата звернення: 15.01.2023).

³ Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).

⁴ Gábor Klaniczay awarded the 2016 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/bgmbb> (дата звернення: 26.09.2022).

прийняття остаточного рішення щодо можливості організації заходу в реальному форматі було відтерміновано на січень 2021 р. Втім, погіршення епідемічної ситуації в світі наприкінці 2020 р. не дозволило реалізувати ці плани, через що на засіданні Генеральної Асамблеї 26 січня 2021 р. було прийнято рішення про перенесення конгресу на 21-27 серпня 2022 р. Організаційні заходи, присвячені підготовці до нього, а також плануванню наступного, XXIV Міжнародного конгресу історичних наук, що має відбутися у 2026 р. в Єрусалимі та бути присвяченим 100-річчю МКІН, були заплановані в онлайн – режимі на 12 квітня та 17 травня 2021 р.¹.

Термін попередньої реєстрації на форум у Познані було продовжено до 31 березня 2022 р., до 31 січня 2022 р. претенденти на участь у заході за рахунок Міжнародного фонду солідарності мали подати відповіді заявки до МКІН². Оголошення списку бенефіціарів, що отримали фінансову підтримку для участі в конгресі (передбачено безкоштовне проживання у гуртожитках Університету імені Адама Міцкевича для 150 учасників, звільнення від реєстраційного внеску для 100 осіб та гранти на проїзд для 60 дослідників), згідно з оновленим календарем подій, мало відбутися не пізніше 1 березня 2022 р.³. У березні 2022 р., у зв'язку з подіями в Україні, керівництво МКІН виступило з пропозицією створення окремого сектору Фонду солідарності для підтримки українських істориків, виокремивши для цього 10 000 швейцарських франків з загального бюджету⁴.

У зв'язку з перенесенням дати проведення майбутнього форуму, суттєвих змін зазнали дедлайни, пов'язані з організацією Дослідницького форуму та постерної сесії. Терміни прийому заявок на участь у Дослідницькому форумі було продовжено до 25 серпня 2021 р., заявок для участі в постерній сесії – до

¹ XXIII ICHS/CISH Congress postponed to 2022. URL: <http://surl.li/bgmes> (дата звернення: 26.01.2023).

² XXIII International Congress of Historical Sciences Poznań 2020/2022: Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/bgmev> (дата звернення: 27.01.2023).

³ Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/cuuyc> (дата звернення: 26.08.2022).

⁴ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022: Solidarity Fund for Ukrainian historians. URL: <http://surl.li/cuwbv> (дата звернення: 04.09.2022).

15 січня 2022 р., відправки постерів для конкурсного відбору на здобуття премій від Шаньдунського університету – до 30 червня 2022 р.¹.

Незважаючи на періодичні сплески захворюваності на SARS-CoV-2-19 у світі, пов'язані з появою та поширенням нових штамів вірусу, XXIII Міжнародний конгрес істориків у Познані відбувся 21-27 серпня 2022 р. у змішаному форматі, участь в його роботі взяли 905 учасників з 64 країн. Більшість дослідників (573 особи) були присутні на форумі особисто, решті було надано можливість долучитися в режимі відеоконференції, організованої за допомогою програми ClickMeeting. Цілком закономірно, що найбільш репрезентованими на заході виявилися національний комітет істориків Польщі як країни – приймаючої сторони (782 особи) та комітети провідних країн світу - Франції (68 осіб), Німеччини (57 осіб), Італії (53 особи), США (34 особи), Японії (31 особа), такий стан речей в цілому відображає тенденції попередніх років. За даними, наведеними у фінальному звіті про роботу форуму, участь у зустрічі науковців у Познані взяли вчені з 32 країн Європи, 11 країн Азії, 11 країн Африки та 10 країн Америки, що свідчить про збереження курсу МКІН на відхід від європоцентризму, в тому числі в організаційному відношенні, та орієнтацію на «стирання» культурних кордонів².

У зв'язку з подіями в Україні надзвичайного резонансу набуло питання про участь російських та білоруських учених у роботі конгресу. Як зазначає Я. Рихлік (Чеська Республіка), за результатами бурхливого обговорення проблеми з представниками національних комітетів істориків, МКІН було прийнято рішення про офіційне незапрошення делегацій вчених з Російської Федерації та Республіки Білорусь на форум, що, втім, не забороняло індивідуальну участь представників цих країн. Фактично, за словами представника Чеського національного комітету істориків, участь у роботі конгресу могли взяти лише ті російські та білоруські історики, що проживають за кордоном та працюють в європейських університетах. За свідченнями

¹ Key dates. URL: <http://surl.li/enyjdj> (дата звернення: 11.10.2022).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

Рихліка, єдиною країною, що виступила з протестом проти такого рішення, стала Іспанія, представники національного комітету якої неодноразово наголошували на необхідності дотримання прийнятого у 1928 р. під час VI Міжнародного конгресу істориків в Осло принципу неполітизованості організації даних форумів¹.

Урочисте відкриття заходу в Познані відбулося 21 серпня на базі Колегіуму «Мінус». З вітальними промовами до учасників конгресу звернулися ректорка Університету імені Адама Міцкевича Б. Каневська, голова Комітету історичних наук Польської Академії Наук Т. Шрамм, маршал Великопольського краю М. Возняк, віце-мер Познані М. Вишневський, почесний президент Бюро МКІН А. Джардіна, президент Бюро МКІН К. Орель, згодом було організовано дебати на тему «Quo vadis historiae?». В якості диспутантів виступили нігерійський історик О. Адебойє (Куди рухається історія в Африці), дослідник з США Д. Чакрабарті («Капіталізм, праця та підґрунтя для планетарної історії»), польська історикиня Є. Доманська («Роздуми про історію в часи перманентної кризи»). Завершенням церемонії відкриття форуму став концерт, організований камерним хором Університету імені Адама Міцкевича².

Перші два дні фактичної роботи конгресу (22 та 23 серпня) традиційно були присвячені розгляду т. з. «головних тем», що відбувався паралельно з засіданнями за т. з. «спеціальними темами», проведенням «круглих столів» та «спільних сесій». На останні два робочі дні (25 та 26 серпня) було винесено проведення засідань афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН. Окрім звичної «денної» програми, як і під час форуму в Цзинані, дослідникам було запропоновано взяти участь у роботі т. з. вечірніх сесій (22 та 23 серпня) та т. з. «постерній сесії», що відбулася 25 серпня після проведення основних

¹ Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України на сторінках другого видання книги «Історія України» (Прага, 2022) та у зв'язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 75.

² XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony.URL: <http://surl.li/enyh1> (дата звернення: 11.11.2022).

засідань. Згідно з офіційною програмою, найбільш «насиченим» з огляду на кількість засідань, запланованих на один день, став четвертий день фактичної роботи конгресу (25 серпня), коли, за рахунок синхронного проведення ряду «спеціальних сесій», «круглих столів», «спільних сесій» та більше ніж половини засідань афілійованих комісій, комітетів та організацій, в один день вдалося організувати 32 зустрічі науковців. В інші дні роботи форуму кількість засідань, що припадали на один день, коливалася від 15 до 18¹.

За рішенням Оргкомітету вибір локацій для проведення засідань було делеговано компанії «Grupa MTP», яка позиціонує себе як офіційний організатор професійних конгресів різного спрямування, що проводяться у Познані². За пропозицією «Grupa MTP», сесії в рамках т. з. «головних тем» відбулися на базі Культурного центру «ZAMEK», робота в рамках інших форматів відбувалася у приміщеннях Collegium Novum, Collegium Minus, Collegium Maius («спеціальні» та «спільні» сесії, «круглі столи», «вечірні сесії») та Collegium Historicum (сесії афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН)³, піша доступність між якими не перевищує 15 хвилин⁴. Для надання учасникам форуму допомоги у вирішенні організаційних питань, в тому числі пов'язаних з рухом громадського транспорту та можливостями проведення дозвілля, Оргкомітетом було запрошено 50 волонтерів (студенти та докторанти Університету імені Адама Міцкевича), які вільно володіють англійською мовою. Високий рівень волонтерської підтримки був гідно оцінений не лише учасниками заходу, а й головою Виконавчого комітету конгресу К. Маковським, що набуло відображення у фінальному звіті про результати роботи форуму⁵.

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

² Grupa MTP. URL: <http://surl.li/enyag> (дата звернення: 10.10.2022).

³ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

⁴ About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).

⁵ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

Учасникам зустрічі науковців у Познані було запропоновано доволі різноманітну культурну програму. На жаль, через наявність карантинних обмежень, спрямованих на запобігання поширення Covid-19, організатори форуму були вимушені виключити з переліку запропонованих партнером заходу Познанською туристичною асоціацією екскурсій, ті що мали б відбуватися за межами міста. В рамках знайомства з містом – приймаючою стороною дослідники, що прибули на конгрес, мали змогу відвідати 22 серпня оглядову екскурсію «Прогулянки Познанню», розраховану на 1,5-2 години.

Власні заходи для істориків з усього світу підготували установи – партнери Оргкомітету. Інститутом національної пам'яті та Комісією з розслідування злочинів проти польського народу було організовано двогодинні екскурсії містом англійською, французькою та німецькою мовами, присвячені подіям Познанського червня 1956 р., власний екскурсійний маршрут «Королівський – Імператорський тур» запропонував Познанський центр культурної спадщини. Співробітниками Державного архіву в Познані було проведено двогодинний воркшоп «Як можна зупинити час? Про методи збереження документів» та екскурсію «Відчуй історію: чим пахнуть документи?», до проведення конгресу було приурочено відкриття виставок «Історія в документі» та «Європейське коріння Познані»¹. Виставка «Історія в документі», спрямована на презентацію мережі державних архівних установ країни – приймаючої сторони містила визначні джерела польської історії XII – XX ст. (переважно середньовічні папські, царські, монастирські, міські та цехові документи), складалася з двох тематико – хронологічних блоків (експонати, що входять до Всесвітнього та Національного реєстрів програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» та підписані польськими князями та королями акти) та була доступна у двох форматах (копії експонувалися на площі ім. Адама Міцкевича під відкритим небом, оригінали – у приміщенні Державного архіву Познані та були доступні лише учасникам конгресу)². Присвячена проблемам

¹ Accompanying events. URL: <http://surl.li/enyggk> (дата звернення: 23.10.2022).

² Wystawy History in Document. URL: <http://surl.li/enyggq> (дата звернення: 23.10.2022).

походження познанських містян у XVI-XVIII ст. виставка «Європейське коріння Познані» дала відвідувачам змогу ознайомитися з старовинними видами близька 100 населених пунктів, звідки до міста активно прибували люди у ранньомодерну добу, а також з документами, що репрезентують різні аспекти повсякденного життя познанських містян у дану епоху¹. Окрім Державного архіву, демонстрацію власних фондів для істориків з усього світу організував Архієпископський архів.

Ініціативу участі у забезпеченні культурної програми для дослідників, що прибули на форум, підтримали й місцеві музеї та бібліотеки. Історики мали змогу відвідати двогодинні екскурсії різними відділами Національного музею Познані та тимчасову виставку робіт М. Ніц-Боровякової, яка стояла у витоків польського конструктивізму, оглянути постійну експозицію Археологічного музею Познані та тимчасову виставку ««Made in Kyiv»: побут киян у період розквіту Русі (X – поч. XIII ст.)», самостійно або з екскурсією відвідати археологічний заповідник «Genius Loci», присвячений історії Тумського острова. Університетською бібліотекою у Познані учасникам конгресу було запропоновано двогодинні екскурсії установою, що супроводжувалися демонстрацією найбільш цінних екземплярів зібрання, та виставки «Познань у фотографіях XIX ст. у фондах університетської бібліотеки», «Подарунки університетській бібліотеці у Познані в період полонізації колекцій (1919 - 1939 рр.)», «Не вочевидь. Дивовижні предмети у спеціальних колекціях Університетської бібліотеки у Познані». Бібліотека Рачинських організувала для дослідників годинну кураторську екскурсію «Познань – Страсбург. Імперська спорідненість» та відвідання приуроченої відкриттю форуму однойменної екскурсії, демонстрацію спеціальних колекцій, в тому числі атласів та карт, що зазнали консервації, та колекцій зі списку ЮНЕСКО. Двогодинну демонстрацію власних зібрань запропонувала учасникам зустрічі науковців і Бібліотека Познанського товариства друзів науки².

¹ European roots of Poznań. URL: <http://surl.li/enyhi> (дата звернення: 11.11.2022).

² Accompanying events. URL: <http://surl.li/enyjk> (дата звернення: 23.10.2022).

Окрім зазначених заходів, Французьким комітетом історичних наук було організовано неформальну зустріч на тему «Де знаходиться зараз французька та франкомовна історіографія?». Як і під час попередніх форумів, дослідники з усього світу мали змогу відвідати книжкову виставку, присвячену ключовим досягненням сучасної історіографії за міжконгресовий період, що упродовж тижня проводилася на базі культурного центру «ZAMEK»¹. Спеціально для істориків – гостей Познані за підтримки МКІН, Комітету історичних наук Польської Академії наук та Університету імені Адама Міцкевича було видано колективні монографії «Польське, європейське місто: дослідження з історії Познані»² та «Познань – Страсбург: взаємовідносини у просторі та часі»³.

Ключовою подією XXIII Міжнародного конгресу історичних наук стала церемонія нагородження наступного лауреата Міжнародної премії у галузі історії, що відбулася 24 серпня і стала своєрідним «екватором» у роботі форуму. За рішенням журі відзнаку було присуджено американському досліднику індійського походження С. Субрахманьяму, який є фахівцем з історії раннього Нового часу та вважається піонером взаємопов'язаної історії як напрямку наукових студій в рамках глобальної історії⁴. Урочисту церемонію нагородження відкрив почесний президент Бюро МКІН А. Джардіна, який виступив з промовою, присвяченою особистості лауреата та його внеску в розвиток сучасної світової історіографії. Згодом, за традицією, підвалини якої було закладено під час форуму в Цзинані, з урочистою лекцією на тему «Чому історії взаємопов'язані?» виступив сам С. Субрахманьям. З метою популяризації ідеї Міжнародної премії в галузі історії як своєрідної альтернативи Нобелівській премії, матеріальної винагороди, що має сприяти зростанню престижності історичного знання у світі, вперше в історії конгресів

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

² Matusik P. A Polish, European City: Studies in the History of Poznań. Poznań: Wydawnictwo miejskie Posnania, 2022. 288 p.

³ Grzeszczuk-Brendel H., Praczyk M. Poznań – Strasbourg: Cross-relations in Space and Time. URL: <http://surl.li/esmcy> (дата звернення: 26.08.2022).

⁴ Sanjay Subrahmanyam awarded the 2020/2022 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/enyiq> (дата звернення: 18.11.2022).

у вільному доступі було опубліковано інформаційний бюлетень церемонії нагородження, що містив тексти представлених доповідей¹, та відеозапис самого заходу².

Логічним продовженням ініціативи МКІН, спрямованої на популяризацію історичної науки, в тому числі серед молоді, стала церемонія нагородження переможців постерної сесії. Серед 27 постерів, представлених в рамках заходу, журі у складі Г. Фура (Швеція), О. Кічелевського (Франція), Л. Цзяфена (КНР), Е. Тортароло (Італія) та А. Якубошак (Польща) визначило п'ять найкращих, їхні автори вперше в історії існування постерного формату отримали грошову винагороду, спонсовану Шаньдунським університетом (10 000 \$ США, розподілені в рамках 5 номінацій – трьох призових місць, почесної відзнаки та спеціальної відзнаки за кращий постер, присвячений проблемам історії Китаю). Перше місце (премія розміром у 3500 \$ США) за роботу «Глобальна «расова війна» у 1960-х? Расистський дискурс у колишніх соціалістичних країнах: приклад Декларації Мао Цзедуна про підтримку боротьби афроамериканців проти расової дискримінації» посів Ч. Лю (Берлінський університет імені Гумбольдтів). Друге місце та винагороду розміром у 2500 \$ США за постер «Чи благоволили багаті сім'ї своїм синам? Свідчення з міста Познані XIX ст.» здобули Ш. Антосик та Є. Жепчинська (Університет імені Адама Міцкевича в Познані), третє місце та премію розміром у 2000 \$ США за постер «В'язниці для корінних народів у часи бразильської воєнної диктатури (1969-1979 рр.)» виборола Ф. Мендес Сантос (Федеральний університет штату Мінас – Жерайс). Лауреатом почесної відзнаки (1000 \$ США) стала представниця Докторської школи гуманітарних наук Університету імені Адама Міцкевича в Познані Т. Мендонса Маріно (робота «Роль емпатії у сучасному історичному мисленні. Транскультурний та трансвидовий підхід»), спеціальну відзнаку (1000 \$ США) було присуджено дослідниці з Шаньдунського університету С. Гуо (постер «Роди, ши-цу та патрилійні сім'ї в дослідницькому полі давньої китайської

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Award Ceremony. URL: <http://surl.li/enyij> (дата звернення: 23.11.2022).

² The CISH International Prize for History. URL: <http://surl.li/esmfi> (дата звернення: 11.09.2022).

історії в 1930-1940-х рр.»)¹. Перспективність практики матеріального стимулювання молодих вчених, спрямованої на активізацію їхньої участі у Міжнародних конгресах історичних наук, була високо оцінена керівництвом Бюро МКІН, яке під час фінальної зустрічі за результатами роботи форуму виступило з ініціативою запровадження власної премії МКІН для молодих дослідників, що мала б стати альтернативою відзнаці від Шаньдунського університету².

Принципово новим форматом, привнесеним в роботу конгресів під час зустрічі науковців у Познані, стало проведення 26 серпня т. з. Дослідницького форуму, участь в якому взяли 8 інституцій, представники яких виступили з презентаціями поточних чи запланованих у найближчій перспективі наукових проєктів. Цілком закономірно, що найбільш активно на нову ініціативу МКІН відреагували різні організації з країни – приймаючої сторони конгресу, переважно ті, що пов'язані або з Польським національним комітетом істориків, або з Університетом імені Адама Міцкевича. Серед польських установ на Дослідницькому форумі були репрезентовані Познанський науково – технічний парк («Кращі у світі міжнародні гранти, спрямовані на дослідницьку кооперацію істориків»), Познанський суперкомп'ютерний та мережевий центр («Інфраструктура для дослідження у галузі цифрових мистецтв та гуманітарних наук у Познанському суперкомп'ютерному та мережевому центрі»), Інститут Пілецького («Архіви, проєкти та публікації: інститут Пілецького як дослідницький хаб»), Інститут історії Варшавського університету («Історичний факультет Варшавського університету: поточні дослідницькі проєкти»), Фонд польської науки («Фонд польської науки: місія, програми, публікації») та Бібліотека Університету імені Адама Міцкевича в Познані («Презентація історичної колекції Університетської бібліотеки у Познані»). На жаль, участь у заході взяли представники лише двох організацій міжнародного рівня – Європейської мережі пам'яті та солідарності («Європейська мережа пам'яті та

¹ Poster session. URL: <http://surl.li/enweg> (дата звернення: 26.09.2022).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

солідарності»: як створювати публічну історію?») та Міжнародної асоціації студентів-істориків («Міжнародна асоціація студентів-істориків – Міжнародна мережа молодих істориків»)¹. Низька кількість організацій – учасниць форуму, попри перспективність такого формату та його успішність під час аналогічних зустрічей науковців – представників інших дисциплін, ймовірніше за все, була зумовлена двома факторами – недостатньою поінформованістю інституцій, що потенційно могли стати учасниками такої сесії, та «відносно високою», за свідченнями голови Виконавчого комітету конгресу К. Маковського, вартістю участі в її роботі (2000 €)².

Церемонія закриття форуму відбулася 27 серпня. Спершу з заключними промовами перед учасниками заходу виступили ректорка Університету імені Адама Міцкевича Б. Каневська та голова Організаційного комітету конгресу Т. Шрамм, згодом слово було надано Ш. Файнеру, який анонсував проведення наступної зустрічі науковців, що буде присвячена 100-річчю діяльності МКІН, в Ізраїлі (м. Єрусалим) у 2026 р.³.

Таким чином, в організації роботи Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. у порівнянні з заходами попередніх років, можна простежити ряд помітних змін, що дозволяють визначити початок нового етапу в історії проведення даних форумів. Починаючи з діяльності Генеральної Асамблеї МКІН під час зустрічі науковців у Мадриді (1990 р.), доволі яскраво намітилася тенденція на розширення географічного простору роботи конгресів, що набуло відображення у проведенні 3 з 7 заходів досліджуваного періоду поза межами Європи – вдруге в історії у Північній Америці (1995 р., м. Монреаль, Канада), вперше – в Австралії (2005 р., м. Сідней, Австралія) та Азії (2015 р., м. Цзинань, Китай). Такий стан речей свідчить про значний вплив процесів глобалізації на діяльність МКІН і сприяє «стиранню» культурних кордонів між істориками з усього світу, перетворенню конгресів на справді

¹ Research Forum. URL: <http://surl.li/enxyi> (дата звернення: 10.09.2022).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

³ ICHS 2020 Poznań. URL: <http://surl.li/essvu> (дата звернення: 08.09.2022).

міжнародний майданчик для комунікації фахівців. Утворення нових національних держав (в тому числі й через розпад СРСР) та прагнення їхніх національних комітетів істориків стати членами МКІН також сприяє даному явищу.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій та їхня загальнодоступність привнесли ряд новацій у процес підготовки до конгресів та їхнє організаційне забезпечення. Після форуму в Мадриді (1990 р.) Генеральною Асамблеєю та Бюро МКІН було прийнято рішення про відмову від друку робочих матеріалів, відтепер вони надсилаються учасникам заходу виключно в електронному форматі. Створення сайтів Міжнародних конгресів історичних наук, де зібрано інформацію про всі зустрічі науковців, починаючи з 1900 р., певні матеріали цих заходів, регулярно оновлюється інформація щодо тих чи інших аспектів участі в найближчих конгресах, та Міжнародного комітету історичних наук як інституції – організатора даних форумів, дає змогу учасникам з різних країн світу безперешкодно залишатися на зв'язку з МКІН у будь-який час (що набуло особливої актуальності в умовах відсутності стабільності щодо проведення заходу в Познані через періодичні сплески погіршення епідемічної ситуації в світі). З метою популяризації діяльності МКІН, сприяння зростанню «впізнаваності» конгресів, напередодні зустрічі науковців у Познані було створено сторінки заходу у мережах Facebook та YouTube. Систематична діяльність, спрямована на репрезентацію історичних форумів у цифровому середовищі засвідчує визнання керівництвом МКІН перспективності використання сучасних інформаційних технологій для залучення до участі в конгресах якомога більшої кількості дослідників з усього світу.

Принциповою особливістю організації конгресів у період з 1990 по 2022 рр. стало поступове розширення напрямків фінансової роботи МКІН, що набуло відображення у появі напередодні конгресу в Амстердамі (2010 р.) Міжнародного фонду солідарності, діяльність якого спрямована на забезпечення участі в конгресі молодих дослідників, фахівців з країн, що

розвиваються, тих, хто не має змоги взяти участь в роботі форуму через певні суб'єктивні причини, а також істориків, що отримали недостатнє для участі фінансування з боку інституцій, які вони представляють. З метою стимулювання розвитку світової історичної науки під час засідання Генеральної Асамблеї у Будапешті у 2012 р. було засновано Міжнародну премію в галузі історії, що є своєрідним аналогом Нобелівської премії чи Філдсівської премії з математики. Вперше така відзнака, розрахована на знаних дослідників, які зробили визначний внесок у розвиток світової історичної науки, була присуджена під час конгресу у Цзинані та породила ініціативу запровадження альтернативної винагороди для молодих вчених, що була успішно реалізована під час форуму у Познані за фінансової підтримки Шаньдунського університету. Активізація діяльності МКІН, пов'язаної з розширенням фінансових повноважень даної організації, засвідчує визнання її керівництвом необхідності сприяння зростанню престижності історичного знання як одного з пріоритетних напрямків роботи.

Отже, в організаційному аспекті діяльності Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. відбулися значні якісні зміни, пов'язані із впливом глобалізаційних процесів, розвитком інформаційних технологій та розширенням фінансових повноважень МКІН.

РОЗДІЛ 2. МКІН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Після згасання «холодної війни», починаючи з зустрічі науковців у Мадриді (1990 р.), в історії Міжнародних конгресів історичних наук розпочався якісно новий етап, що триває дотепер та характеризується курсом на глобалізацію та міждисциплінарність досліджень, докорінними змінами пріоритетної проблематики, а також значно більшою, у порівнянні з минулим, свободою обговорень проблемних питань.

Під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Відні (1989 р.) напередодні XVII конгресу істориків у Мадриді, з урахуванням пропозицій, що надійшли до Бюро у міжконгресовий період, було затверджено програму майбутнього форуму. «Головними темами» були визнані «Відкриття європейцями Америки та його наслідки», що було зумовлено наближенням 500-річного ювілею цієї події та місцем проведення зустрічі науковців, «Економічна, соціальна та культурна роль мегаполісів в історії» та «Революції та реформи: їх вплив на історію суспільства». Остання тема, з огляду на події у світі наприкінці 1980-х, набула особливої актуальності й мала викликати найбільший резонанс, з огляду на співкерівництво нею представників наукових шкіл різних – прокомуністичного та продемократичного – полюсів у міжнародних відносинах. Серед пропозицій щодо «методологічних тем» було схвалено такі як «Концепції часу в європейській та азійській історіографії», «Антропологія та соціальна і культурна історія», «Історична біографія»¹, що свідчить про визнання світовою академічною спільнотою необхідності подолання розриву у сприйнятті західної та східної моделей історіописання, розгортання курсу на антропологізацію історичних досліджень, зростання значення міждисциплінарних напрямків історичних студій.

Програму засідань, запланованих у рамках хронологічних секцій та міжсекційного формату, сесій «круглих столів», афілійованих комісій,

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

комітетів, організацій, «внутрішніх комісій» МКІН наведено у додатку 2. Тематика хронологічних секцій здебільшого була присвячена проблемам економічної, соціальної та гендерної історії, питанням, пов'язаним з історією країн Сходу, переосмисленням міжнародних відносин періоду Другої світової війни та конструюванням моделі історії світу у ХХ столітті, що можна вважати свідченням визнання світовою академічною спільнотою необхідності пошуку альтернативи «традиційній» політичній історії та зростання популярності нових напрямків історіописання¹.

Сесії міжсекційних засідань, спрямовані на спільне обговорення питань фахівцями з історії різних періодів, передбачали розгляд у широкій хронологічній та територіальній перспективі проблем, що переважно мали політичний характер; меншою мірою в рамках формату були представлені питання економічної, соціальної, релігійної й інтелектуальної історії. Значна частина сесій була присвячена проблемам міжетнічної та міжкультурної взаємодії, що досліджувалися на матеріалах історії різних регіонів та континентів; що дозволяє констатувати визнання світовим науковим співтовариством необхідності поступової відмови від європоцентризму й активізації роботи, спрямованої на вивчення регіонів, що тривалий час перебували на периферії інтересів істориків, з метою їхньої подальшої інтеграції до всесвітньо-історичного наративу.

Запропоновані учасникам конгресу сесії, організовані афілійованими комісіями, комітетами та організаціями МКІН, переважно стосувалися проблем історіографії та політичної історії, дещо менше уваги було приділено проблемам економічної, соціальної, релігійної історії, історії освіти та містобудування. Як і в тематиці міжсекційних засідань, на матеріалах програми панелей даного формату можна спостерігати доволі стійкий інтерес до проблем міжкультурної взаємодії, актуалізованих у довготривалій хронологічній

¹ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmqy> (дата звернення: 23.09.2022).

перспективі, що можна вважати передвісником розгортання тренду на глобалізацію історичних досліджень.

Засідання «внутрішніх комісій» МКІН значною мірою були присвячені обговоренню питань необхідності розширення методологічного апарату та джерельної бази досліджень, пошуку стратегій взаємодії істориків зі ЗМІ, проблемам історії соціальних та релігійних меншин, що здебільшого розглядалися у широкій проблемній перспективі. Дві сесії формату передбачали переосмислення революційних подій 1917 р. на теренах Російської імперії з огляду на роль у них окремих політичних діячів та суспільних організацій. Такий стан речей засвідчує визнання світовою академічною спільнотою необхідності адаптації роботи історика до вимог і потреб сучасності, розширення соціальної бази історичних досліджень за рахунок інклюзії до історичних наративів раніше маргінальних прошарків суспільства, переосмислення подій 1917 р. в умовах кризи марксистсько-ленінської моделі історіописання, згасання ідеологічної конфронтації у світі та завершення «холодної війни».

Організовані за ініціативою національних комітетів МКІН «круглі столи» передбачали обговорення питань історіографії та історіософії, джерелознавства, інтелектуальної, економічної та соціальної історії, збереження культурної спадщини та ролі істориків у даному процесі. Як і під час засідань, що відбулися в рамках інших форматів, деякі теми стосувалися проблем дослідження історії соціальних та етнічних груп, що тривалий час практично оминалися увагою в історичних студіях (цивільне населення в роки війни, роми), ряд сесій передбачав висвітлення проблем історичного розвитку країн Заходу та Сходу у компаративній перспективі¹. Робота більшості засідань передбачала акцент на необхідності розширення джерельної бази, в тому числі за рахунок переорієнтування фокусів досліджень.

За свідченнями учасника конгресу від СРСР С. Л. Тихвинського, найбільший резонанс серед «головних тем» викликала проблема «Революції та

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКІН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182-184.

реформи: їх вплив на історію суспільства», що було доволі закономірним в історичних умовах 1990 р. Під час дискусії координатор теми Й. Херман (НДР) наголосив на необхідності переосмислення поняття «епоха революції», типів революцій та реформ, їх ролі та місця в розвитку суспільства, його колега з США К. Деглер зацентрував увагу учасників обговорення на тому, що політичні процеси в країнах Східної Європи та «перебудова» в СРСР засвідчують необхідність розробки нових концепцій реформ та революцій, зауважив щодо неправомірності протиставлення даних явищ з точки зору їхньої ефективності¹. Полеміка між представниками різних історіографічних шкіл дозволила визначити антагонізм між прихильниками та противниками позитивного значення революцій в контексті розвитку як окремих країн, так і людства в цілому.

Непересічне значення даного засідання підкреслила й учасниця з США К. Оффен, яка в оглядовій статті, присвяченій діяльності конгресу, наголосила, що робота секції яскраво продемонструвала готовність істориків з СРСР та країн Східної Європи до переосмислення історичного досвіду революційних подій 1917 р. на теренах Російської імперії. Такий стан речей, за словами історикині, став «констатацією завершення «холодної війни» навіть на рівні історичної науки»².

Значний інтерес для дослідників з усього світу мала «головна тема» «Мегаполіс в історії: економічні, соціокультурні та політичні аспекти», розгляд якої відбувався на прикладах Рима, Лондона, Парижа, Берліна, Москви, Константинополя, портових міст США, великих центрів Китаю та країн Океанії. Основними питаннями, що потрапили у фокус зацікавлення істориків, стали умови забезпечення мегаполісів продовольством, їхній вплив на розвиток сусідніх регіонів та країни в цілому тощо. Від СРСР з доповіддю на тему

¹ Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 99-104.

² Offen K. International Congress of Historical Sciences. Report. URL: <http://surl.li/etsbg> (дата звернення: 13.12.2022).

«Вплив Москви на розвиток країни в радянський період» виступив Я. Є. Водарський¹.

Попри наближення 500-річного ювілею відкриття Америки, «головна тема», пов'язана з цією подією, не викликала значного резонансу у середовищі учасників форуму. Робота секції розпочалася з виступу Л. Кесади «Іспанське оточення Христофора Колумба», наступні доповіді стосувалися ролі тих чи інших країн у процесі колонізації регіону².

Серед «методологічних тем» найбільш суперечливим з точки зору результатів виявилось обговорення проблеми «Концепції часу в європейській та азійській історіографії». На жаль, робота секції була зосереджена виключно на описі наративних практик та їх компаративному аналізі, в той час як ряд нагальних теоретичних питань, таких як суть соціологічного та філософського вимірів часу в різні періоди історії залишилися поза увагою дослідників. Враховуючи даний факт, учасник дискусії Х. Аростегі (Іспанія) визначив засідання за цією темою як нереалізовану можливість переосмислення суті часу в європейській та азійській історіографії³.

Найбільш продуктивним серед засідань, присвячених «методологічним темам», виявилось обговорення проблеми «Антропологія та соціальна і культурна історія», що було зумовлено як зростанням популярності даних напрямків досліджень серед істориків з усього світу, так і різноманіттям представлених доповідей. Значний резонанс викликала й робота секції «Історична біографія», в рамках якої було розглянуто чотири підтеми: «Історична біографія як жанр та проблеми її теорії», «Біографія в історії Середніх віків та раннього Нового часу», «Біографія в історії XIX та XX ст.», «Коллективні біографії, біографії соціальних груп та людей з нижчих класів». Обмін досвідом між фахівцями з усього світу засвідчив, що найбільш популярними напрямками досліджень в рамках історичної біографістики стали

¹ Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 99-104.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmqy> (дата звернення: 23.09.2022).

вивчення проблем індивідуальної психології в контексті різних періодів минулого, приватного життя відомих персон, біографій та автобіографій жінок, молоді, соціальних груп, що перебували на нижчих щаблях суспільної ієрархії. Перспективними, але суперечливими було визнано можливості використання здобутків психоаналізу¹. Стратегічно важливою для розвитку історичної біографістики була визнана необхідність дотримання у дослідженнях таких принципів як гуманізація біографії, акцент на загальнолюдських моральних категоріях у відношенні до особистості обраної персоналії, орієнтацію на плюралізм в підходах до оціночних суджень тощо².

Серед питань, винесених на обговорення під час засідань хронологічних секцій, найбільше зацікавлення як серед учасників конгресу, так і серед представників засобів масової інформації викликали ті, що стосувалися проблем нової та новітньої історії. Так, дискусія, присвячена модернізації арабського світу (секція Нової історії), зацікавила журналістів у зв'язку з нещодавніми подіями у Перській затоці, багато уваги представниками місцевої преси було приділено роботі таких підтем секції новітньої історії як «Зміни у жіночих професіях та в соціальному положенні жінок після промислової революції», «Прогрес в мирний час і регрес під час війни як модель для розуміння ХХ століття». З наукової точки зору найбільший інтерес представляло засідання за темою «Результати новітніх досліджень договорів напередодні та в період Другої світової війни», воно спровокувало доволі гострі дискусії між представниками делегацій ФРН (К. Хільдебранд, В. Моммзен) і СРСР (О. О. Чубар'ян, С. Л. Тихвинський), зумовлені різницею інтерпретацій значення пакту Молотова – Ріббентропа. За результатами обговорення однією з ключових проблем, що ускладнюють процес вивчення міжнародних відносин

¹ Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 101.

² Попова Т. Н. Персональная история VS интеллектуальная биография, биоисториография: подходы и понятия. URL: <http://surl.li/bhvhs> (дата звернення: 01.10.2022).

напередодні Другої світової війни було визнано відсутність розуміння ментальності політичних лідерів світу в даний період¹.

Значний резонанс викликали засідання афілійованих комісій з історії Жовтневої революції, міжнародних відносин, історико – славістичних досліджень, історії міст, соціальних рухів, а також круглий стіл «Історик та збереження культурної спадщини людства». Такий перелік найвизначніших сесій є частково зумовленим тим, що більшість з них за своєю проблемною спрямованістю логічно продовжували найгостріші питання «головних тем» чи хронологічних секцій. У складі делегації з СРСР в роботі конгресу взяли участь українські історики Ю. Ю. Кондуфор, А. М. Шлепаков, С. М. Плохій, С. І. Жук, В. Ф. Репринцев, С. Лелик².

За свідченнями керівника радянської делегації С. Л. Тихвинського, головним здобутком роботи форуму в Мадриді стало визнання необхідності розширення дисциплінарного поля історичних досліджень та можливостей використання комп'ютерних технологій при роботі з масовими історичними джерелами. Враховуючи геополітичну ситуацію в світі у 1990 р. та специфіку роботи засідань, доволі закономірно, що нагальною для розвитку історичної науки проблемою, що потребує комплексної розробки, була визнана проблема революцій нової та новітньої доби. Принаймні йшлося про необхідність такої теорії, яка б базувалася на «принципах нового політичного мислення та з урахуванням історичного досвіду сучасної епохи»³.

Конгрес істориків у Мадриді засвідчив помітне зменшення напруженості в міжнародних відносинах, що було пов'язано з завершенням «холодної війни». Дискусії істориків, які точилися переважно в суто науковій площині, були практично позбавлені впливу політико – ідеологічної риторики, що дозволило фахівцям з СРСР та країн Заходу досягти консенсусу щодо ряду ключових питань історичної науки та набуло відображення. Як зазначав Я. Д. Ісаєвич,

¹ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmqy> (дата звернення: 23.09.2022).

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 104.

«більшість учасників оцінили цю ситуацію як поразку спроб марксистів нав'язати історичній науці свою версію ідеологізованої історіографії»¹.

Отже, зустріч дослідників в Мадриді започаткувала якісно новий етап діяльності Міжнародних конгресів істориків, що набуло відображення як у зміні пріоритетної тематики (поступовий відхід від «традиційних» політичних та економічних питань на противагу соціальній, гендерній, інтелектуальній історії тощо), так і в згасанні ідеологічної конфронтації під час наукових обговорень. Такий стан речей заклав курс на перетворення форумів істориків з місця протистояння протидіючих геополітичних таборів на майданчик для плідної комунікації фахівців з усього світу.

Програма конгресу істориків в Монреалі (27 серпня – 3 вересня 1995 р.) передбачала проведення близько 80 сесій за різними напрямками. В якості «головних тем» було обрано такі питання: «Нації, народи та держави», «Діаспори: походження, форми, значення» «Стосунки між чоловіками та жінками та великі історичні трансформації»². Пріоритетність проблем, пов'язаних із націогенезом, його впливом на процеси державотворення, відносинами держав з народами, що її населяють, причинами виникнення, місцем та роллю діаспор в історії зумовлена геополітичними подіями, що відбулися в міжконгресовий період (перш за все, розпад СРСР) та активізацією процесу входження до складу МКІН національних комітетів історичних наук. Включення до переліку «великих тем» питання гендерної історії свідчить про інституціоналізацію даного напрямку досліджень, його визнання міжнародною академічною спільнотою.

Принциповою новацією, привнесеною в роботу форумів істориків під час XVIII Міжнародного конгресу, став відхід від традиційної «хронологічної» форми аналізу тих чи інших явищ чи процесів в історії та запровадження натомість «суцільного підходу», що дає змогу простежити їхню еволюцію у просторі та часі. З урахуванням даного принципу було організовано засідання

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 11.09.2022).

16 спеціалізованих сесій, їхню програму наведено у додатку 3. Найбільш репрезентованими в рамках панелей «спеціалізованого» формату були проблеми історіографії, історіософії та соціальної історії, меншою мірою були представлені питання економічної, політичної та релігійної історії. Логічним продовженням закладеного під час зустрічі науковців у Мадриді курсу на активізацію досліджень регіонів, що тривалий час залишалися на маргінесі інтересів істориків, стало проведення сесій, присвячених обговоренню проблем історії країн т. з. «третього світу», арктичних та субарктичних народів. Як і під час попереднього конгресу, одне з засідань «спеціалізованого формату» форуму в Монреалі було спрямовано на пошук стратегій поведінки історика у публічному просторі, зокрема у відносинах з владою, що свідчить про визнання світовою академічною спільнотою впливу сучасних трансформацій в усіх сферах суспільного життя на роботу фахового дослідника, необхідності та неминучості її адаптації до вимог та викликів часу. Факт проведення двох засідань, присвячених проблемам історії навколишнього середовища, можна вважати проявом зародження інтересу науковців до екоісторії як до напрямку історичних студій¹. З огляду на все зазначене вище, тематика «спеціалізованих сесій» дає змогу констатувати продовження курсу на розширення горизонтів історичних досліджень, відхід від традиційної «подієвої» історії до міждисциплінарних, антропологічно зорієнтованих студій.

На жаль, відсутність у вільному доступі програми зустрічі науковців у Монреалі не дає змогу проаналізувати тематику засідань «внутрішніх» та афілійованих комісій, 36 круглих столів, участь в яких пропонувалася фахівцям². За свідченнями учасника конгресу Я. Д. Ісаєвича, як і в попередні роки переважна більшість питань стосувалися подій, процесів та явищ нової та новітньої доби («Політична роль робітничого класу: міфи та реальність», «Ісламський урбанізм в історії: політична влада і соціальні структури», «Утопії

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С. 259.

² 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 11.09.2022).

в історії», «Християнізація Америки та дехристиянізація Європи в XIX та XX ст.», «Роль еміграційних груп у відродженні держав у Центрально - Східній Європі»¹. Наведені приклади хоча і не відображають повної картини тематичної спрямованості засідань, але дозволяють простежити продовження характерного для конгресу 1995 р. тренду на компаративізацію досліджень.

Доволі закономірно, що серед «головних тем» найбільший резонанс викликала проблема «Нації, народи та держави», обговорення якої створило відповідне підґрунтя для розгляду питання «Діаспори: походження, форми, значення». Серед засідань за спеціалізованими темами найбільшої уваги потребує дискусія «Влада та свобода історичних досліджень та публікації». Робота сесії розпочалася з перегляду відеозаписів виступів президента Франції Ф. Міттерана, політологів Б. Геремека (Польща), А. Кернкросса (Великобританія), генерального директора ЮНЕСКО Ф. Майора, присвячених ролі історії та історика в сучасному світі. Особливої уваги серед представлених аудиторії матеріалів потребує інтерв'ю з Ф. Міттераном, що було записано незадовго до завершення терміну його повноважень як голови держави. Очільник Франції наголосив на важливості знання історії для політика, зацентрував увагу на відповідальності історика перед суспільством, зазначивши, що він «має здійснювати функцію вихователя суспільства: оскільки він знає минуле, він може краще, ніж будь-хто інший, пояснити сьогодення, його задача – підвести молодь до розуміння необхідності змін»².

В обговоренні запропонованого відеоряду найбільш активну участь взяли Т. Баркер (наголосив на важливості врахування історичних прецедентів для прийняття тих чи інших політичних рішень), Ю. Кока (підкреслив неприпустимість зловживання історією для роздування націоналістичних настроїв та аргументації територіальних амбіцій) та І. Берендт (став на захист тези про суспільну відповідальність історика). Ключовою проблемою, навколо

⁵⁶ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С. 260.

якої точилися дискусії, стала можливість використання історичного досвіду для інтерпретації подій сьогодення та моделювання майбутнього.

Закономірне зацікавлення викликало й обговорення «головної теми» «Стосунки між чоловіками та жінками та великі історичні трансформації». За підсумками дискусії в учасників форуму склалося стійке враження про стрімке зростання ролі жінки в усіх сферах суспільного життя у XXI ст.¹

На жаль, відсутність свідчень щодо специфіки діяльності конгресу за «спеціальними темами», засідань «внутрішніх» та афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН, діяльності «круглих столів» не дозволяє проаналізувати основні тенденції в їх роботі.

Зустріч у Монреалі мала принципово важливе значення для розвитку української історичної науки, адже стала першим форумом в історії української філії МКІН, що утворилася у міжконгресовий період. Першими делегатами від Українського національного комітету істориків при НАН України стали Я. Д. Ісаєвич та О. Й. Пріцак².

Попри доволі спокійну, продуктивну атмосферу, що панувала під час дискусій та дозволила констатувати перетворення Міжнародних конгресів істориків з місця ідеологічних дебатів на майданчик для наукової комунікації, церемонія закриття форуму «нагадала» про негативний досвід часів «холодної війни». Так, представник Виконавчого комітету ЮНЕСКО Є. Ключковський (Польща), замість того щоб, згідно з програмою заходу, виголосити промову генерального секретаря даної організації, вирішив за власною ініціативою провести лекцію про завдану Російською імперією та СРСР кривду польському народові. Даний виступ викликав значне занепокоєння серед учасників форуму, оскільки ледь не нівелював позитивне враження від доволі аполітичної роботи конгресу³.

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С. 260.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С. 260.

Діяльність XVIII Міжнародного конгресу історичних наук засвідчила продовження закладеного під час форуму у Мадриді курсу на відхід від традиційної політичної проблематики, активізацію досліджень в рамках різних «молодих» напрямків історичної науки, антропологізацію, компаративізацію та міждисциплінарність історичних студій, заклала підвалини еволюції форм організації засідань, створивши прецедент відходу від традиційного «хронологічного» формату сесій на користь «проблемного».

Програма XIX Міжнародного конгресу істориків (6-13 серпня 2000 р., м. Осло, Норвегія) передбачала засідання за трьома «головними темами», в рамках кожної з яких планувалося по декілька підтем. Пріоритетними проблемами було визнано такі: «Глобалізація історії: концепції та методологія» з підтемами «Універсальна історія: чи можлива вона?», «Зустрічі культур між континентами упродовж усієї історії»; «Тисячоліття, час та історія» з підтемами «Конструювання та поділ часу: періодизація та хронологія», «Есхатологія, тисячолітні рухи та погляди на майбутнє»; «Користь історії та відповідальність історика» з підтемами «Використання історії та зловживання нею в домодерних суспільствах та роль історика», «Інструменталізація історії та історики в модерних суспільствах», «Критична функція істориків у новітній період»¹. Зосередження «головних тем» на питаннях розвитку історіографії, історіософії та методології історії було зумовлено визнанням світовою академічною спільнотою необхідності переосмислення досвіду вивчення минулого на рубежі нового тисячоліття, в тому числі з урахуванням глобалізаційних трендів².

Організаторами форуму було прийнято рішення про продовження проголошеного під час зустрічі науковців у Монреалі курсу на відмову від «хронологічних секцій» та проведення натомість засідань за «спеціальними темами», їхня програма наведена у додатку 4. Представлені в рамках даного формату проблеми здебільшого репрезентували питання соціальної, політичної, релігійної історії та історіографії, меншою мірою представлені були

¹ The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvzb> (дата звернення: 15.09.2022).

² Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 159.

дослідження з інтелектуальної історії. Частина засідань, запропонованих у рамках панелі, дозволила констатувати активізацію досліджень регіонів, що тривалий час лишалися на периферії інтересів істориків (країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, Центральної Європи та Латинської Америки). Факт обрання в якості «спеціальних тем» проблем, пов'язаних з розвитком культурної історії та досліджень комеморативних практик, що потрапили в поле зору учасників конгресу вперше в історії проведення даних заходів, можна вважати свідченням визнання науковим співтовариством перспективності даних напрямків, розгортання процесу їхньої інституціоналізації¹. З огляду на все вищезазначене, програма засідань даного формату дозволяє простежити збереження характерного для попередніх конгресів тренду вивчення еволюції тих чи інших явищ чи процесів упродовж усієї історії та розгортання курсу на глобалізацію історичних досліджень.

Учасник конгресу від Російської Федерації академік С. Л. Тихвинський зазначив, що, окрім засідань за «головними» та «спеціалізованими» темами, дослідникам було запропоновано долучитися до роботи сесій, запланованих «внутрішніми» та афілійованими комісіями, комітетами та організаціями МКІН. Такі заходи мали організувати асоціації: з вивчення Південно-Східної Європи; сучасної історії Європи; історії права та інститутів; економічної історії; візантинознавчих досліджень; вивчення єврейської історії; комісії з історії Другої світової війни; історії історіографії; історії соціальних рухів та структур; порівняльної історії церкви; морської історії; військової історії; слов'янських досліджень; нумізматики; історії представницьких та парламентських інститутів; історії університетів; історії міст; історії міжнародних відносин; історичної метрології; історії Французької революції; історичних журналів; історії демографії; історії дипломатії; історії Російської революції; історії освіти; товариства з історії дидактики; історії миру; вивчення Хрестових походів та Латинського Сходу; федерація історії жінок тощо.

¹ The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvzb> (дата звернення: 15.09.2022).

Принциповою новацією в роботі конгресів, запровадженою під час зустрічі науковців в Осло, стало проведення регіональних робочих семінарів, такі заходи було заплановано з історії Центральної та Східної Європи, з історії Африки (південніше Сахари), з історії Латинської Америки та історії Скандинавії¹. Запропонований для обговорення перелік регіонів, проблеми історії яких мали постати в центрі уваги дослідників, частково продовжував теми «спеціальних сесій», був зумовлений загальним трендом на глобалізацію історичних досліджень та місцем проведення форуму.

Робота XIX Міжнародного конгресу історичних наук розпочалася з урочистої церемонії відкриття, що складалася з двох змістовних блоків: вітальних промов представників Оргкомітету форуму та серії виступів провідних істориків світу, об'єднаних загальною темою «XX століття очима істориків та історії». Своїми поглядами на нагальні проблеми глобальної та порівняльної історії, т. з. «кризу історії» з аудиторією науковців з усього світу поділилися І. Берендт, Г.-У. Велер, Р. Тхапар, Р. Шарт'є. На думку учасниці заходу Р. Бріденталь (США), дане засідання створило логічне підґрунтя для подальшого обговорення «головних тем» «Глобалізація історії: концепції та методологія» та «Тисячоліття: час та історія», сприяло актуалізації інтересу представників світового наукового товариства істориків до даних тем.

За свідченнями істориків, серед питань, винесених на обговорення в якості «головних тем», найбільший резонанс викликала проблема «Глобалізація історії: концепції та методологія». Під час розгляду підтеми «Універсальна історія: чи можлива вона?» учасникам вдалося досягти консенсусу щодо необхідності посилення зв'язків між локальною, регіональною, національною та глобальною історією як взаємопов'язаними елементами історичного метанарративу. Доволі гостру дискусію спричинило питання доцільності та виправданості протиставлення ідей глобальної історії більш «звичній» всесвітній історії, з огляду на потенціал обох напрямків як поля для

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 5-6.

«рівноправного діалогу між історіями різних народів». Логічним продовженням роботи секції стало проведення засідання за підтемою «Зустрічі культур між континентами упродовж усієї історії», наскрізним питанням, що визначало курс його роботи, стала проблема історичного центризму в його різних геополітичних варіаціях (європейський, американський, азійський). Ключовими результатами обох сесій, що відбулися в рамках «головної теми», стали визнання необхідності позиціонування глобальної історії як доповнення до локальних та національних нарративів, а не в якості загрозової альтернативи сучасному історіописанню, та пріоритетності поступового переходу до глобальної історичної свідомості, що може базуватися на спільності людського досвіду¹.

Високу продуктивність роботи засідань за «головними темами» «Тисячоліття: час і історія» та «Користь історії та відповідальність історика» відзначав Я. Д. Ісаєвич. В рамках першої з зазначених тем увагу дослідників було зацентровано на винятковій серед живих істот здатності людини осмислювати власне минуле, важливості різних систем хронології та періодизації для його упорядкування. Цілком закономірно, що в ході дискусії постали проблеми «кінця історії» та «кінця світу», зокрема увагу було приділено еволюції уявлень про них в різні історичні періоди. Обговорення теми «Користь історії та відповідальність історика» відбувалося переважно навколо питань про шляхи та можливості поєднання наукової об'єктивності з потребами та запитамі суспільства, співіснування академічного та суспільного історичних дискурсів, специфіки історичного міфотворення тощо на прикладі історії різних держав у різні часи їхнього існування. Доволі жваву дискусію спровокував виступ російського історика С. В. Журавльова, присвячений специфіці сталінської моделі радянської історії².

За спогадами учасника конгресу С. Л. Тихвинського, серед засідань, що відбулися в рамках інших форматів, особливу увагу науковців з усього світу

¹ Bridenthal R. The 19th International Congress of Historical Sciences: A Report. URL: <http://surl.li/eogtg> (дата звернення: 11.11.2022).

² Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 159.

привернули сесії за «спеціальними темами»: «Оцінка історіографії ХХ століття: професіоналізація, методології, праці», «Релігія та стать», «Форми тоталітаризму та диктатури», засідання Міжнародної асоціації з вивчення Південно-Східної Європи («Балкани та європейська співдружність») та Міжнародної асоціації з сучасної історії Європи («Принципи та практика прав людини на місцевому та міжнародному рівнях»), «круглі столи» за темами «Відкриття архівів, його значення для вивчення історії комунізму», «Армія та влада у стародавньому світі», «Викладання історії: нові технології, підручники та місце історії в навчальних планах», «Компаративна історія. Методи та моделі», «Індивід та поняття приватного життя», ««Холодна війна»: півстоліття історіографії»¹. Переважання серед даного переліку історіографічних та методологічних проблем засвідчує тренд на усвідомлення необхідності переосмислення досвіду історіописання на межі нового тисячоліття. Окрім того, зазначені теми дозволяють простежити продовження тенденції збереження пріоритетності соціальної проблематики. Актуалізація питань політичної історії, що під час попередніх конгресів перебували на периферії запропонованих для обговорення напрямків, була зумовлена здебільшого необхідністю осмислення історичного досвіду ХХ століття.

Від України участь в роботі конгресу взяв Я. Д. Ісаєвич. В оглядовій статті, присвяченій діяльності форуму, він відзначав спільне засідання МКІН та ЮНЕСКО за темою «Кордони і зміна національних територій у Центрально-Східній Європі» як одне з найбільш продуктивних та важливих з точки зору репрезентації української проблематики. Розгляд даного питання здійснювався на матеріалах історії України, Білорусі, Польщі та Литви (координатор Є. Ключковський, президент Федерації інститутів Центрально-Східної Європи). В рамках роботи секції з доповідями виступили Ю. Кавп'єне (Литва), Г. Самсонович (Польща), Я. Д. Ісаєвич (Україна), одним із її здобутків стало

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3-28.

визнання принципової різниці у підходах щодо визначення національної території державами із різними історичними долями¹.

В якості заключного заходу форуму дослідникам було запропоновано взяти участь у дискусії за темою «Людство на порозі XXI століття», в її рамках виступили директор Нобелівського інституту в Осло Г. Лундестад та британський історик Е. Гобсбаум².

Діяльність XIX Міжнародного конгресу історичних наук мала важливе не лише наукове, а й суспільне значення. Так, на підсумковому засіданні Генеральної Асамблеї МКІН його учасники долучилися до підписання прес – релізу, присвяченого необхідності запобіганню діяльності правих екстремістів в Німеччині та інших країнах Європи як реальній загрозі існування демократичних інститутів у світі³.

Таким чином, зустріч науковців в Осло дозволила констатувати визнання світовою академічною спільнотою перспективності глобальної історії як альтернативи традиційному національному історіописанню, сприяла узагальненню та переосмисленню досвіду розвитку історичної науки упродовж тисячоліття, що минало, усвідомленню зміни місця та ролі історика у сучасному світі, засвідчила стрімке зростання популярності досліджень з соціальної та культурної історії.

Програма зустрічі науковців у Сіднеї (3 – 9 липня 2005 р.), затверджена під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН в Амстердамі 2-3 вересня 2002 р., передбачала засідання за трьома «головними темами» (кожна з них мала по три підтеми), 26 спеціальних сесій та 20 круглих столів, програму яких наведено у додатку 5. «Головними темами» було визнано такі: «Людство та природа в історії» (підтеми «Екоісторія: нові теорії та підходи», «Природні катастрофи та їхні наслідки», «Природознавство, історія та образ людини»), «Міф та історія» (підтеми «Заснування» міфів в історії та конструювання

¹ Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 160.

² Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3-28.

³ The General Assembly of the ICHS, Oslo, 10 August 2000. URL: <http://surl.li/eneij> (дата звернення: 11.11.2022).

ідентичностей», «Міфи, влада, історія та відповідальність історика», «Утопія та історія»), «Війна, мир, суспільство та міжнародний порядок в історії» («Bellum justum: справедливі війни, несправедливий мир? Ідеї та дискурсивні практики», «Еволюція концепту миру та його умов в історії», «Війна, насилля та гендер»)¹. Запропонований перелік пріоритетних питань свідчить про визнання світовою науковою спільнотою нових перспективних напрямків досліджень, що нещодавно подолали стадію інституціоналізації чи ще утверджуються в академічному середовищі (наприклад, проблеми, які пов'язані з історією довкілля). Другий раз поспіль у центрі уваги дослідників постали проблеми, пов'язані з відповідальністю історика, що можна вважати своєрідною констатацією критичної необхідності переосмислення його місця та ролі у сучасному світі, відповідно до суспільних потреб та запитів сьогодення. Звернення до теми війни та миру є частково зумовленим закладеним попереднім форумом в Осло курсом на осмислення військових конфліктів ХХ століття. Розгляд кожного з «головних» питання мав здійснюватися в історичній перспективі, надаючи таким чином можливість простежити еволюцію винесених на обговорення процесів та явищ.

На відміну від попередніх конгресів, засідання в рамках «спеціальних тем» здебільшого мали бути присвячені розгляду проблем культурної та політичної історії; меншою мірою в рамках даного формату були представлені дослідження з релігійної, економічної, демографічної історії, історії освіти та публічної історії. Як і під час форумів у Монреалі й Осло, ряд сесій передбачав обговорення питань, присвячених доволі фрагментарно репрезентованим в історіографії регіонам (Африка, Центральна Європа, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Близький Схід) з метою створення підґрунтя для їхнього вписування у глобально-історичний наратив. Факт організації вперше в історії конгресів засідання, присвяченого історії емоцій, можна вважати констатацією визнання світовою академічною спільнотою необхідності активізації розгортання курсу на міждисциплінарність історичних досліджень та розширення їхньої

¹ The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

«традиційної» сфери¹. В цілому, проблематика «спеціальних тем» дозволяє засвідчити успішне проникнення глобалізаційних трендів у наукове середовище й активізацію досліджень тих чи інших подій, явищ і процесів у довготривалій хронологічній перспективі.

Тематика «круглих столів» дозволяє простежити переважання проблем культурної та соціальної історії, питань, пов'язаних з різними аспектами розвитку сучасної історичної науки в цілому та публічної історії як одного з її «молодих» напрямків зокрема; менше уваги планувалося приділити дослідженням з політики пам'яті та комеморативних практик, історіографії та політичної історії². Такий стан речей, з огляду на специфіку формулювань тем засідань, дає змогу стверджувати про продовження розгортання курсу на антропологізацію історичної науки й активний пошук нових можливостей для її розвитку шляхом поглиблення міждисциплінарності досліджень.

Робота XX Міжнародного конгресу істориків розпочалася з вітальної промови голови МКІН Ю. Кока, присвяченої історії даної форми комунікації, сучасним тенденціям і перспективам розвитку історичної науки. Він виділив три основні періоди діяльності зустрічей науковців з усього світу. Перший з них, на думку дослідника, тривав до початку Другої світової війни і характеризувався прагненням наукової спільноти «подолати» наслідки Першої світової війни, боротьбою з націоналізмом у вивченні та репрезентації історії. Другий період припав на часи «холодної війни» (фактично до XVII Міжнародного конгресу історичних наук в Мадриді, 1990 р.), коли такі форуми істориків були чи не єдиним майданчиком для здійснення повноцінної наукової комунікації представниками різних історіографічних шкіл, що репрезентували країни т. з. «демократичного» та «соціалістичного» таборів. Починаючи з 1990 р. в історії конгресів триває період прискореної глобалізації, для якого характерною є «відповідальність історика за просування глобалізації»³.

¹ The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

² The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

³ The Opening Speech of The International Congress of Historical Sciences in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmrw> (дата звернення: 15.09.2022).

Розвиток глобальної історії як напрямку, на думку Ю. Кока, є неможливим без створення належних умов для розвитку «універсальної історії», що базується на загальних методологічних основах, дусі інклюзії, акценті на контексті та взаємозв'язках. Наведені тези дозволяють констатувати визнання світовою академічною спільнотою перспективності та доцільності переходу до єдиного всесвітньо-історичного нарративу, що має стати альтернативою традиційним регіональним формам історіописання, необхідності активізації діяльності, спрямованої на глобалізацію історичного знання.

За свідченнями учасників конгресу М. В. Бібікова, В. О. Тишкова, В. К. Волкова, серед засідань за «головними темами» найбільший резонанс викликали проблеми, що розглядалися в рамках питання «Людство та природа в історії». Виступ координатора теми Я. Тіррелла (Австралія) був присвячений взаємодії історії та культури, ролі політики в екологічному житті світу, своєрідності природних факторів в історії тих чи інших суспільств упродовж різних періодів їхнього існування. У ході дискусій було визначено великий потенціал екоісторії як напрямку, що здатен стати на шляху подолання європоцентричних тенденцій у світовій історіографії, розширити сферу історичних досліджень. Найбільш перспективними проблемами екоісторії було визнано дослідження співвідношення природного середовища та культури, практик «інвайронменталістської» історіографії, зокрема впливу на неї політичних факторів. У ході обговорень було з'ясовано, що за регіональною спрямованістю основу екоісторичних досліджень складають роботи, присвячені вивченню досвіду регіонів, що тривалий час залишалися поза фокусом уваги традиційних досліджень істориків (Канарські острови, Філіппіни, Кот –д'Івуар, Австралія, Південна Африка, Антарктида), що підтверджує тезу щодо перспективності екоісторії як одного з потенційних інтегруючих напрямків розвитку сучасної історичної науки. Фактором, що має сприяти розвитку даного напрямку, було визнано необхідність застосування міждержавних та транснаціональних критеріїв досліджень, що переважно є пов'язаними із поняттям біорегіону.

В рамках засідання за «головною темою» «Міф та історія» (координатор К. Лоренц, Нідерланди) було розглянуто проблеми міфологізації історії, ролі міфів у конструюванні національної ідентичності, співвідношення категорій міфу, влади, історичних утопій. Доволі закономірно, що під впливом постмодернізму в ході обговорення постало питання про взаємозв'язок процесів реконструкції історії та міфотворення. Головним практичним здобутком роботи даної секції стала презентація К. Лоренцем підсумків п'ятирічного проекту Європейської наукової асоціації зі створення національних історій. Так, на кейсах з історії Європи, США та Канади було розглянуто досвід міфотворення в процесі інтерпретації подій, явищ та процесів минулого, пов'язаний з міфом нації та націогенезом¹.

За свідченнями учасника конгресу Д. Кеннеді, серед проблем, що постали в центрі дискусій за «головною темою» «Війна, мир, суспільство та міжнародний порядок в історії» найбільший резонанс викликало обговорення питань, присвячених теоріям «справедливої війни», еволюції місця миру як категорії у системі цінностей в різні історичні періоди, можливості збереження миру насильницькими шляхами, еволюції ставлення до партизанського руху в роки Першої та Другої світових війн, «жіночій проблемі» у нацистській Німеччині та СРСР. Значну увагу було приділено феномену тероризму, його місцю серед категорій, що визначають явище організованого насильства. Специфічна атмосфера засідання, на думку історика, створила відповідне логічне підґрунтя для роботи засідання в рамках «круглого столу» «Тероризм як історичне явище; концепції, підходи та результати»².

Аналізуючи хід дискусій, що відбувалися в рамках «головних тем», учасник форуму Я. Д. Ісаєвич зазначав, що основну увагу під час обговорень було зосереджено на можливостях та перспективах переорієнтації історії з політичних та економічних категорій минулого на альтернативні (зокрема на

¹ Бибииков М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

² Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернення: 11.01.2023).

прикладі екоісторії), міфічній природі національного історіописання як явища, нагальності створення загального всесвітньо-історичного наративу¹.

Серед засідань, що відбулися в рамках «спеціальних тем», найбільш продуктивними виявилися ті, що були пов'язані з проблемами публічної історії («Мас-медіа та трансформація публічного простору», «Підручники з історії, від історії націй до історії громадян») чи являли собою спробу реалізації задекларованого під час конгресу в Осло курсу на глобалізацію історичних досліджень («Політична культура в Центральній Європі в європейському та глобальному контексті», «Китай та світ у Новий та Новітній час», «Колоніалізм та постколоніалізм», «Християнсько – ісламські відносини в історії», «Роль розширення виробництва цукрової тростини на п'яти континентах», «Зіткнення культур та ідентичностей: колоністи та корінні народи», «Економічна глобалізація: історичні та історіографічні перспективи»).

Серед сесій, присвячених проблемам публічної історії, найбільший резонанс мало обговорення, спрямоване на пошук оптимальної моделі шкільного підручника з історії як інструменту формування національної самоідентичності, зокрема в контексті зміни співвідношення етноцентричної історії та національної історії у всесвітньому масштабі. Активну участь у роботі засідання взяв український історик А. Портнов, який у доповіді «Підручники в Україні, Росії та Білорусії: уявлення про минуле та нові шляхи в майбутнє» зацентрував увагу учасників дискусії на значній політизованості викладання історії в країнах пострадянського простору². На думку учасника форуму Д. Кеннеді, серед проблем «глобалізаційного блоку» найбільш жваву дискусію спровокувала сесія «Зіткнення культур та ідентичностей: колоністи та корінні народи», особливий інтерес до якої закономірно проявили американські та австралійські дослідники³. Перелік тем, що викликали найбільший резонанс серед учасників конгресу з усього світу засвідчив визнання світовою

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Бибигов М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

³ Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернення: 11.01.2023).

академічною спільнотою необхідності глобалізації історичних досліджень й адаптації роботи історика до умов, потреб та запитів сучасного суспільства.

Серед засідань «круглих столів» найбільш продуктивними виявилися обговорення проблем «Громадянське суспільство: громадянство, гендер та публічний простір», «Права людини: універсальність прагнень та багатоманіття практик в історії», «Старіння та смерть в історії», «Між суспільними науками та літературою: місце історії?», «Історія, антропологія та археологія», «Тероризм як історичне явище: концепції, підходи та результати», «Історики та їхня аудиторія», «Національне питання в інтеграції та дезінтеграції СРСР. Роль історіографії». Особливий резонанс, на думку учасника конгресу Д. Кеннеді, мала сесія «Історики та їхня аудиторія», організована МКІН за підтримки ЮНЕСКО. У ході роботи засідання з доповідями про специфіку своєї професійної діяльності та роль істориків у суспільстві виступили дослідники з Франції, Німеччини, Польщі, Барбадоса, Сенегалу, Сирії та Китаю¹. Перелік країн, чиї представники були запрошені для обміну з аудиторією локальним досвідом роботи історика, засвідчує визнання організаторами заходу необхідності посилення курсу на відмову від європоцентризму та «стирання» культурних кордонів, активізації роботи, спрямованої на інтеграцію вчених з неєвропейських країн до світового наукового товариства істориків.

Тематичний спектр сесій «круглих столів», що викликали найбільший інтерес серед учасників форуму, засвідчує продовження тренду на відхід від традиційної політичної та економічної проблематики на противагу соціальній, гендерній історії, дослідження еволюції тих чи інших явищ в історії у різні періоди, переважання проблематики новітньої історії світу, а також тем, пов'язаними з перспективами та нагальними проблемами розвитку історичної науки на її сучасному етапі (переосмислення місця історії в системі гуманітарних наук, ролі історика в суспільстві, взаємодії між собою різних напрямків історичної науки тощо).

¹ Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернення: 11.01.2023).

Серед засідань афілійованих та «внутрішніх» комісій значний резонанс викликала зустріч науковців, присвячена проблемі «Роль та значення слов'янських діаспор для країн проживання та країн походження». Ключовими проблемами, що були розглянуті в ході обговорення, стали питання про роль чеських та словацьких емігрантів у США у роки Першої світової війни в утворенні незалежної Чехословаччини, діяльності югославської діаспори в Австралії після Другої світової війни¹. Не менше зацікавлення серед учасників конгресу викликала й робота спільного семінару МКІН та ЮНЕСКО «Місце Центральної Європи між Сходом і Заходом протягом тисячоліття, 1000-2000 рр.», в рамках якого із доповідями виступили Ф. Сисин («Центральна Європа, Східна Європа, Євразія: історичні категорії та політичні програми») та Я. Д. Ісаєвич («Місце України між «Сходом» і «Заходом»») ².

Діяльність конгресу у Сідней стала свідченням визнання світовою академічною спільнотою необхідності переходу до глобальної історії, продемонструвала розгортання пошуків інтегруючих факторів, що дозволили б конструювання універсального всесвітньо-історичного наративу, сприяла поглибленню курсу на міждисциплінарність історичних досліджень та їхнє здійснення у проблемно-хронологічній перспективі.

Програма XXI Міжнародного конгресу історичних наук була затверджена під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Пекіні 14-18 вересня 2007 р., вона передбачала проведення даного заходу 22-28 серпня 2010 р. в Амстердамі³. Дослідникам було запропоновано три «головні теми», 20 «спеціальних тем», 14 «круглих столів», 10 «спільних сесій» комісій та комітетів, 3 «спеціальні сесії», програма яких наведена у додатку б. «Головними темами» було визнано такі: «Падіння імперій», «Місто як

¹ Бибииков М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).

культура», «Релігія та влада»¹. Доволі абстрактні формулювання даних проблем засвідчують продовження розгортання тренду на розгляд тих чи інших явищ чи процесів в історичній перспективі, з акцентуванням уваги на їхній тяглоті. На противагу питанням, що були винесені на обговорення в рамках «головних тем» на попередніх конгресах (переважно стосувалися історіографії та методології), під час форуму в Амстердамі можна простежити «повернення» до політичної проблематики, яка щонайменше упродовж десяти років залишалася на периферії інтересів учасників зустрічей науковців.

Переважає більшість засідань, організованих у рамках «спеціальних тем», передбачала обговорення широкого спектру проблем соціальної та культурної історії, різних «молодих» напрямків в історіографії (біографістика, мікроісторія, публічна історія, історія емоцій, політика пам'яті та дослідження комеморативних практик), меншою мірою в рамках даного формату були представлені питання політичної, демографічної та релігійної історії². Програма сесій даної панелі дозволяє простежити посилення тренду на розгляд проблем у соціокультурній та трансконтинентальній перспективі, зростання уваги дослідників до питань націогенезу, національної ідентичності, розбудови національних держав тощо, що практично не виносилися на обговорення після форуму в Монреалі.

Серед засідань «круглих столів», як і під час зустрічі науковців у Сідней та сесій за «спеціальними темами» в Амстердамі, простежується значне переважання тих, що були присвячені питанням культурної та соціальної історії; дещо менше уваги організаторами панелі було приділено проблемам гендерної історії, історіографії та джерелознавства³. Порівняно з попередніми конгресами, можна спостерігати доволі значне скорочення кількості «круглих столів», фактичну відсутність серед запропонованих тем політичної та

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

² The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

³ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

економічної проблематики, багатоманіття соціальних та культурних проблем, винесених на обговорення. Попри відсутність у більшості випадків чітко встановлених хронологічних рамок, в межах яких мав відбуватися розгляд того чи іншого питання, можна простежити певний тренд на «повернення» від проблематики нової та особливо новітньої історії, що була пріоритетною під час попередніх конгресів, до переосмислення історії античності та Середньовіччя, що здійснюється переважно з позицій культурної історії.

Тематика «спільних засідань», що проводилися вперше в історії конгресів та передбачали розгляд проблем, що перебувають на перетині інтересів кількох афілійованих чи «внутрішніх» комітетів, організацій чи комісій МКІН, здебільшого стосувалася питань історіографії та гендерної історії, меншою мірою в рамках формату були представлені дослідження з політичної, економічної й інтелектуальної історії, а також історичної урбаністики¹. З огляду на те, що проведення більшості сесій було ініційовано Міжнародною постійною конференцією з історії освіти, Міжнародною комісією з історії університетів, Міжнародним товариством дидактики історії та Міжнародною комісією з історії та теорії історіографії, наведений перелік пріоритетних напрямків постає доволі закономірним. Робота «спільних засідань» за наведеною програмою мала продовжити закладені під час попередніх конгресів тренди на розгляд тих чи інших історичних процесів та явищ крізь призму їхньої еволюції в часі, популяризацію глобальної історії як альтернативи національним наративам, дослідження проблем політичних й економічних проблем крізь призму культурного виміру.

«Спеціальні сесії» було вирішено присвятити проблемам «Історія проєкту ЮНЕСКО», «Етика, історичне дослідження та закон», «Модернізація Китаю, Індії та Японії: порівняльні студії», що дають змогу констатувати продовження пошуків стратегії поведінки історика у публічному просторі, співпраці з владою та міжнародними неурядовими організаціями, розгортання закладеного під час

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

попередніх форумів істориків курсу на відмову від європоцентризму та поступове конструювання глобально-історичного наративу шляхом вписування до нього регіонів, що тривалий час перебували на маргінесі історичних досліджень¹.

Урочисте відкриття конгресу, що працював під девізом «Історія жива!», відбулося 22 серпня 2010 р. у Музичному театрі королівської опери Нідерландів. Вперше за всю історію форумів воно було присвячено конкретній науковій проблемі, а не мало суто організаційний характер. Темою, обговорення якої започаткувало роботу засідань в Амстердамі, стала «Вода», що було в значній мірі зумовлено географічним положенням міста-приймаючої сторони. Курс майбутньої дискусії було закладено доповіддю «Вода та знання» (Х. Л. Песет, голова МКІН), що була присвячена гносеологічним аспектам вивчення водних ресурсів, необхідних для життєзабезпечення людства в історичній перспективі, згодом було розглянуто питання «Вода та історія Китаю» (Б. Лі, КНР), «Вода та політичні уявлення в Африці» (І. Тьуб, Сенегал), «Вода в історії Північної Америки» (Ж.-К. Робер). Роль води в історії Європи було розглянуто на матеріалах Амстердаму під час виступу президента Нідерландського королівського історичного товариства Л. Х. ван Восса. В якості супроводу доповідей пролунала відеооркестрова музично – шумова композиція «Дощ», написана у 1929 р. Х. де Фрієндом. Одягнені в плащі, гумові чоботи та каски оркестранти відтворювали плеск води, звуки хвиль, злив, потоків, акустику гідромашин.

За свідченнями учасника конгресу від Російської Федерації М. В. Бібікова, в ході обговорення «головної теми» «Падіння імперій» було здійснено спробу узагальнення історичного досвіду даного процесу на матеріалах різних періодів, починаючи від держави Александра Македонського й до Третього Рейху в Німеччині. Засідання в рамках проблеми «Місто як культура» було присвячено обговоренню різних елементів урбаністичної та

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

сільської культури індустріальної та постіндустріальної епохи, «демографічних проблем опозиції етнокультурної диверсифікації та національно-унітарних міст у різні періоди історії людства» шляхом порівняння досвіду країн Західної Європи з відповідною специфікою у Кореї, Нігерії та Латинській Америці. Обговорення питання «Релігія та влада» здійснювалося переважно навколо проблем впливу релігії на формування влади у державах хрестоносців, діяльності духовно-рицарських та чернечих орденів за часів Середньовіччя, процесів десекуляризації в різних країнах світу¹.

Серед «спеціальних тем» найбільший резонанс, на думку учасника від України О. В. Середи, викликали засідання, присвячені проблемам «Біографія та мікроісторія», «На шляху до світової історії? Соціальна політика у глобалізованому світі», «Кордони та межі», «Емоції як історичний фактор: сприйняття та почуття за доби античності», «Книга у транскультурній перспективі», ««Ми – це те, що ми їмо та те, у що вдягаємося»: їжа та одяг в історії», «Зміни у культурі подорожей», «Колоніальні імперії в Африці та гібридність культур», «Національна ідентичність та гегемоністська пам'ять», «Сексуальне насильство: історія, культура та репрезентація», «Кому належить історія? Джерела минулого та сьогодення»². Такий перелік найбільш гостро обговорюваних тем свідчить про визнання світовою академічною спільнотою перспективності «нових» напрямків історичних досліджень (біографістика, мікроісторія, історія емоцій, інтелектуальна історія), зростання їхньої популярності у світі, продовження розгортання антропологізації історичного знання.

Серед засідань «круглих столів» найбільш продуктивними виявилися такі: «Історія та етика», «Толерантність до XVIII ст.», «Рабство. Стан проблеми», «Права мертвих», «Протиріччя в мемуарах про колонізацію», «Публічна сфера: застосування концепту», «Етнічне багатоманіття, культурні

¹ Бибиков М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 115-116.

² Середи О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224.

обміни та ідентичність за доби античності та Середньовіччя»¹. Найбільшої гостроти досягла дискусія за темою «Чи можливий глобальний підхід до історії?», що в тій чи іншій формі (в якості «головної теми», «спеціальної теми», теми «круглого столу» тощо) виносить на обговорення кожного конгресу, за її підсумками вийшла друком стаття російського дослідника В. О. Тишкова «Нова історична культура»². Зазначене засвідчує продовження полеміки щодо доцільності та перспектив створення глобального всесвітньо-історичного наративу. Втім, можна вважати усвідомленою міжнародною академічною спільнотою надзвичайну складність імплементації цього завдання на даному етапі розвитку історичної науки в якості альтернативи традиційним національним наративам.

Під час засідань асоціацій, комітетів та комісій МКІН найбільший резонанс викликало обговорення проблем «Держава та нація», «Міграції та культурний вплив», «Глобальна нерівність у тривалому історичному періоді: нові дані, нові концепції», «Міжгенераційні аспекти демографії», «Історична свідомість та культурна ідентичність у світі, що глобалізується», «Хартії у середньовічному суспільстві», «Південно-Східна Європа та Азія» «Австрославизм, панславизм та неославизм, «Французька революція у міжнародній перспективі», «Моряки на березі», «Бізнес емігрантів», «Моделі парламентської практики», «Символіка парламентських церемоній», «Християнство та комунізм в Європі»³. Втім, відсутність у вільному доступі повного переліку тем засідань внутрішніх та афілійованих комітетів, комісій та організацій МКІН не дає змогу проаналізувати ступінь репрезентації серед зазначених вище проблем різних напрямків історичних досліджень. Серед питань даного переліку можна простежити переважання проблем, пов'язаних з

¹ Биби́ков М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 117-118.

² Тишков В. А. Новая историческая культура (размышления после XXI Международного конгресса исторических наук) // Новая и новейшая история. 2011. №2. С. 3-23.

³ Биби́ков М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 117-118.

демографічною історією, націогенезом, формуванням національної ідентичності, впливом глобалізації на історію людства.

За свідченнями учасника конгресу О. В. Середи, обговорення ряду тем відбувалося в тому числі й на матеріалах історії України. Так, під час засідань Міжнародної комісії з історії слов'ян були представлені доповіді «Україна як наріжний камінь панславізму: погляди Миколи Костомарова» (А. Франко, Міланський університет), «Між польським слов'янофільством та російським панславізмом: сприйняття і розвиток слов'янських ідей українськими громадськими діячами підавстрійської Галичини в 50-х- 70-х рр. XIX ст.» (О. В. Середа, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України); доповідь «Конструювання ідентичності в рамках стратегії виживання церкви у радянській державі» (Н. В. Шліхта, Національний університет «Києво-Могилянська академія») пролунала в рамках роботи сесії «Християнство та комунізм в Європі»¹.

Під час урочистого закриття конгресу в Амстердамі відбулася публічна лекція нідерландської письменниці Н. Ноордервілет «На захист честі Кліо», повторно була виконана композиція «Дош»².

Діяльність XXI Міжнародного конгресу історичних наук в Амстердамі засвідчила продовження розгортання курсу на вивчення взаємодії людини та природи, продемонструвала стрімке зростання інтересу світової академічної спільноти до культурно-історичних студій, сприяла розвитку ряду відносно «молодих» напрямків історичних досліджень (інтелектуальна історія, історія спорту тощо), дала змогу констатувати укорінення практики розгляду питань у широкій проблемно-історичній та міждисциплінарній перспективі.

Програму XXII Міжнародного конгресу історичних наук, проведення якого було заплановано на 23-29 серпня 2015 р. у Цзинані, було затверджено у

¹ Середа О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224-225.

² The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 15.09.2022).

вересні 2012 р. під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Будапешті¹. Вона передбачала організацію засідань в рамках чотирьох «головних тем», 27 сесій за «спеціальними темами», 18 «спільних сесій», 19 «круглих столів», 5 «вечірніх сесій» та 1 «спеціальну сесію», перелік яких наведено у додатку 7. «Головними темами» було обрано такі: «Китай у глобальній перспективі», «Історизація емоцій» (підтеми «Емоції, капіталізм та ринок», «Емоції та поява «інших»», «Емоції в тілах та просторах», «Історизація емоцій: теорії та методології»), «Революції у світовій історії: порівняння та взаємозв'язки» (підтеми «Революції у ранньомодерну добу», «Революції у Європі у ХХ ст.», «Революції у країнах Східної Азії у Новий час», «Революції у країнах Африки та Близького Сходу у Новий час»), «Цифровий поворот в історії» (підтеми «Цифрові підходи до архівних документів у Азії», «Цифрові бази даних: виклики та можливості», «Нові технології та нові архіви», «Нові інструменти, нові наративи»)². Зазначений перелік питань засвідчує визнання можливостей та перспектив «молодих» напрямків історичних досліджень (історія емоцій, історична інформатика), їхнє поступове становлення як рівноправних традиційним політичній, економічній, соціальній історії, необхідності діджиталізації роботи історика, залучення до неї новітніх технологій та ресурсів. Формулювання тем та підтем з політичної історії, що були винесені на обговорення, свідчать про продовження розгортання тренду на розгляд проблем з позицій глобально-історичної перспективи у просторі та часі.

Переважає більшість засідань, організованих у рамках «спеціальних тем», мала бути присвячена проблемам культурної, соціальної та політичної історії й історіографії; меншою мірою у програмі панелі були представлені питання гендерної та релігійної історії. Одна з сесій, організованих у рамках даного формату, мала яскраво виражене практичне спрямування і була присвячена розгляду потенціалу туристичних практик для популяризації історії. Вперше в

¹ The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

² ICHS's XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

історії конгресів у рамках одного з засідань на обговорення було винесено питання, пов'язані з впливом технологічного прогресу на життя світу, що в майбутньому, за умови отримання підтримки істориками з усього світу, може оформитися у доволі перспективний та популярний напрям досліджень¹. Програма сесій за «спеціальними темами» засвідчує збереження популярності студій з культурної та соціальної історії на противагу традиційній політичній та економічній проблематиці, визнання світовою академічною спільнотою пріоритетності орієнтування на глобально-історичну перспективу.

Робота «спільних сесій» здебільшого мала бути присвячена проблемам культурної історії, історіографії в цілому й її «молодих» напрямків зокрема (глобальна історія, історична урбаністика, політика пам'яті та історична політика, екоісторія, публічна історія); менше уваги планувалося приділити питанням політичної, економічної соціальної та релігійної історії². Програма засідань даного формату дозволяє простежити продовження розгортання закладеного під час конгресів у Сідней й Амстердаму курсу на активний розвиток культурно-історичних студій, збереження інтересу світової академічної спільноти до соціально-історичних досліджень, здійснення спроби актуалізації політичної проблематики крізь призму глобально-історичного підходу. Повернення наукового співтовариства до проблеми зловживання історією, що до цього востаннє виносилася на обговорення під час конгресу в Осло, можна вважати свідченням визнання необхідності актуалізації питання відповідальності історика при взаємодії з публічними структурами в усьому світі.

Засідання «круглих столів», як і «спільних сесій», здебільшого мали стосуватися проблем історіографії, «молодих» історичних субдисциплін (екоісторія, історична біографістика, політика пам'яті, комеморативні практики, публічна та гендерна історія, world heritage studies) та історичного

¹ CIHS's XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

² CIHS's XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

прогнозування майбутнього. Як і під час попередніх конгресів, ряд сесій передбачав обговорення досліджень, присвячених впливам окремих історичних подій, процесів та явищ на розвиток окремих регіонів (Латинська Америка, Східна Азія, Східна Європа) та людства в цілому, що розглядалися з позицій довготривалої хронологічної перспективи. Два засідання, організовані у рамках даного формату, мали практичне спрямування і передбачали обговорення можливостей використання фондів найбільших архівів і бібліотек в історичних дослідженнях та особливостей вивчення т. з. «довгих стін»¹. Вперше в історії конгресів у рамках однієї з сесій було здійснено спробу осмислення впливу діяльності МКІН на розвиток історичної науки. Переважання серед зазначеного переліку питань, пов'язаних з окремими аспектами розвитку «молодих» напрямків історичної науки свідчить про визнання світовою академічною спільнотою їх перспективності та зростання їхньої популярності у світі. Продовженням курсу, закладеного під час конгресу в Амстердамі, можна вважати винесення на обговорення питань, пов'язаних з морською історією, що поступово оформлюється у самостійний напрямок досліджень.

«Вечірні сесії», появу яких можна вважати однією з ключових новацій, привнесених у діяльність конгресів під час даного форуму, мали охопити розгляд питань «Зміна цінностей – цінність зміни. Трансформація суспільств у глобальній перспективі через усну історію», «Цифрова історія», «Етика та історія», «Глобальні зв'язки: нове покоління». Окрім того, одна з таких сесій мала бути присвячена церемонії нагородження Міжнародною премією в галузі історії. «Спеціальна сесія» планувалася за темою «Історія міжнародних організацій у дії: приклад ЮНЕСКО»².

Під час урочистого відкриття XXII Міжнародного конгресу історичних наук із промовою виступила голова МКІН М. Хіетала, резюмувавши більше ніж столітній досвід проведення таких заходів та визначивши потенційні виклики

¹ CIHS`s XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

² CIHS`s XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

для розвитку історичної науки в майбутньому. Такими проблемами, на її думку, мають стати необхідність більш тісної та плідної співпраці істориків з представниками інших гуманітарних наук з метою підвищення рівня монетизації досліджень, потреба вироблення стратегії співпраці істориків з представниками медіа, підвищення атрактивності міжнародних конференцій для молодих дослідників з метою забезпечення наукової комунікації представників різних історіографічних шкіл з усього світу та подальшої професіоналізації історіописання¹.

Цілком закономірно, що серед засідань, що відбулися в рамках «головних тем», найбільший резонанс мала сесія «Китай у глобальній перспективі», надзвичайно продуктивними виявилися й обговорення проблем «Історизація емоцій» та «Цифровий поворот в історії». За матеріалами дискусії, присвяченої визначенню ключових трендів у розвитку китайської історичної науки, була опублікована стаття української історикині Н. І. Самойленко «Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015)», що відображає основні віхи розвитку історіописання у Китаї від т. з. «Пекінської весни» 1978 р. і до зустрічі науковців у Цзинані².

Хід роботи засідання, присвяченого проблемі «Цифровий поворот в історії», дозволяє простежити оглядова стаття Л. Й. Бородкіна ««Цифровий поворот» у дискусіях на XXII Міжнародному конгресі історичних наук (Китай, 2015)». За свідченнями історика, ключовими моментами, навколо яких відбувалося обговорення, стали аналіз можливостей використання сучасних інформаційних технологій (бази даних, програмне забезпечення, Internet-технології, електронні архіви тощо) для оптимізації роботи історика. Найбільший резонанс, на думку учасника сесії, мала доповідь С. Нуаре «Хто володіє історією та пам'яттю в Інтернеті? Виклики та можливості цифрової

¹ Hietala M. Opening of the International Congress of Historians in Jinan. URL: <http://surl.li/bdmqi> (дата звернення: 15.09.2022).

² Самойленко Н. І. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015 р.) // Український історичний журнал. 2016. № 1. С. 150-161.

публічної історії», присвячена впливу технологій Web 2.0 на розвиток сучасної історичної науки¹.

Надзвичайний інтерес істориків з усього світу викликала сесія «Історизація емоцій», про що зазначає одна з її організаторів Р. Сварицкова Слабакова. За словами чеської історикині, особливо несподіваною була пильна увага до роботи засідання з боку дослідників з країн Сходу, де історія емоцій як напрямок перебувала на маргінесі наукових зацікавлень вчених².

Серед засідань, що відбулися в рамках т. з. «спеціальних тем», за свідченнями Н. І. Самойленко, найбільш продуктивним виявилися такі:

«Використання історії у туризмі», «Нові дослідження «холодної війни»», «Від пересування верхи до космічного простору: технологічний прогрес та соціальний розвиток», «Футбол: дзеркало історії глобалізації», «Покоління бебі-буму? Історія взаємозв'язку», «Музика та нація»³. Переважання серед зазначеного переліку проблем соціальної та культурної історії свідчить про збереження тренду попередніх років на відхід від звичних політичної та економічної проблематики, зацікавлення міжнародної академічної спільноти питаннями, пов'язаними з розвитком технологій можна вважати констатацією визнання дослідниками перспективності даного напрямку досліджень.

Серед тем «спільних сесій», на думку М. В. Васехи, найбільший резонанс викликали засідання за темами «Міста та їхні простори: нові підходи в урбаністичних студіях та картографуванні», «Ностальгія в історичній свідомості та культурі», «Місіонери у Східній Азії», ««Холодна війна» та держава загального благоденства», «Старі традиції у світі, що глобалізується – багатогранний виклик для історії та історичної освіти», «Чаклунство та передбачення у ранньодержавних суспільствах», «Використання історії та зловживання нею». Як і під час конгресу в Амстердамі, серед засідань,

¹ Бородкин Л. И. «Цифровой поворот» в дискуссиях на XXII Международном конгрессе исторических наук (Китай, 2015 г.) // Историческая информатика. Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. 2015. №3-4. С. 56-67.

² Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan. URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

³ Самойленко Н. И. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.11.2022).

організованих кількома «внутрішніми» та афілійованими комісіями, комітетами та організаціями МКІН, можна простежити збереження стійкого інтересу до соціальної та культурної проблематики, що в цілому відповідає трендам попередніх форумів.

Серед засідань, що відбулися в рамках «круглих столів» найбільш продуктивними виявилися ті, що були присвячені питанням «Роль образів у конструюванні колективної ідентичності», «Національні ідентичності та всесвітня спадщина», «Навіщо потрібна публічна історія?», «Подія та час в історичній перспективі»¹. Такий перелік тем відображає загальні для сучасного етапу розвитку історичної науки тенденції до зростання значення публічної історії, курсу на вивчення особливостей конструювання, кодування, декодування та перекодування культурної ідентичності.

Доволі активну участь в роботі конгресу взяли українські історики. В рамках «головної теми» «Цифровий поворот в історії» з доповіддю «Цифрова історіографія та авторські права: виклики та перспективи» виступила А. Ковальова, наголосивши на специфіці механізму захисту авторських прав у цифровому середовищі². Під час засідання за «спеціальною темою» «Криза та соціальна репрезентація історії після 1989 р.» дослідження «Пошук соціального консенсусу у питанні історичної пам'яті засобами викладання історії в Україні та сусідніх країнах» презентувала П. В. Вербицька (Національний університет «Львівська політехніка»). У ролі коментатора під час «круглого столу» «Закон та правове регулювання у Східній Європі» виступила Н. І. Самойленко (Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка)³. Модератором дискусії «Вивчення «довгих стін»» став археолог В. П. Коваленко (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка). Окрім того, участь в роботі засідання «Кордони, масові вбивства та

¹ Васеха М.В. Международный конгресс исторических наук // Вестник антропологии. 2016. № 1(33). С. 111-114.

² Бородкин Л. И. «Цифровой поворот» в дискуссиях на XXII Международном конгрессе исторических наук (Китай, 2015 г.) // Историческая информатика. Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. 2015. №3-4. С. 59.

³ Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.09.2022).

переселення населення» взяла Л. М. Жванко (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова)¹.

Діяльність Міжнародного конгресу істориків у Цзинані засвідчила визнання світовою академічною спільнотою необхідності діджиталізації історичних досліджень, констатувала збереження популярності глобально-історичних та культурно-історичних студій, активізацію досліджень в рамках ряду «молодих» напрямків в історіографії (публічна історія, memory studies, жіноча історія тощо).

Попередній варіант структури програми XXIII Міжнародного конгресу історичних наук, проведення якого було заплановано на 23-28 серпня 2020 р. у Познані, було ухвалено під час Генеральної Асамблеї МКІН у Москві 27-30 вересня 2017 р., він передбачав обговорення за трьома «головними темами» та проведення 15 «спільних сесій», 30 «спеціальних сесій», 20 «круглих столів» та 3 «вечірніх сесій»². Через спалах пандемії, спричиненої поширенням SARS-CoV-2-19 та періодичні загострення епідемічної ситуації у світі, що зумовили перенесення термінів проведення зустрічі науковців, остаточне ухвалення програми відбулося лише на початку 2022 р. Остаточний варіант програми містив таку саму кількість «головних тем» та «круглих столів», проте передбачав зменшення кількості засідань в рамках інших форматів (10 «спільних сесій», 24 «спеціальні сесії», 2 «вечірні сесії»); її фінальний варіант наведено у додатку 8.

«Головними темами» були обрані «Шляхи, що перетинаються: історії тварин та людини» (підтеми «Тваринний фактор», «Тварини у людських нотатках», «Демонстрування тварин», «Поводження з дикими та свійськими тваринами»), «Пам'ять-археологія-ідентичність: конструювання ідентичності на основі старожитностей», «На шляху до збалансованого історичного знання: держава і нація у порівняльній перспективі – парадигми дослідження,

¹ CISH's XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

² Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).

нарративи, пояснення»¹. Вперше в історії конгресів у якості «головної теми» було запропоновано проблему, пов'язану з т. з. «memory studies», що свідчить про інституціоналізацію даного «молодого» напрямку історичних студій як самостійної сфери досліджень, стрімке зростання його популярності у світі та визнання світовою академічною спільнотою його перспективності. Проведення сесії, присвяченої історії взаємодії людей та тварин, можна вважати спробою актуалізації ідеї екоісторії, що востаннє виносилася на обговорення під час форумів істориків у 2005 р. в рамках «головної теми» «Людство та природа в історії». Визнання керівництвом МКІН необхідності повернення до розгляду глобально-історичної проблематики, що упродовж двох конгресів перебувала на периферії обговорень науковців з усього світу, засвідчує продовження пошуку інтегруючого фактору, що дозволив би здійснити перехід до всесвітньо-історичного нарративу².

На відміну від засідань, організованих у рамках попередніх конгресів, «спеціальні сесії» форуму у Познані здебільшого були присвячені питанням політичної історії, що розглядалися крізь призму культурного контексту; окрім того, значну увагу було приділено проблемам розвитку історіографії в цілому й її «молодих» дисциплін зокрема (екоісторія, політика пам'яті, публічна історія, world heritage studies, дослідження комеморативних практик). Менш репрезентованими в рамках формату виявилися питання культурної, соціальної, релігійної та гендерної історії, історії науки, історичної урбаністики й історичного прогнозування³. Специфіка програми сесій даної панелі дозволяє констатувати помітне зменшення уваги світової академічної спільноти до культурно-історичних студій, що упродовж трьох попередніх конгресів перебували у центрі зацікавлень науковців, на противагу стрімкому зростанню популярності т. з. «нovoї політичної історії», що лише формується як наукова

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

³ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

дисципліна. Актуалізацію в її рамках проблеми тероризму в історії людства, що залишалася поза увагою організаторів конгресів після заходу у Сідней, й активізацію досліджень антидемократичних режимів можна вважати закономірною реакцією на сучасну геополітичну ситуацію у світі.

У рамках засідань «круглих столів» значну увагу було вирішено приділити проблемам історіографії та методології історичних досліджень, в тому числі за рахунок актуалізації питань, пов'язаних з розвитком глобальної та публічної історії, політики пам'яті та з вивченням комеморативних практик. Менш репрезентованими виявилися проблеми політичної, релігійної, демографічної, гендерної історії та історії освіти. Як і під час попередніх конгресів, ряд сесій був присвячений обговоренню специфіки міжкультурної взаємодії на матеріалах історії окремих регіонів (Середземномор'я, Центрально-Східна Європа), одна з панелей мала яскраво виражене практичне спрямування і передбачала обговорення проблем порятунку та збереження історичних джерел в умовах стихійних лих. Вдруге в історії форумів на обговорення було винесено проблеми морської історії й історії спорту, що можна вважати свідченням визнання світовою академічною спільнотою їхньої перспективності, проявом доволі активного розвитку даних напрямків, поступового розгортання процесу їхньої інституціоналізації як наукових субдисциплін¹. Запропонована тематика в цілому відображала тенденції, характерні для «спеціальних сесій» даного конгресу, репрезентувала стійкий інтерес істориків до питань, що перебувають у дисциплінарному полі «молодих» напрямків історіографії, дозволила констатувати суттєве зменшення уваги наукового співтовариства до проблем культурної історії, на противагу зростанню інтересу до студій з « нової політичної історії ».

Переважає більшість засідань «спільних сесій» мала бути присвячена проблемам соціальної історії, меншою мірою були репрезентовані питання, пов'язані з розвитком історіографії та методології історичних досліджень,

⁸ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

політичної та релігійної історії, історії історичної освіти¹. Вперше в історії даного формату запропонована учасникам тематика фактично не передбачала проведення сесій, присвячених питанням культурної історії, абсолютне переважання якої можна було спостерігати у попередні роки. Вибір соціальної історії як пріоритетного напрямку при формуванні програми засідань є доволі закономірним, виходячи зі специфіки формату «спільних сесій» та доволі частого апелювання до проблем, що перебувають в її дисциплінарному полі під час зустрічей науковців в Амстердамі та Цзинані.

Засідання, організовані міжнародними афілійованими комітетами, комісіями та організаціями МКІН, здебільшого мали бути присвячені проблемам політичної, релігійної, гендерної історії та історіографії, менш репрезентованими виявилися питання економічної та воєнної історії, історії освіти та історичної освіти. Як і під час «круглих столів» і сесій, організованих у рамках попередніх конгресів, ряд панелей був спрямований на обговорення проблем історії окремих регіонів з позицій міжкультурної взаємодії (Африка, Прибалтика, Причорномор'я, Подунав'я та Середземномор'я)². Переважання у запропонованому переліку політичної проблематики нарівні зі збереженням стійкого інтересу до питань історіографії, гендерної історії й історії освіти, та практичною відсутністю тематики, пов'язаної з економічною історією, в цілому відображає тенденції, характерні для інших форматів сесій конгресу у Познані.

У рамках постерної сесії, організованої за підтримки Шаньдунського університету, учасники форуму мали змогу ознайомитися з дослідженнями молодих науковців, присвяченими здебільшого окремим аспектам політичної історії країн Західної Європи та їхніх колоніальних володінь, що розглядалися на матеріалах різних періодів, і проблемам розвитку сучасної історіографії, взаємодії історика з публічними структурами. Окремі блоки становили постери, що репрезентували питання політичної, соціальної, культурної, релігійної та

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

² XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

військової історії Польщі, політичної, соціальної та культурної історії Бразилії модерної та новітньої епох, політичної, соціальної та культурної історії Китаю новітньої доби¹. Підвищена увага учасників сесії до історії зазначених країн зумовлена місцем проведення конгресу, активною участю в його організації Національного комітету істориків Бразилії, наявністю спеціальної премії за краще дослідження з історії Китаю. Тематичний спектр постерів, представлених для обговорення в рамках даного формату, репрезентував усі популярні під час зустрічі науковців у Познані напрямки історичних студій, засвідчив загальну тенденцію на переважання питань політичної, соціальної та культурної історії, збереження інтересу до проблем, пов'язаних з розвитком історіографії та діджиталізацією історіописання.

Засідання вечірніх сесій, присвячені темам «Глобальні шістдесяті» та «Глобальна історія людства у процесі становлення», можна вважати спробою актуалізації глобально-історичного підходу та демонстрації можливостей його застосування на практиці при дослідженні конкретного історичного періоду в усьому світі².

Робота XXIII Міжнародного конгресу історичних наук розпочалася 21 серпня. Серед заходів, запропонованих учасникам форуму під час церемонії відкриття, особливої уваги потребують дебати на тему «Quo vadis historiae?», присвячені проблемі пошуку оптимального шляху розвитку сучасної світової історіографії в умовах панування постмодерністської парадигми. В рамках роботи даного формату з доповідями виступили нігерійський дослідник О. Адебойє («Куди рухається історія в Африці»), вчений з США Д. Чакрабарті («Капіталізм, праця та підґрунтя для планетарної історії»), польська історикinja Є. Доманська («Роздуми про історію в часи перманентної кризи»). У виступі «Куди рухається історія в Африці?» О. Адебойє розглянув історію розвитку історичної науки в Африці, глобальні проблеми, що виникали на різних його

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

² XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

етапах, наголосив на сучасному стані африканської історіографії та перспективних стратегіях подолання кризи в історіописанні на регіональному рівні, підкреслив необхідність конструювання транснаціонального наративу, присвяченого історії даного континенту в цілому. Дослідження Д. Чакрабарті являло собою спробу аналізу потенціалу соціокультурного явища праці як інтегруючого фактору для конструювання всесвітньо-історичного наративу. Доповідь Є. Доманської, що фактично стала реакцією на військові події в Україні, базувалася на погляді на історію як на ретранслятор стратегій підготовки до різноманітних катаклізмів та подальшого виживання в їхніх умовах. На думку дослідниці, історична наука має значний потенціал як складова «надзвичайних гуманітарних наук», оскільки вона сприяє розвитку стійкості та адаптаційних механізмів, виробленню етичної позиції по відношенню до надзвичайних подій¹.

Розгляд «головної теми» «Шляхи, що перетинаються: історії тварин та людини» здійснювався в глобально-історичній та хронологічній перспективі; запропоновані для обговорення доповіді охоплювали різні аспекти взаємодії людей та тварин від епохи Середньовіччя («Тварини у Середньовічній Європі: взаємодія, категорії та назви») і до сьогодення («Боротьба з хворобами худоби у постколоніальному Зімбабве від 1980 р.») на теренах усіх заселених континентів світу. Загальна активізація розвитку зооохисних рухів, яку упродовж останнього десятиліття можна спостерігати в усьому світі, зумовила особливу увагу організаторів сесії до проблеми історичного досвіду різних форм демонстрації тварин, що набуло відображення у представлених під час роботи секції дослідженнях «Риба на виставці: демонстрація риби та рибальства на всесвітніх ярмарках та міжнародних виставках наприкінці XIX – на початку XX ст.», «Фарбування заради моди: фантастичний блакитний лис та інші породження капіталізму», «Колумбійські зоопарки: правда про долю тварин та державні труднощі у 1930-1990-ті рр.». Успішною спробою

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

поєднання таких перспективних напрямків історичних студій як історія тварин та *memory studies* можна вважати запропоновану учасникам форуму для обговорення доповідь А. Барч (Польща) на тему «Тварини у пам'яті й історичних дослідженнях радянської Східної Європи».

Ключовою особливістю роботи засідань, присвячених обговоренню «головної теми» «Пам'ять – археологія – ідентичність: конструювання ідентичності на основі старожитностей» стало переважання досліджень, присвячених вивченню особливостей впливу травматичного досвіду на конструювання регіональної та національної ідентичності в різних частинах світу, а також потенціалу археологічних знахідок для успішного розгортання даного процесу. Більшість доповідей, представлених в рамках даної секції, стосувалися особливостей процесу конструювання ідентичності у постколоніальних країнах Америки, Азії та Африки. Розгляд «головної теми» «На шляху до збалансованого історичного знання: держава і нація у порівняльній перспективі – парадигми дослідження, нарративи, пояснення» здійснювався переважно на центральноєвропейському та азійському матеріалі¹.

За свідченнями учасника конгресу Н. Фабіана (Німеччина), серед засідань, що відбулися в рамках роботи «спеціальних сесій», найбільший резонанс мала дискусія, присвячена проблемі «Історія медіа, цифрова історія та історична темпоральність». Особливу увагу аудиторії привернули представлені в ході обговорення теми дослідження «Тематичне моделювання історії медіа»

(П. Снікарс), «Прориви в історії ЗМІ: аналіз аудіовізуальної спадщини за допомогою цифрових методів» (Х. Салмі), «Використання технологій моделювання для вивчення мультимодальності в історії ЗМІ» (Т. Смітс).

Високу продуктивність, на думку дослідника, продемонструвала полеміка в рамках спецсесії «Історичне майбутнє: страхи минулого та очікуване майбутнє у сучасному світі» (організатори М. Тамм, З. Б. Саймон), що точилася здебільшого навколо питання потенціалу використання новітніх цифрових

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

технологій для прогнозування майбутнього, та розгляд проблеми «Собори та церкви: історія інституції між текстами, ідеями та практиками» (організатор А. Меллоні), в рамках якої значну увагу було приділено висвітленню специфіки взаємин церковних соборів і давньоримських імператорів, призначення жінок на церковні посади. Зазначений перелік найбільш гостро обговорюваних тем засвідчив збереження стійкого інтересу вчених з усього світу до можливостей та перспектив використання сучасних інформаційних технологій для дослідження минулого та моделювання майбутнього, на основі наявного історико-емпіричного матеріалу, їхнє глибоке проникнення у роботу сучасного науковця.

Серед засідань «круглих столів», на думку Н. Фабіана, найбільший резонанс мала зустріч науковців, присвячена питанню «Межі свободи вираження поглядів про минуле» (організатор А. де Батс). Нагальними питаннями, що були розглянуті під час даної сесії, стали закріплені у чинному міжнародному законодавстві обмеження свободи вираження поглядів про минуле, - проблеми, пов'язані з захистом законних суспільних інтересів, у тому числі прав на здоров'я та добробут, репутації померлих осіб тощо. Гостру дискусію спровокували доповіді «Право на правду та збереження історичної пам'яті» (Ф. Ла Рю), «Доля вилучених архівів: збережені, повернені, знищені?» (Т. Петерсон), «Історія на лаві підсудних: правовий підхід до заперечення історичних злочинів» (Л. Каджані). Серед інших заходів, що відбулися в рамках даного формату, учасник конгресу відзначав високу продуктивність засідання «Переоцінка історичної методології: цінність досвіду в історичному знанні», зокрема значну увагу аудиторії до досліджень «Цифровий досвід історії» (М. Тамм) та «Візуальний поворот у популярній та професійній історії» (В. Канштайнер)¹.

У фінальному звіті, присвяченому аналізу роботи форуму, голова Виконавчого комітету заходу К. Маковський акцентував увагу на

¹ Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022/ Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернення: 23.02.2023).

принциповому для розвитку сучасної історичної науки значенні сесії «Інноваційні підходи до вивчення Голокосту та геноциду: теоретичні погляди та перспективи». Серед доповідей, представлених в рамках даного «круглого столу», найбільший резонанс, на його думку, мали ті, що були присвячені можливостям застосування екологічного підходу до вивчення Голокосту (Я. Мальчинський, М. Смиковський) та деколонізаційного підходу при проведенні порівняльних досліджень геноцидів на прикладах подій в Руанді та Голокосту (М. Восинська)¹.

Перелік тем найбільш резонансних «круглих столів» можна вважати констатацією визнання світовою академічною спільнотою необхідності пошуку нових, альтернативних традиційним підходів в історичних дослідженнях з метою вирішення актуальних проблем сучасної історичної науки (зокрема пов'язаних з переосмисленням травматичного досвіду в історії людства). Значна увага, приділена проблемам публічної історії під час одного з найбільш продуктивних засідань зазначеного формату, засвідчила активний розвиток даної «молодої» дисципліни.

Серед «спільних сесій», за свідченнями Н. Фабіана, особливо успішними виявилися ті, що були присвячені питанням «Нові підходи до політичної історії добробуту» та «Революційний націоналізм у глобальній перспективі». Гострі дискусії спровокували представлені в їхніх рамках доповіді «Життя у соціальній державі: історія досвіду та емоції» (П. Марккола), «Війна на благо: глобальна та транснаціональна історична перспектива» (М. Міоні), «Держави загального добробуту та суперечливі ідеї експертизи» (Г. Міллуорд) та «Чорна кокарда та триколон: простір, місце та реакція Нью-Йорка на Французьку революцію» (М. Раппорт). Перелік тем найбільш продуктивних засідань, що відбулися в рамках даного формату, засвідчив загальний для конгресу в Познані тренд на пошук нових підходів в історичних дослідженнях, актуалізацію політичної проблематики як поля для їхньої апробації.

⁹¹ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (датазвернення: 31.01.2023).

Серед сесій, запропонованих міжнародними афілійованими комітетами та комісіями, найбільший резонанс мало обговорення проблеми «Виклики історичній освіті XXI ст.», що розглядалася в рамках трьох панелей – «Антропоцен та історична освіта», «Історична освіта та суспільна історія» та «Прогресивні наративи у просторі після «холодної війни»». Гостру дискусію, за свідченнями Н. Фабіана, спровокувала доповідь української історикині П. Вербицької «Історія в Україні: підхід до конструювання прогресивного наративу в умовах політичних трансформацій», що було зумовлено значним інтересом світової академічної до проблеми віддзеркалення воєнно-політичних подій в Україні у площині сучасної історіографії¹. Серед інших засідань, що відбулися в рамках даного формату, особливо продуктивними, на думку учасника та одного з організаторів конгресу К. Маковського, виявилися зустрічі, організовані Міжнародною комісією з історичної демографії (43 доповіді, присвячені загальній темі «Шлюб, міграція та колоніальне населення: наступність та зміни в жіночих стратегіях») та Міжнародною асоціацією «NOGWISTO» (сесія «NOGWISTO – мережа всесвітніх та всесвітньо-історичних організацій»)². Зазначений перелік найбільш обговорюваних тем засвідчив визнання дослідниками з усього світу необхідності адаптації різних напрямків роботи історика до проблем, потреб та викликів сучасності, дозволив констатувати розгортання курсу на посилення фахової мережевої комунікації вчених, простежити активний розвиток таких напрямків історичних студій як глобальна історія, гендерна історія та digital history.

Найбільший резонанс серед «вечірніх сесій», за свідченнями К. Маковського, викликала зустріч, присвячена проблемі «Глобальна історія людства у процесі становлення». Обговорення представлених в рамках даного засідання доповідей «Нова критична історія глобального» (Д.-Х. Лім), «Всесвітня історія й ЮНЕСКО» (К. Кастрик-Науманн), «Вичерпується час?

¹ Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022/ Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернення: 23.02.2023).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

Світова історія й антропоцен» (К. Угнер), «Економічна історія й оновлення глобальної історії» (С. Акіта), «Гуманітарні науки та людство – проблеми трансляції понять» (Л. Тіссо), «Антропологічний погляд на глобальну історію людства» (Ч. Матур) дозволило констатувати визнання світовою академічною спільнотою перспективності глобально-історичних студій, що на даному етапі свого розвитку перебувають під значним впливом антропоцентричної парадигми, розгортання активного пошуку оптимальних шляхів взаємодії глобальної історії з іншими напрямками історичних досліджень¹.

Незважаючи на наявність фінансової підтримки з боку МКІН (окремий фонд солідарності) та можливість дистанційної участі у роботі конгресу, українську історичну науку на форумі в Познані представляли лише двоє дослідників – П. В. Вербицька (Національний університет «Львівська політехніка») з доповіддю «Історія в Україні: підхід до конструювання прогресивного наративу в умовах політичних трансформацій», представленою під час сесії, організованої Міжнародним товариством історичної дидактики, та М. М. Капраль (Львівський національний університет імені І. Франка) з дослідженням «Маркування та накладання просторів: етноконфесійні спільноти Львова епохи раннього Нового часу», розглянутим в рамках засідання Міжнародної комісії з історії міст. Тематиці, пов'язаній з особливостями історичного розвитку українських земель, були присвячені виступи «Переосмислення спільного минулого: польсько-русинсько-молдавське Середньовіччя у польській, румунській та українській історіографії до та після Першої світової війни» (М. Васюционек, Румунія, «круглий стіл» «Середньовічна історія та Велика війна: історіографія та політика») та «Експансія польської мови серед еліти Великого князівства Литовського й українських земель, що належали польській короні у другій половині XVI-XVII ст.» (Т. Кемпа, Польща, «круглий стіл» «Кордони та прикордоння: слов'янство

¹ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

протягом століть – культура та суспільство»)¹. Наведений перелік тем дає змогу констатувати активізацію розгортання процесу «вписування» історії українських земель до загальноєвропейського контексту, що є закономірним відображенням політичних процесів у сучасній Україні.

Діяльність XXIII Міжнародного конгресу історичних наук засвідчила активізацію пошуків нових теоретико-методологічних підходів та інтегруючих факторів для переходу до глобально-історичного нарративу, дозволила констатувати актуалізацію політичної проблематики та посилення курсу на міждисциплінарність історичних досліджень.

Таким чином, в роботі Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. відбувся ряд суттєвих змін, пов'язаних з еволюцією пріоритетної проблематики, особливостями її розгляду та модернізацією форм організації засідань, що дозволяють констатувати початок якісно нового етапу в історії даних форумів. Зустріч науковців у Мадриді (1990 р.) засвідчила факт визнання світовою академічною спільнотою необхідності відмови від європоцентризму в історіописанні та заклала підвалини розгортання курсу на компаративізацію історичних досліджень, яку можна простежити під час наступного форуму у Монреалі (1995 р.). Успішність роботи конгресу у даному напрямку створила відповідне підґрунтя для розгляду проблеми можливості та доцільності переходу до глобальної історії, що постала в центрі уваги учасників заходу в Осло (2000 р.) та в тій чи іншій мірі актуалізувалася упродовж усього досліджуваного періоду. Визнання світовою академічною спільнотою перспективності спроби конструювання єдиного глобально-історичного нарративу зумовило розгортання пошуків інтегруючих факторів для її реалізації; ними упродовж досліджуваного періоду стали екоісторія (м. Сідней, 2005 р.), водна історія (м. Амстердам, 2010), історія взаємодії людини та тварин (м. Познань, 2022 р.).

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

Ключовою особливістю діяльності Міжнародних конгресів історичних наук упродовж досліджуваного періоду стала докорінна зміна пріоритетної проблематики, що виносилася на обговорення. Починаючи з форуму у Мадриді можна простежити поступовий відхід від традиційної політичної проблематики, що упродовж попередніх періодів становила основу програми заходів, на противагу зростанню популярності досліджень з економічної та соціальної історії, які, в свою чергу, почали поступово втрачати свою пріоритетність під час зустрічі у Сіднеї та під час наступних конгресів були практично витіснені дослідженнями з культурної історії. Актуалізація політичної проблематики, що розглядалася переважно у культурному контексті, яскраво простежується на матеріалах зустрічі науковців у Познані та засвідчує визнання світовою академічною спільнотою перспективності «нової політичної історії» як напрямку досліджень. Активне звернення учасників форумів до проблем, що знаходяться у дисциплінарному полі інтелектуальної історії, гендерної історії, історії дитинства, жіночої історії, усної історії, біографістики, публічної історії, *memory studies*, *world heritage studies*, а також до дослідження комеморативних практик можна вважати свідченням визнання світовою історичною спільнотою перспективності даних напрямків.

Докорінна зміна тематичної специфіки конгресів та пріоритетної проблематики, що розглядалася в рамках їхніх сесій, зумовила модернізацію форм організації засідань. З метою комплексного розгляду проблем, що знаходяться на перетині сфери інтересів дослідників різних періодів під час форуму в Мадриді було започатковано проведення т. з. «спільних сесій»; успішність роботи даного формату нарівні з докорінною зміною пріоритетної проблематики сприяли відмові під час конгресу у Монреалі від «хронологічних секцій» на противагу «спеціальним сесіям». Під впливом ідеї переходу до глобальної історії, активізації дослідження регіонів, що тривалий час лишалися на периферії інтересів істориків, під час заходу в Осло було організовано т. з. «регіональні семінари». Вихід досліджень на широкий історичний контекст

зумовив започаткування під час конгресу в Амстердамі т. з. «спільних сесій» «внутрішніх» та афілійованих комітетів, комісій та організацій МКІН.

Таким чином, у роботі Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. відбулися значні зміни, пов'язані з розгортанням курсу на глобалізацію історичних досліджень, зростанням популярності культурної, соціальної та нової політичної історії на противагу «традиційним» політичній та економічній проблематиці, становленням і інституціоналізацією нових напрямків історичних студій, модернізацією форм організації засідань під впливом даних факторів.

ВИСНОВКИ

Міжнародні конгреси історичних наук являють собою одну з форм наукової комунікації істориків з усього світу, що успішно практикується з 1900 р., за звичайних умов відбувається раз на п'ять років та має на меті вирішення нагальних питань розвитку сучасної історичної науки в ході дискусій між представниками різних національних історіографічних шкіл. В історії даних форумів прийнято виділяти чотири періоди, кожен із яких відображає як особливості геополітичного життя світу, так і ключові тенденції розвитку світової історіографії; хронологічні рамки даних періодів визначаються ключовими подіями міжнародно-політичного життя світу у ХХ ст. (відповідними «рубежами» є Перша та Друга світові війни та завершення «холодної війни»). Сучасний період в історії даних зустрічей науковців було започатковано проведенням XVII Міжнародного конгресу істориків у Мадриді (1990 р.), він триває дотепер та охоплює діяльність форумів у Монреалі (1995 р.), Осло (2000 р.), Сідней (2005 р.), Амстердамі (2010 р.), Цзинані (2015 р.) та Познані (2022 р.). Упродовж досліджуваного періоду можна простежити значні зрушення як в організації даних заходів, так і в їхній тематичній спрямованості, докорінні зміни у пріоритетній проблематиці та специфіці її розгляду, що дозволяють визначити початок якісно нової віхи в історії даних форумів.

Перш за все, упродовж 1990-2022 рр. можна простежити активізацію розгортання тренду на розширення географії конгресів як шляхом проведення зустрічей науковців на континентах, що раніше залишалися поза організацією таких форумів (3 з 7 заходів даного періоду відбулися поза межами Європи – вдруге в історії на території Північної Америки (м. Монреаль, Канада, 1995 р.), вперше – в Австралії (м. Сідней, 2005 р.) й Азії (м. Цзинань, Китай, 2015 р.)), так і за рахунок входження до складу МКІН нових національних комітетів, переважна більшість яких репрезентує розвиток сучасної історичної науки у країнах пострадянського простору та т. з. країнах «третього світу». Зазначені

тенденції дозволяють констатувати зростання впливу глобалізації на діяльність Міжнародних конгресів істориків, визнання МКІН як інституцією, що з 1926 р. опікується їхньою організацією, необхідності відмови від євроцентризму, пріоритетності розгортання курсу на «стирання кордонів», набуття форумами істориків не лише номінально, а й фактично міжнародного статусу.

Значний вплив на специфіку процесу підготовки до Міжнародних конгресів історичних наук і на їхнє організаційне забезпечення має активний розвиток інформаційних технологій. Прийняття під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Мадриді (1990 р.) рішення про необхідність відмови від видання друкованих матеріалів майбутніх зустрічей науковців на противагу створенню електронних збірників заклало підвалини для подальшої поступової діджиталізації роботи форумів істориків. Загальнодоступність інформаційних технологій та усвідомлення керівництвом МКІН у зв'язку з цим необхідності створення інформаційного майданчика в Інтернет-середовищі, присвяченого діяльності конгресів та розрахованого на забезпечення можливості здійснення безпосередньої та безперешкодної комунікації з Міжнародним комітетом істориків зумовили появу на початку 2010-х років офіційних сайтів конгресів та МКІН. В умовах пандемії, спричиненої поширенням SARS-CoV-2-19 функціонування таких ресурсів набуло особливої актуальності, забезпечивши можливість оперативного інформування представників національних комітетів про зміни, що відбувалися у графіку проведення зустрічі дослідників у Познані. Визнання керівництвом МКІН необхідності популяризації діяльності конгресів з метою підвищення їхньої «впізнаваності» й атрактивності для потенційних учасників в умовах активного розвитку сучасних Інтернет-медіа зумовило появу сторінок форуму у Познані у мережах Facebook та YouTube.

Зазначені прояви впливу розвитку інформаційних технологій на діяльність форумів істориків дозволяють простежити усвідомлення керівництвом МКІН необхідності зростання присутності даних зустрічей науковців в інформаційному просторі, активізацію використання потенціалу Інтернет-середовища для популяризації конгресів як форми комунікації.

Принципові зрушення у діяльності конгресів упродовж 1990-2022 р. були пов'язані з розширенням фінансових повноважень МКІН. Утворення напередодні форуму в Амстердамі Міжнародного фонду солідарності (2010 р.), спрямованого на забезпечення можливості участі у заходах різних категорій істориків, які через певні причини потребують фінансової допомоги (молоді вчені, дослідники з країн, що розвиваються й науковці, які отримали недостатнє для участі у конгресі фінансування з боку організацій, які вони репрезентують, особи, що мають певні суб'єктивні причини), та окремого сектору в його рамках для фінансування участі істориків із України напередодні конгресу у Познані можна вважати проявами розгортання курсу на розширення географії учасників даних форумів, розвитку національних історіографічних шкіл у країнах, що відносно нещодавно здобули незалежність і чий національні комітети істориків відносно нещодавно стали частиною мережі МКІН.

Визнання світовою академічною спільнотою необхідності сприяння зростанню престижності історичного знання зумовило заснування під час Генеральної Асамблеї МКІН у Будапешті (2012 р.) Міжнародної премії у галузі історії – своєрідного аналога Нобелівської премії чи Філдсівської премії з математики; починаючи з 2015 р., вона присуджується знаним науковцям за визначний внесок у розвиток сучасної історіографії. Успішність практики нагородження даною відзнакою породила ініціативу МКІН щодо необхідності заснування альтернативної премії для молодих дослідників, така ідея вперше була реалізована за підтримки Шаньдунського університету під час конгресу істориків у Познані, коли перші премії отримали п'ятеро істориків.

Діяльність Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. зазнала значного впливу глобалізаційних процесів не лише з точки зору організації заходів, а й з огляду на їхню тематичну специфіку. Декларування під час форуму в Мадриді необхідності подолання розриву між «західною» та «східною» історіографіями та відмови від європоцентризму створило передумови для проголошення під час зустрічі науковців у Монреалі курсу на компаративізацію історичних досліджень. Продуктивність роботи

засідань у даному напрямку засвідчила готовність світової академічної спільноти до обговорення проблем імплементації глобально-історичного підходу, що й постали у центрі уваги істориків уже під час конгресу в Осло. В цілому позитивна реакція наукового співтовариства на подібні новації зумовила необхідність пошуку інтегруючих тем, що дозволили б конструювання єдиного глобально-історичного наративу. Тематичними проблемними полями, що потенційно зможуть відігравати таку роль, під час наступних форумів було визнано екоісторію (м. Сідней), водну історію (м. Амстердам), історію взаємодії людини та тварин (м. Познань). Ти не менш, епізодичний, нерідко навіть ситуативний характер звернення організаторами конгресів до проблем глобальної історії в цілому та окремих її аспектів зокрема, що спостерігається упродовж останніх двадцяти років, усе ж свідчить про неготовність академічної спільноти до переходу до глобального історіописання на сучасному етапі розвитку світової історіографії.

Ключовою тенденцією, що ознаменувала діяльність Міжнародних конгресів істориків упродовж 1990-2022 рр. стала докорінна зміна пріоритетної проблематики, запропонованої для обговорення в рамках сесій різних форматів. Проведення форуму у Мадриді започаткувало практику відходу від традиційної політичної історії, що упродовж зустрічей науковців у Монреалі й Осло перебувала на маргінесі інтересів дослідників і фактично була витіснена студіями з економічної та соціальної історії. Починаючи з форуму у Сідней, можна простежити стрімке зменшення уваги до економічної проблематики, що фактично поступилася місцем культурній історії, а також поступове витіснення на периферію соціально-історичних досліджень. Відродження інтересу світової академічної спільноти до питань політичної історії, що постали у центрі уваги учасників заходу в Познані та здебільшого були актуалізовані крізь призму культурного контексту, можна вважати свідченням визнання науковим співтовариством перспективності студій з « нової політичної історії » як наукової дисципліни, що наразі переживає стадію інституціоналізації. Окрім зазначених вище тенденцій, пов'язаних з еволюцією пріоритетності історичних

дисциплін на різних етапах розвитку сучасної історіографії, специфіка роботи засідань конгресів дозволяє простежити активний розвиток таких «молодих» субдисциплін як жіноча та гендерна історія, історія дитинства, усна історія, інтелектуальна історія та історична біографістика, публічна історія, *memoir studies* та *world heritage studies*, а також вивчення комеморативних практик, що упродовж досліджуваного періоду доволі регулярно потрапляли до поля зору науковців під час засідань, організованих у рамках різних форматів. Також спостерігається зародження таких напрямків історичних студій як морська історія, історія спорту й історія технологій. Такий стан речей дозволяє констатувати динамізм розвитку сучасної історичної науки, активне розгортання курсу на міждисциплінарність досліджень.

Наскрізними проблемами, що постали у фокусі уваги учасників кожного з конгресів досліджуваного періоду стали питання адаптації роботи історика до потреб й вимог сьогодення, питання користі історії у сучасному суспільстві та неприпустимості зловживання нею, пошуку оптимальної моделі взаємодії історика з публічними структурами різних рівнів (ЗМІ, органи влади тощо). Констатацією визнання доцільності та перспективності використання в історичних дослідженнях новітніх досягнень розвитку інформаційних технологій (електронні архіви, бази даних, програмне забезпечення для контент-аналізу тощо) стало проведення дискусії «Цифровий поворот в історії» в рамках роботи засідання за однією з «головних тем» під час зустрічі науковців у Цзинані. Стабільна пильна увага світової академічної спільноти до даного кола проблем засвідчує визнання нею трансформації ролі історичного знання у сучасному світі й, відповідно, зміни ролі історика у ньому, зокрема стратегій взаємодії з різною аудиторією.

Розгортання зазначених вище трендів закономірно зумовило еволюцію форм проведення засідань, яку можна спостерігати упродовж усього досліджуваного періоду. Усвідомлення необхідності комплексного розгляду проблем, що знаходяться на перетині інтересів спеціалістів з різних періодів, призвело до появи під час конгресу у Мадриді т. з. «спільних сесій», що під час

наступного форуму в Монреалі еволюювали у т. з. «спеціальні сесії». Загальна тенденція глобалізації історичного знання сприяла організації під час зустрічі науковців в Осло т. з. «регіональних семінарів». Поглиблення курсу на міждисциплінарність історичних студій зумовило появу т. з. «спільних сесій» афілійованих та «внутрішніх» комітетів, комісій та організацій МКІН під час конгресу в Амстердамі та «вечірніх сесій» під час форуму у Цзинані. Усвідомлення світовою академічною спільнотою необхідності посилення кооперації між істориками усього світу набуло відображення у започаткуванні під час заходу у Познані практики проведення т. з. «Дослідницького форуму».

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1990-2022 рр. відображає основні тенденції розвитку сучасної історичної науки. Наявність принципово важливих зрушень, пов'язаних, перш за все, з розгортанням глобалізаційних процесів, розвитком інформаційних технологій, докорінною зміною пріоритетної проблематики, зумовленою стрімким розвитком нових напрямків історичних студій, адаптацією структури конгресів та форм організації засідань до загальних тенденцій розвитку сучасної історіографії дозволяє констатувати початок якісно нової віхи в історії цих світових форумів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Международный конгресс исторических наук избавляется от европоцентризма. URL: <http://surl.li/bdnie> (дата звернення: 06.01.2023).
2. На Міжнародному конгресі історичних наук звучатимуть й українські теми. URL: <http://surl.li/enyju> (дата звернення: 20.09.2022).
3. Отчет о деятельности Национального комитета российских историков в 2017 году. URL: <http://surl.li/bdnjj> (дата звернення: 12.09.2022).
4. У Китаї відбувається XXII Міжнародний конгрес істориків. URL: <http://surl.li/bdnjw> (дата звернення: 08.09.2022).
5. XXI Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdnkg> (дата звернення: 13.09.2022).
6. 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqq> (дата звернення: 02.09.2022).
7. 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 11.09.2022).
8. 18th International Congress of Historical sciences to meet in Monreal. URL: <http://surl.li/bdnhu> (дата звернення: 11.09.2022).
9. 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 06.09.2022).
10. 20th International Congress of Historical Sciences (Sydney, 2005). URL: <http://surl.li/bdmqn> (дата звернення: 08.09.2022).
11. 21st International Congress of Historical Sciences (Amsterdam, 2010). URL: <http://surl.li/bdmql> (дата звернення: 16.09.2022).
12. 22nd International Congress of Historical Sciences (Jinan, 2015). URL: <http://surl.li/bdmqk> (дата звернення: 11.11.2022).
13. 23rd International Congress of Historical Sciences (Poznan, 2022). URL: <http://surl.li/bdmwq> (дата звернення: 15.01.2023).
14. 23rd International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eogwn> (дата звернення: 11.11.2022).

15. About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).
16. Accompanying events. URL: <http://surl.li/enygk> (дата звернення: 23.10.2022).
17. Adam Mickiewicz University in Poznań. URL: <http://surl.li/enyab> (дата звернення: 11.10.2022).
18. Affiliated Commissions. URL: <http://surl.li/enyct> (дата звернення: 11.10.2022).
19. China and the Writing of World History in the West. Paper prepared for the XIXth International Congress of Historical Sciences (Oslo, 6-13 August 2000). URL: <http://surl.li/envgp> (дата звернення: 23.01.2023).
20. CIHS`s XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).
21. Closing Ceremony of the XXIII International Congress of Historical Sciences. Poznań 2020/2022. URL: <http://surl.li/esrff> (дата звернення: 11.09.2022).
22. Congress 2020/2022: Additional Call for Panels. URL: <http://surl.li/cuuui> (дата звернення: 26.08.2022).
23. European roots of Poznań. URL: <http://surl.li/enyhi> (дата звернення: 11.11.2022).
24. Executive Committee. URL: <http://surl.li/enyaz> (дата звернення: 11.10.2022).
25. French historian takes away inaugural «Prize of History». URL: <http://surl.li/ephmc> (дата звернення: 11.11.2022).
26. Gábor Klaniczay awarded the 2016 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/bgmbb> (дата звернення: 26.09.2022).
27. General Program of the 23rd International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/degzi> (дата звернення: 11.10.2022).
28. Група МТР. URL: <http://surl.li/enyag> (дата звернення: 10.10.2022).
29. Grzeszczuk-Brendel H., Praczyk M. Poznań – Strasbourg: Cross-relations in Space and Time. URL: <http://surl.li/esmcy> (дата звернення: 26.08.2022).

30. Hietala M. Opening of the International Congress of Historians in Jinan. URL: <http://surl.li/bdmqi> (дата звернення: 15.09.2022).
31. ICHS 2020 Poznań. URL: <http://surl.li/essvu> (дата звернення: 08.09.2022).
32. International Committee of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eoqxs> (дата звернення: 10.09.2022).
33. Key dates. URL: <http://surl.li/enydj> (дата звернення: 11.10.2022).
34. Matusik P. A Polish, European City: Studies in the History of Poznań. Poznań: Wydawnictwo miejskie Poznania, 2022. 288 p.
35. Migration History: European and Transatlantic Perspectives. URL: <http://surl.li/enlyl> (дата звернення: 11.11.2022).
36. Organizing Committee. URL: <http://surl.li/enyav> (дата звернення: 11.10.2022).
37. Poster session. URL: <http://surl.li/enweg> (дата звернення: 26.09.2022).
38. Poznań, 21-27.08.2022. URL: <http://surl.li/enydu> (дата звернення: 11.10.2022).
39. Préambule: Le Congrès international de sciences historiques. URL: <http://surl.li/envev> (дата звернення: 21.01.2023).
40. Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).
41. Registration for the 18th International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/ennbh> (дата звернення: 20.01.2023).
42. Research Forum. URL: <http://surl.li/enxyi> (дата звернення: 10.09.2022).
43. Réunion du bureau restreint. Amsterdam, 29 février 2016. URL: <http://surl.li/bglzu> (дата звернення: 25.09.2022).
44. Sanjay Subrahmanyam awarded the 2020/2022 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/enyig> (дата звернення: 18.11.2022).
45. Serge Gruzinski awarded the International Prize of History, the CISH – History Prize. URL: <http://surl.li/epgur> (дата звернення: 18.09.2022).

46. Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/cuuyc> (дата звернення: 26.08.2022).
47. The CISH International Prize for History. URL: <http://surl.li/esmfi> (дата звернення: 11.09.2022).
48. The CISH Prize. URL: <http://surl.li/bdmwk> (дата звернення: 15.09.2022).
49. The Committee of Historical Sciences of the Polish Academy of Sciences. URL: <http://surl.li/enyaj> (дата звернення: 11.10.2022).
50. The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).
51. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 2 and 3 September 2002. URL: <http://surl.li/eneit> (дата звернення: 11.11.2022).
52. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 22 August 2010. URL: <http://surl.li/enltu> (дата звернення: 11.11.2022).
53. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010. URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).
54. The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).
55. The General Assembly of the ICHS, Jinan, 23 August 2015. URL: <http://surl.li/enlzq> (дата звернення: 11.11.2022).
56. The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015. URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 11.11.2022).
57. The General Assembly of the ICHS, Oslo, 10 August 2000. URL: <http://surl.li/eneij> (дата звернення: 11.11.2022).
58. The General Assembly of the ICHS, Oslo, 6 August 2000. URL: <http://surl.li/eneic> (дата звернення: 11.11.2022).
59. The General Assembly of the ICHS, Sydney, 3 July 2005. URL: <http://surl.li/eneja> (дата звернення: 11.11.2022).
60. The General Assembly of the ICHS, Sydney, 7 July 2005. URL: <http://surl.li/enlne> (дата звернення: 11.11.2022).

61. The ICSH Board. URL: <http://surl.li/enyjy> (дата звернення: 21.09.2022).
62. The International Committee of Historical Sciences (ICHS). URL: <http://surl.li/enxyo> (дата звернення: 11.10.2022).
63. The Marshal of the Wielkopolska Region supports the XXIII International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/cupfl> (дата звернення: 26.08.2022).
64. The Opening Speech of The International Congress of Historical Sciences in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmrw> (дата звернення: 15.09.2022).
65. The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 15.09.2022).
66. The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).
67. The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).
68. The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).
69. The Report of the Subcommittee on the expansion of the ICHS, presented in Beijing, September 2007. URL: <http://surl.li/enlrd> (дата звернення: 11.11.2022).
70. The Report of the Subcommittee on the program of the Congress, Beijing, September 2007. URL: <http://surl.li/enlpd> (дата звернення: 11.11.2022).
71. Voluntary service. URL: <http://surl.li/enxya> (дата звернення: 08.09.2022).
72. Wystawy History in Document. URL: <http://surl.li/enygg> (дата звернення: 23.10.2022).
73. XXIII ICHS/CISH Congress postponed to 2022. URL: <http://surl.li/bgmes> (дата звернення: 26.01.2023).
74. XXIII International Congress of Historical Sciences Poznań 2020/2022: Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/bgmey> (дата звернення: 27.01.2023).

75. XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022: Solidarity Fund for Ukrainian historians. URL: <http://surl.li/cuwbt> (дата звернення: 04.09.2022).

76. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).

77. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

78. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Award Ceremony. URL: <http://surl.li/enyij> (дата звернення: 23.11.2022).

79. XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

80. Бень О. Т. Інституціоналізація: теоретична інтерпретація поняття // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2012. Вип. 6. С. 181-190.

81. Бибииков М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 116–120.

82. Бибииков М. В. Генеральная Ассамблея Международного комитета исторических наук в Будапеште // Новая и новейшая история. 2013. № 2. С. 66 – 69.

83. Бибииков М. В. Заседание Генеральной Ассамблеи Международного комитета исторических наук в Пекине // Новая и новейшая история. 2008. №1. С. 3–4.

84. Бибииков М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

85. Бородкин Л. И. «Цифровой поворот» в дискуссиях на XXII Международном конгрессе исторических наук (Китай, 2015 г.) // Историческая информатика. Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. 2015. №3-4. С. 56–67.

86. Васеха М. В. Международный конгресс исторических наук // Вестник антропологии. 2016. № 1(33). С. 111–114.
87. Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства в руслі нових методологічних концептів // Український історичний журнал. 2019. №6. С. 172-187.
88. Ісаєвич Я. Д. Міжнародний комітет історичних наук. URL: <http://surl.li/bdnh> (дата звернення: 03.01.2022).
89. Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).
90. Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 159–160.
91. Колесник І. І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. XIX століття // Український історичний журнал. 2008. №1. С. 169-193.
92. Огурцов А. П. От нормативного Разума к коммуникативной рациональности // Философия науки и техники. Вып. 11. С. 54-81.
93. Онопрієнко В. І., Щербань Т. О. Українське наукове товариство // Вісник Академії наук України. 1990. №11. С. 62-75.
94. Осин В. В. Научные сообщества в эпоху большой науки: рационализация центробежных сил в социальных науках // Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки. 2009. Вип. 4. С. 89-124.
95. Петров А. Ю. XXII Международный конгресс исторических наук // Вестник Российской Академии наук. 2016. Т. 86. №3. С. 277–280.
96. Пивовар Е. И. Теоретические проблемы изучения и преподавания истории на XX Международном конгрессе исторических наук // Новая и новейшая история. 2006. №3. С. 8–14.
97. Погрібна В. Л. Інституціоналізація професійної діяльності як основа формування професіоналізму // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. 2016. №3. С. 78-88.

98. Поморський Я. Велика зміна: історія перед викликами... Послання XX Загального з'їзду польських істориків до істориків Центрально-Східної Європи // Український історичний журнал. 2020. №1. С. 19–30.

99. Решина Л. П., Чеканцева З. А., Леонтьева О. Б. История и теория на XXII Конгрессе МКИН: Круглый стол «Событие и время в исторических перспективах» // Диалог со временем. 2015. Вып. 52. С. 8–32.

100. Рижко Л. В. Науковий простір: філософський і наукознавчий аспект. Київ, 2000. 301 с.

101. Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України на сторінках другого видання книги «Історія України» (Прага, 2022) та у зв'язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 71–76.

102. Самойленко Н. І. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015 р.) // Український історичний журнал. 2016. № 1. С. 150–161.

103. Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.11.2022).

104. Середа О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224–225.

105. Смелова М. Н. Пленарное заседание. Тема 1. Перспективы глобальной истории: идеи и методология (Обзор материалов) // XX век: Методологические проблемы исторического познания. 2001. №1. С. 163–185.

106. Сухий О. М. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрями // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип.10. С. 24–34.

107. Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259–265.

108. Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182–184.
109. Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3–28.
110. Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 99–104.
111. Тихвинский С. Л., Чубарьян А. О. Международный форум историков // Вестник Российской Академии наук. 2001. Т.71. №3. С. 272–277.
112. Тишков В. А. Новая историческая культура (размышления после XXI Международного конгресса исторических наук) // Новая и новейшая история. 2011. №2. С. 3-23.
113. Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmqy> (дата звернения: 23.09.2022).
114. Bridenthal R. The 19th International Congress of Historical Sciences: A Report. URL: <http://surl.li/eogtg> (дата звернения: 11.11.2022).
115. Dolan C. International Congress of Historical Sciences. Madrid, August 26 - September 2, 1990. URL: <http://surl.li/bdmpl> (дата звернения: 11.01.2022).
116. Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022 / Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернения: 23.02.2023).
117. Friguglietti J. CISH: A Report on a Round Table. URL: <http://surl.li/etsfj> (дата звернения: 08.02.2023).
118. Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернения: 11.01.2023).
119. Lyons M. The 20th International Congress of Historical Sciences, University of New South Wales 2005. The conference convenor`s report // History Australia. 2005. Vol. 2. № 3. P. 93.1 – 93.4.
120. Offen K. International Congress of Historical Sciences. Report. URL: <http://surl.li/etsbg> (дата звернения: 13.12.2022).

121. Robert J-C. The International Congress of Historical Sciences.
URL: <http://surl.li/bdnez> (дата звернення: 04.01.2022).

122. Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan.
URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

123. Van Young E. Getting ready for Amsterdam: The Beijing General Assembly of CISH. URL: <http://surl.li/etsej> (дата звернення: 06.02.2023).

124. Yuji W. Keeping Abreast of «International Historical Sciences»: Dialogue and Exchange // Social Sciences in China. 2020. Vol. 41. № 2. P. 108 – 123.

ДОДАТОК 1. СПИСОК НАЦІОНАЛЬНИХ КОМІТЕТІВ ІСТОРИКІВ – ЧЛЕНІВ МКІН

1. Австралійська історична асоціація.
2. Американська історична асоціація.
3. Аргентинська асоціація дослідників історії.
4. Асоціація австрійських істориків та історичних товариств.
5. Асоціація грецьких істориків.
6. Асоціація істориків Гвінеї.
7. Асоціація істориків Казахстану.
8. Асоціація істориків Німеччини.
9. Асоціація китайських істориків.
10. Бельгійський національний комітет історичних наук.
11. Британський національний комітет.
12. В'єтнамська асоціація історичної науки.
13. Голландське Королівське історичне товариство.
14. Датська історична асоціація.
15. Індійська рада історичних досліджень.
16. Ірландський комітет історичних наук.
17. Іспанський комітет історичних наук.
18. Історична асоціація Вірменії.
19. Історичне товариство Ізраїлю.
20. Історичний відділ Великокнязівського інституту Люксембургу.
21. Італійський Центральний комітет історичних досліджень.
22. Канадська історична асоціація.
23. Колумбійська асоціація істориків.
24. Комітет історичних наук Польської Академії Наук.
25. Корейський національний комітет історичних наук.
26. Латвійський національний комітет історичних наук.
27. Марокканська асоціація історичних досліджень.

28. Мексиканський комітет історичних наук.
29. Національна історична асоціація Бразилії.
30. Національний комітет грузинських істориків.
31. Національний комітет істориків Ісландії.
32. Національний комітет істориків Литви.
33. Національний комітет істориків Російської Академії Наук.
34. Національний комітет істориків Румунії.
35. Національний комітет істориків Тунісу.
36. Національний комітет істориків України.
37. Національний комітет фінських істориків.
38. Норвезька історична асоціація.
39. Папський комітет історичних наук.
40. Парагвайський комітет історичних наук.
41. Перуанський комітет історичних наук.
42. Португальська академія історії.
43. Сербський національний комітет історичних наук.
44. Словацький національний комітет істориків.
45. Словенський національний комітет історичних наук.
46. Турецьке історичне товариство.
47. Угорський Інститут історії при Гуманітарному дослідному центрі.
48. Уругвайська асоціація істориків.
49. Французький комітет історичних наук.
50. Хорватський національний комітет історичних наук.
51. Чеський національний комітет істориків.
52. Чилійська асоціація істориків.
53. Шведське історичне товариство.
54. Швейцарське товариство історії.
55. Японський національний комітет істориків¹.

¹ Les Comités nationaux. URL: <http://surl.li/haowk> (дата звернення: 05.01.2023).

ДОДАТОК 2. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МАДРИД, 26.08 – 02.09.1990)

I. Головні теми

1. Відкриття європейцями Америки та його наслідки (Е. Торре Віллар, Мексика).
2. Економічна, соціальна та культурна роль мегаполісів в історії (Т. Баркер, Великобританія).
3. Революції та реформи: їх вплив на історію суспільства (Й. Герман, НДР; Д. Деглер, США).

II. Методологічні теми

1. Концепції часу в європейській та азійській історіографії (М. Міяке, Японія; А. Гейштор, Польща).
2. Антропологія й соціальна та культурна історія (В. О. Тишков, СРСР; В. Башкаї, Угорщина).
3. Історична біографія (А. Дюбуа, Швейцарія; С. Л. Тихвинський, СРСР; Е. Енгельберг, НДР).

III. Хронологічні секції

1. Історія Стародавнього світу

- 1.1. Міграції населення в доколумбовій Америці (Ф. Вест, США; Д. Лоренцо, Мексика; В. О. Тишков, СРСР).
- 1.2. Міфи та символи як джерела з історії Середземномор'я (Д. Вернант, М. Детьєн, Франція).

2. Історія Середніх віків

- 2.1. Феодальні системи в Азії (Л. Данянь, КНР; Р. Шарма, Індія; Х. Нагахара, Японія).
- 2.2. Провінційний світ і комунальні рухи (П. Бліке, Швейцарія; Е. М. Енгель, НДР; Д. Вальден, Іспанія).

3. Нова історія

3.1. Хлібні злаки у світовій історії (Ф. Томсон, Великобританія).

3.2. Модернізація арабського світу (С. Телленбах, ФРН; М. Роббе, НДР).

3.3. Занепад Оттоманської імперії (Ф. Шакалі, Угорщина; Н. Своронос, Греція; Н. Тодоров, Болгарія).

4. Новітня історія

4.1. Професійна освіта та розвиток технічної освіти (Й. Пурш, Чехословаччина).

4.2. Зміни у жіночих професіях і в соціальному положенні жінок після промислової революції (І. Блюм, Норвегія; Ф. Бальтазарек, Австрія).

4.3. Прогрес у мирний час і регрес під час війни як модель для розуміння ХХ століття (Л. М. Нежинський, СРСР).

4.4. Результати новітніх досліджень договорів напередодні та в період Другої світової війни (Є. Йеккель, ФРН; Х. Паапе, Голландія; О. О. Чубар'ян, СРСР).

4.5. Соціальна політика (Т. Рітгер, ФРН).

4.6. Національна самосвідомість, єдність і народні рухи в Азії та Африці (С. Чандра, Індія).

V. Міжсекційні засідання

1. Секції історії Стародавнього Світу й історії Середніх віків

1.1. Зародження та розповсюдження науки та рух інтелектуалів (невидимі університети) (Е. Беніто Руано, Іспанія; С. Хемпфрі, США).

2. Секції історії Середніх віків і нової історії

2.1. Організація праці (Й. Херман, НДР; П. Молас Рібальта, Іспанія).

2.2. Взаємовідносини між євреями, християнами, мусульманами (Д. Ірмшер, НДР; А. Шибл, Саудівська Аравія; М. Бреуер, Ізраїль; Р. Фіей, Ліван).

2.3. Держави й імперії в Чорній Африці (Ж. Девіз, Франція; М. Тимовський, Польща; І. Хрбек, Чехословаччина).

3. Секції історії Середніх віків, нової історії та новітньої історії

3.1. Стратегія утримання влади (Х. Пейєр, Швейцарія).

3.2. Центр і периферії, метрополії та колонії (А. А. Іскендеров, СРСР;
І. Валлерстайн, США).

3.3. Хвороби та суспільство (В. Байнум, Великобританія; Д. Рілі, США).

VI. Засідання афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Хвороби та суспільство у візантійському світі (Міжнародна асоціація візантинознавства).

2. Контакти між країнами Іберії та слов'янами з XVI по XX ст. (Міжнародна комісія зі слов'янської історії).

3. Неперервність і розрив наступності в історії Латинської Америки (Міжнародна комісія з латиноамериканських та карибських досліджень).

4. Міжнародна торгівля продуктами харчування (від раннього Середньовіччя) (Міжнародна асоціація з економічної історії).

5. Політичні влади та університетський світ (Міжнародна асоціація права й установ, Міжнародна асоціація університетів).

6. Молодь та її рухи (XIX – XX ст.) (Міжнародна комісія з історії соціальних рухів і соціальних структур).

7. Продовольство для всього світу. Морська торгівля та перевезення продовольства (Міжнародна комісія з морської історії).

8. Шлях до війни (Міжнародна комісія з історії Другої світової війни).

9. Парламентська інституціоналізація результатів повстань і революцій (Міжнародна комісія з історії представницьких установ).

10. Вплив воєнної думки на війни упродовж п'яти століть (Міжнародна комісія з порівняльної військової історії).

11. Правила будівництва нових міст і кварталів у XIV – XVIII ст. (Міжнародна комісія з історії міст).

12. Євреї – сефарди та їх розповсюдження. Вплив на історію Іспанії й історію євреїв (Міжнародна асоціація історичних товариств з вивчення єврейської історії).
13. Церква та національність (Міжнародна комісія з порівняльної історії церкви).
14. Європейська суспільна думка та деколонізація після Другої світової війни (Міжнародна асоціація з порівняльної історії Європи).
15. Зміни історичної свідомості у відношенні встановлення світового історичного простору (Міжнародна комісія з дидактики історії).
16. Західна та незахідна історіографія: традиції, контакти та нові підходи (Міжнародна комісія з історіографії).

VII. Засідання «внутрішніх» комісій МКІН

1. Методологічна та технічна інформація в галузі історичних наук.
2. Роль держави та суспільної думки в сексуальній та демографічній поведінці.
3. Міри та ваги в купецьких і торгівельних книгах.
4. Історія на телебаченні.
5. Ради та суспільні організації в Жовтневій революції.
6. Політичні діячі Жовтневої революції.
7. Архіви та публікації дипломатичних документів.
8. Сучасні тенденції та методологічні тенденції в області історії міжнародних відносин.
9. Міжнародні організації, їхні архіви та можливості роботи істориків у них.
10. Релігійні меншини в державах хрестоносців.
11. Соціальний, економічний та політичний огляд циклічних змін у житті жінок.

VIII. Круглі столи

1. Захист цивільного населення та військовополонених у часи Першої світової війни (Ватикан).
2. Західний та східний романський світ (Румунія).
3. Історики та філософія історії. Діалог між філософами історії й істориками (Австралія).
4. Епоха Просвітництва. Порівняння Європи з Азією (Японія).
5. Рукописні джерела епохи Марко Поло (Великобританія).
6. Історія циган та її джерела (Угорщина).
7. Ян Амос Коменський у світі науки та культури (Чехословаччина).
8. Нові дослідження з історії Інтелідженс Сервіс у XX столітті (Ірландія).
9. Історики, політики й ідеологія (Ірландія).
10. Технічні аспекти індустріалізації в країнах Середземномор'я в XIX – XX ст. (Греція).
11. Історики та проблема збереження культурної спадщини людства (СРСР)¹.

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

ДОДАТОК 3. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОНРЕАЛЬ, 27.08 – 03.09.1995)

I. Головні теми

1. Нації, народи та держави.
2. Діаспори: походження, форми, значення.
3. Стосунки між чоловіками та жінками і великі історичні трансформації.

II. Спеціалізовані сесії

1. Влада та свобода історичних досліджень та публікації.
2. Літературна фікція, історичний наратив, об'єктивність.
3. Переосмислення наукових революцій.
4. Занепад як історичне поняття.
5. Усна історія: 25 років методологічних пошуків і праці.
6. Релігійні рухи: між прозелітизмом, нетолеранцією і свободою.
7. Арктичні й субарктичні народи та суспільства.
8. Старість і старіння.
9. Падіння імперій: порівняльна перспектива.
10. Покарання та в'язниці упродовж історії.
11. Економія й екологія: вороги чи союзники.
12. Банки та їхній вплив на торговий і промисловий капіталізм у Європі, Америці й Азії XIX – XX ст.
13. Дитинство в історичній перспективі.
14. Війна та культура.
15. Розвиток і недорозвинутість: досвід третього світу.
16. Історія навколишнього середовища: повернення до макроісторії.
17. Види транспорту в доіндустріальних суспільствах¹.

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259–265.

ДОДАТОК 4. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ ХІХ МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 06–13.08.2000)

I. Головні теми

1. Глобалізація історії: концепції та методологія (Й. Рюзен, Німеччина).
 - 1.1. Універсальна історія: чи можлива вона?
 - 1.2. Зустрічі культур між континентами упродовж усієї історії.
2. Тисячоліття, час та історія (Р. Козеллек, Німеччина).
 - 2.1. Конструювання та поділ часу: періодизація та хронологія.
 - 2.2. Есхатологія, тисячолітні рухи та погляди на майбутнє.
3. Користь історії та відповідальність історика (Дж. Іггерс, США).
 - 3.1. Використання історії та зловживання нею в домодерних суспільствах і роль історика.
 - 3.2. Інструменталізація історії й історики в модерних суспільствах.
 - 3.3. Критична функція істориків у новітній період.

II. Спеціальні теми

1. Оцінка історіографії ХХ століття: професіоналізація, методології, праці.
2. Колективна пам'ять та ідентичність: як суспільства конструюють своє минуле та керують ним?
3. Наукові відкриття: передача й отримання наукових знань.
4. Теорія та практика правосуддя: право, норми, девіантність.
5. Мусульманські суспільства упродовж століть.
6. Релігія та стать.
7. Християнські місії, модернізація, колонізація та деколонізація.
8. Сімейні структури, демографія та населення: порівняння азіатських та європейських суспільств.
9. Регіони та регіоналізація.

10. Соціальні практики читання та письма з давнини і до сьогодення.
11. Мужність як практика та репрезентація.
12. Форми тоталітаризму та диктатури.
13. Зміна кордонів і визначень позаурочної роботи та простору (включно з рабством та іншими формами невольної праці).
14. Культури меншин по відношенню до домінуючої більшості.
15. Центральна Європа: єдність та багатоманіття.
16. Зміна підходів до тихоокеанського світу.
17. Сучасність та традиції в Латинській Америці.
18. Нові розробки з історії довкілля.
19. Способи спілкування від давнини до сучасності.
20. Влада, насилля та масова смертність у домодерний та модерний час¹.

III. Засідання «внутрішніх» та афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Асоціація з вивчення єврейської історії.
2. Асоціація з вивчення Південно-Східної Європи.
3. Асоціація з візантинознавчих досліджень.
4. Асоціація з економічної історії.
5. Асоціація з історії права й інститутів.
6. Асоціація з сучасної історії Європи.
7. Комісія з воєнної історії.
8. Комісія з історичної метрології.
9. Комісія з історії дипломатії.
10. Комісія з історії Другої світової війни.
11. Комісія з історії історіографії.
12. Комісія з історії міжнародних відносин.
13. Комісія з історії міст.
14. Комісія з історії освіти.

¹ The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 15.09.2022).

15. Комісія з історії представницьких та парламентських інститутів.
16. Комісія з історії Російської революції.
17. Комісія з історії соціальних рухів і структур.
18. Комісія з історії університетів.
19. Комісія з історії Французької революції.
20. Комісія з морської історії.
21. Комісія з нумізматики.
22. Комісія з порівняльної історії церкви.
23. Комісія зі слов'янських досліджень.
24. Товариство з вивчення історії Хрестових походів та латинського Сходу.
25. Товариство з історії дидактики.
26. Товариство з історії миру.
27. Федерація з історії жінок.

IV. Регіональні робочі семінари

1. Семінар із історії Центральної та Східної Європи.
2. Семінар із історії Африки південніше Сахари.
3. Семінар із історії Латинської Америки.
4. Семінар із історії Скандинавії¹.

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 5-6.

ДОДАТОК 5. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СІДНЕЙ, 03–09.07.2005)

I. Головні теми

1. Людство та природа в історії
 - 1.1. Екоісторія: нові теорії та підходи.
 - 1.2. Природні катастрофи й їхні наслідки.
 - 1.3. Природознавство, історія й образ людини.
2. Міф та історія
 - 2.1. Заснування» міфів в історії та конструювання ідентичностей.
 - 2.2. Міфи, влада, історія та відповідальність історика.
 - 2.3. Утопія та історія.
3. Війна, мир, суспільство та міжнародний порядок в історії
 - 3.1. *Bellum justum*: справедливі війни, несправедливий мир? Ідеї та дискурсивні практики.
 - 3.2. Еволюція концепту миру та його умов в історії.
 - 3.3. Війна, насилля та гендер.

II. Спеціальні теми

1. Історія Африки у порівняльній перспективі: нові підходи.
2. Центральна Європа у XIX та XX століттях: нові перспективи дослідження.
3. Китай та світ у Новий та Новітній час.
4. Християнізація: адаптація й апропріація від античності до XXI століття.
5. Зіткнення культур та ідентичностей: колоністи та корінні народи.
6. Колоніалізм та постколоніалізм.
7. Економічна глобалізація: історичні й історіографічні перспективи.
8. Дискусії навколо традиції та сучасності: крос-культурні й історичні перспективи.

9. Імперії Близького Сходу та навколо Середземномор'я: кроки до глобалізації?
10. Образи Тихого океану.
11. Неформальні стосунки в історії: спорідненість, клієнтура, дружба та соціальні мережі.
12. Мас-медіа та трансформація публічного простору.
13. Роль розширення виробництва цукрової тростини на п'яти континентах.
14. Підручники з історії, від історії націй до історії громадян.
15. Історія почуттів.
16. Європа Просвітництва та комунікації: регіональний досвід і глобальні наслідки.
17. Будівництво та реконструкція національної держави: приклад Балкан.
18. Християнсько-ісламські відносини в історії.
19. Масова міграція та її економічні, політичні та культурні наслідки.
20. Погляд середньовічної Європи на Схід.
21. Моделі формування держави загального благоденства у глобальному контексті.
22. Релігія та суспільний простір.
23. Управління містами в історії.
24. Революції у ХХ столітті, від загального до приватного.
25. Спорт, політика та бізнес.
26. Державна освіта як механізм інклюзії й ексклюзії.

III. Круглі столи

1. Дитинство та війна.
2. Громадянське суспільство: громадянство, гендер і публічний простір.
3. Несправедливість, пам'ять і політика: позови про відшкодування шкоди.

4. Права людини: універсальність прагнень і багатоманіття практик в історії.
5. Старіння та смерть.
6. Історики й їхня аудиторія.
7. Новий погляд на аналіз дискурсу та популярну культуру.
8. Між суспільними науками та літературою: місце історії?
9. За межами «культурного зсуву»: майбутнє соціальної історії.
10. Політичне тіло: політика тіла.
11. Історія, антропологія й археологія.
12. Історичні словники й енциклопедії.
13. Горські народи та суспільства: природа та культура.
14. Національне питання в інтеграції та дезінтеграції СРСР. Роль історіографії.
15. Історія та музеї: нові дискурси?
16. Постійність інститутів: історичні інтерпретації.
17. Тероризм як історичне явище: концепції, підходи та результати.
18. Трудове життя: історія праці й автобіографії.
19. Еволюція реакції на нерівність: згода та протест у XIX та XX століттях.
20. Пам'ять про «Велику війну» до її сторіччя¹.

¹ The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

**ДОДАТОК 6. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXI МІЖНАРОДНОГО
КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. АМСТЕРДАМ, 22–28.08.2010)**

I. Головні теми

1. Падіння імперій (В. Роджер Левіс).
2. Місто як культура (М. Хістала).
3. Релігія та влада (М. Пегг).

II. Спеціальні теми

1. Біографія та мікроісторія.
2. Завоювання та демографія.
3. Кому належить історія? Джерела минулого та сьогодення.
4. Колоніальні імперії в Африці та гібридність культур.
5. Зміни у культурі подорожей.
6. Емігранти й іммігранти.
7. Емоції як історичний фактор: сприйняття та почуття за доби античності.
8. Книга у транскультурній перспективі.
9. Формування націй в ісламському світі ХХ ст.
10. Суспільство споживання й економічні зміни.
11. «Ми – це те, що ми їмо та те, у що вдягаємося»: їжа й одяг в історії.
12. Соціальна історія кредиту.
13. Національна ідентичність та гегемоністська пам'ять.
14. Кордони та межі.
15. Історія та права людини.
16. Сексуальне насильство: історія, культура та репрезентація.
17. Нові республіки: національне будівництво в країнах Латинської Америки у ХІХ ст.
18. Вища освіта в ісламі, християнстві та іудаїзмі.

19. Релігія та суспільство у країнах Південно-Східної Азії в домодерні часи.
20. На шляху до світової історії? Соціальна політика у глобалізованому світі.

III. Круглі столи

1. Рабство. Стан проблеми.
2. Історія й етика.
3. Толерантність до XVIII ст.
4. Протиріччя в мемуарах про колонізацію.
5. Астрономія й астрологія часів античності та Середньовіччя».
6. Імаго Мунді. Картографія світу.
7. Чи можливий глобальний підхід до історії?
8. Права мертвих.
9. Публічна сфера: застосування концепту.
10. Насильство у містах: звичне й екстраординарне.
11. Етнічне багатоманіття, культурні обміни й ідентичність за доби античності та Середньовіччя.
12. Зустріч усної та писемної культур.
13. Репрезентація жіночих образів у колективній ідентичності.
14. Жінки та вчена культура.

IV. Спільні сесії

1. Гендер та освіта (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів).
2. Місто, знання та комунікація (Міжнародна комісія з історії міст, Національний комітет Бельгії).
3. Гуманізм в історії (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії, Асоціація істориків Німеччини).

4. Політична історія історіографії (Швейцарське історичне товариство, Центральна рада історичних досліджень).
5. Образи, мас-медіа й історія (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії, Японський національний комітет історичних наук, Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів, Міжнародне товариство дидактики історії).
6. Невеликі держави як моделі інноваційної політики (Королівське голландське історичне товариство, Амстердамський організаційний комітет конгресу).
7. Концепція простору у модерній історії (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародне товариство дидактики історії).
8. Міжнародні відносини у спорті: історіографічні тренди та нові виклики (Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин, Міжнародне товариство історії фізичного виховання та спорту).
9. Національні історії та глобалізація історії (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів, Міжнародне товариство дидактики історії).
10. Торгівля та цивілізація від античності та до сьогодення (Корейський національний комітет, Національний комітет істориків Чеської республіки).

V. Спеціальні сесії

1. Історія проєкту ЮНЕСКО.
2. Етика, історичне дослідження та закон.
3. Модернізація Китаю, Індії та Японії: порівняльні студії¹.

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

ДОДАТОК 7. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЗИНАНЬ, 23–29.08.2015)

I. Головні теми

1. Китай у глобальній перспективі.
2. Історизація емоцій.
 - 2.1. Емоції, капіталізм і ринок.
 - 2.2. Емоції та поява «інших».
 - 2.3. Емоції в тілах та просторах.
 - 2.4. Історизація емоцій: теорії та методології.
3. Революції у світовій історії: порівняння та взаємозв'язки
 - 3.1. Революції в ранньомодерну добу.
 - 3.2. Революції в Європі у XX ст.
 - 3.3. Революції в країнах Східної Азії у Новий час.
 - 3.4. Революції в країнах Африки та Близького Сходу у Новий час.
4. Цифровий поворот в історії
 - 4.1. Цифрові підходи до архівних документів у Азії.
 - 4.2. Цифрові бази даних: виклики та можливості.
 - 4.3. Нові технології та нові архіви.
 - 4.4. Нові інструменти, нові наративи.

II. Спеціальні теми

1. Історія писемних практик і культури листування.
2. Багатство та бідність.
3. Криза та соціальна репрезентація історії після 1989 р.
4. Селяни у місті: повсякденне життя, дозвілля та соціалістичні міста.
5. Розповідаючи доісторію.
6. Пізня античність у сучасній полеміці.
7. Національні біографічні словники.
8. Право вторгнення з гуманітарними цілями: історія.

9. Вплив парламентських систем на світоустрій.
10. Кордони, масові вбивства та переселення населення.
11. Нові дослідження «холодної війни».
12. Звичаї, норми та права по відношенню до смертної кари.
13. Рабство, емансипація та свобода.
14. Від пересування верхи до космічного простору: технологічний прогрес і соціальний розвиток.
15. Дослідження з історії Всесвітніх виставок: внесок у порівняльну культурну історію.
16. Роль релігійних студій у розумінні античної історії.
17. Футбол: дзеркало історії глобалізації.
18. Держава, суверенітет і технології.
19. Адміністративний моніторинг: фігура підозрюваного.
20. Покоління бебі-буму? Історія взаємозв'язку.
21. Історія розвитку як втручання й ідея.
22. Гендер і генетика в історичних дослідженнях смертності.
23. Написання історії в екзилі: структури, програми, персоналії.
24. Використання історії у туризмі.
25. Коммодифікація домашньої праці: хатня робота у різні часи.
26. До глобальної історії дівочтва.
27. Музика та нація.

III. Спільні сесії

1. Рефлексії щодо Першої світової війни: глобальні, імперські та транснаціональні перспективи.
2. Міста й їхні простори: нові підходи в урбаністичних студіях і картографуванні.
3. Написання історії Індійського океану.
4. Історіографія та порівняльні перспективи вивчення природних катастроф.

5. Війни пам'яті: історична освіта між політикою, наукою та медіа.
6. Ностальгія в історичній свідомості та культурі.
7. Новий порядок для Старого світу? Віденський конгрес 1815 р. у глобальній перспективі.
8. Місіонери у Східній Азії.
9. Проституція в містах світу.
10. «Холодна війна» та держава загального благоденства.
11. Спорт і освіта: від ефебів до підлітків.
12. Політичні ритуали, символи та свята.
13. Старі традиції у світі, що глобалізується – багатогранний виклик для історії й історичної освіти.
14. Чаклунство та передбачення у ранньодержавних суспільствах.
15. Зміни соціальних і культурних цінностей дітей у часі та просторі.
16. Глобалізація, національні моделі розвитку та стратегії фірм (XIX–XX ст.).
17. Нові підходи до історії дипломатичних практик.
18. Використання історії та зловживання нею.

IV. Круглі столи

1. Вивчення «довгих стін».
2. Нові підходи у біографістиці.
3. Яким є світ для всесвітньої історії?
4. Закриття «блакитної діри».
5. Роль образів у конструюванні колективної ідентичності.
6. Море як царство пам'яті.
7. Навіщо потрібна публічна історія?
8. Національні ідентичності та всесвітня спадщина.
9. Історія й історіографія. Латинська Америка як об'єкт та суб'єкт: зовнішні та внутрішні перспективи.
10. «Боксерське повстання» у Китаї.

11. Держави на перехресті: між Сходом і Заходом.
12. Європейська Реформація як модель революцій та криз для сучасного світу.
13. Найбільші архіви та бібліотеки, джерела історії людства.
14. Сучасне мистецтво й майбутнє історії.
15. Жіноча історія: на лезі ножа.
16. Західна медицина Нового часу у Східній Азії.
17. Міжнародний комітет історичних наук і всесвітня історія.
18. Закон і правове регулювання у Східній Європі.
19. Подія та час в історичній перспективі.

V. Вечірні сесії

1. Зміна цінностей – цінність зміни. Трансформація суспільств у глобальній перспективі через усну історію.
2. Цифрова історія.
3. Етика та історія.
4. Глобальні зв'язки: нове покоління¹.

¹ CIHS`s XXIIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).

ДОДАТОК 8. ПРОГРАМА ЗАСІДАнь XXIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПОЗНАНЬ, 23 –28.08.2022)

I. Головні теми

1. Шляхи, що перетинаються: історії тварин і людини (Р. Дуарте).
 - 1.1. Тваринний фактор.
 - 1.2. Тварини у людських нотатках.
 - 1.3. Демонстрування тварин.
 - 1.4. Поводження з дикими та свійськими тваринами.
2. Пам'ять – археологія – ідентичність: конструювання ідентичності на основі старожитностей (Т. Ітгенсхорст).
3. На шляху до збалансованого історичного знання: держава і нація у порівняльній перспективі – парадигми дослідження, наративи, пояснення (Т. Шрамм, Я. Панек, А. Пок).

II. Спеціальні сесії

1. Умиротворення у громадянських війнах у греко-римському світі.
2. Особисті комунізми: індивідуальна суб'єктивність та діяльність у партійно-державних структурах післявоєнного Сходу та Центральної Європи.
3. Мужність і диктатури: культури інакомислення, культури контролю у ХХ ст.
4. Двір і придворні на Стародавньому Близькому Сході та у Середземномор'ї.
5. Незручна спадщина. Символічне визначення й усунення кордонів у конфліктних та постконфліктних констеляціях.
6. Історичне майбутнє: страхи минулого та очікуване майбутнє у сучасному світі.
7. Імперія, побудова системи й управління суспільством у Стародавньому світі.

8. Гендерна праця, гендерна боротьба: жіночий активізм на робочому місці у довгостроковій та порівняльній перспективі.
9. Пресвяті Богородиці та благословенні правителі: східні та західні перспективи (IV – VI ст.).
10. Чи можлива концептуальна й «історична» історія науки?
11. Історія слова у політичній та соціальній лексиці.
12. Транснаціональні парламенти в їхній історичній еволюції після Другої світової війни: обмеження та перспективи.
13. Життя заради терору, життя з тероризмом.
14. Людина та Природа. Між руйнуванням і творенням.
15. Медичні знання, технології, дослідницькі мережі тропічної медицини та політична історія Південно-Східної і Східної Азії після Другої світової війни.
16. Середньовічний урбанізм у реальному й уявному просторі сучасного міста.
17. Міграція та соціально-політичні інновації. Порівняння історичних кейсів.
18. Сучасні образи, побудовані (перебудовані) у сучасній Америці – підходи на основі взаємопов'язаних історій.
19. Історія медіа, цифрова історія й історична темпоральність.
20. Нові тенденції в історії біологічного різноманіття людини.
21. Спільні простори, контroversійні спогади? Міжрелігійні місця пам'яті.
22. Державне становлення й економічний розвиток у довгостроковій перспективі.
23. Собори та церкви: історія інституції між текстами, ідеями та практиками.
24. Через океан: іберо-американські імперії та циркуляція товарів, людей та ідей.

III. Круглі столи

1. Кордони та прикордоння: слов'янство протягом століть – культура та суспільство.
2. Покарання інакомислення: політичне визнання та форми переговорів. Деякі тематичні дослідження з історії Середньовічної та ранньомодерної Європи (XI – XVII ст.).
3. Династична, мультинаціональна та національна лояльність в імперських арміях XVIII – XXI ст.
4. Зустрічі та співпадіння: нові теоретичні та методологічні розробки у глобальній історії.
5. Футбольна субкультура, історія та політика.
6. Від гендеру як корисної категорії до антигендеризму.
7. Інноваційні підходи до вивчення Голокосту та геноциду: теоретичні погляди та перспективи.
8. Форми вищої освіти у давніх цивілізаціях або за межами Європи.
9. Дворянські еліти та розвиток промисловості в Європі XVIII – XX ст.
10. Межі свободи вираження поглядів про минуле.
11. Водні шляхи крізь Європу. Історичні аспекти та сучасні проєкції.
12. Поняття «місця пам'яті» за межами Франції.
13. Середньовічна історія та Велика війна: історіографія та політика.
14. Переміщення населення в епоху після Другої світової війни.
15. Мультикультуралізм і співіснування: етноси та релігії у середньовічному Середземномор'ї.
16. Порятунк і збереження історичних документів і матеріалів під час і після стихійних лих.
17. Переоцінка історичної методології: цінність досвіду в історичному знанні.
18. Святий Престол і революції XIX – XX ст.
19. Жінка та глобальна міграція.
20. Що робить публічну історію справді міжнародною?

IV. Спільні сесії

1. Нові підходи до політичної історії добробуту.
2. Цивільне населення під час війни: жінки, діти, біженці та військовополонені на Східному фронті в часи Першої світової війни.
3. Релігії та глобалізація від початку XIX ст.
4. Сімейна пам'ять та трансмісія минулого між поколіннями.
5. Історія й істина: створення судового процесу.
6. Друга імперія, оцінка й історіографічне оновлення.
7. Модернізація та сучасність в історії історичної освіти.
8. Революційний націоналізм у глобальній перспективі.
9. Джерела історіографічної методології в Європі та Східній Азії.
10. Прийомні сім'ї: створення та перетворення сімей за п'ять століть (XVI – XX ст.).

V. Засідання афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Балтійське та Чорне моря, Дунай та Середземномор'я. Історичні взаємозв'язки у часі (Міжнародна асоціація дослідження Південно-Східної Європи).
2. Асиметрична Європа: від Версалю (1919 р.) до сучасного Європейського Союзу (Міжнародна асоціація новітньої історії Європи).
3. Космополітизм і патріотизм в часи революції (Міжнародна комісія з історії Французької революції).
4. Ідентичність і міський простір (Міжнародна комісія з історії міст).
5. Християнство та його історичні виклики (Міжнародна організація істориків християнства).
6. Слов'янський та ісламський світи: зустрічі, конфлікти, кооперація (Міжнародна комісія з вивчення історії слов'ян).
7. Єврейська міграція, нація, культура та релігія в новітній час (Міжнародна асоціація історичних товариств з вивчення єврейської історії).

8. Між Г. Іггерсом та Х. Уайтом: 40 років Міжнародній комісії з історії та теорії історіографії (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії).
9. Мінливість ідентичності в історії європейських університетів (Міжнародна комісія з історії університетів).
10. Моделі та практики еволюції представницьких і парламентських інститутів (Міжнародна комісія з історії представницьких і парламентських інститутів).
11. Шлюб, міграція та колоніальне населення: наступність та зміни в жіночих стратегіях (Міжнародна комісія з історичної демографії).
12. Переходи, політичні зміни та міжнародні відносини з 1945 р. (Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин).
13. Формування дипломатії між «низькою» та «високою» політикою (Міжнародний комітет редакторів дипломатичних документів).
14. Жінки та гендер у динаміці (Міжнародна федерація досліджень жіночої історії).
15. Виклики історичній освіті XXI ст. (Міжнародне товариство історичної дидактики).
16. NOGWISTO – мережа всесвітніх і всесвітньо-історичних організацій (NOGWISTO).
17. Переозброєння та роззброєння після двох світових війн (Міжнародна військово-історична комісія та Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин).
18. Історична метрологія та задачі цифрових досліджень в економічній історії (Міжнародний комітет з історії метрології).
19. Конфлікти в Африці у XXI ст. (Асоціація африканських істориків).
20. Погляди на еволюцію геополітичних проблем Південнокитайського моря від Середньовіччя до сучасності (Міжнародна тихоокеанська комісія).

VI. Постерна сесія

1. В'язниці для корінних народів у часи бразильської воєнної диктатури (1969-1979 рр.).
2. Пан-Європа й Анти-Європа. Різні погляди на Європу та на міжнародну політику: між демократією та фашизмом, європеїзмом і націоналізмом.
3. Підпільна революція: роль і розповсюдження підпільної преси «Солідарності» у Західній Європі у 1981-1989 рр.
4. Глобальна «расова війна» у 1960-х? Расистський дискурс у колишніх соціалістичних країнах: приклад Декларації Мао Цзедуна про підтримку боротьби афроамериканців проти расової дискримінації.
5. Надлишок і нестача в літературно-історичному уявленні бразильського модернізму.
6. Роль емпатії у сучасному історичному мисленні. Транскультурний та трансвидовий підхід.
7. Біднота в містах у ХІХ ст. Бенефіціари Товариства добродійності під опікою польських дам (1845-1853 рр.).
8. Як ми можемо зрозуміти сучасний світ? Роль соціальних мереж у формуванні історичної свідомості у Польщі.
9. Безпека, поліція та рабство у Бразилії у ХІХ ст.
10. Динаміка зміни значення Лазики для римської політики з точки зору теорії світ-системи. Критика та можливі компроміси.
11. Сервірування столів для дипломатів: їжа, напої та політика у польсько-литовських дипломатичних відносинах (1674-1696 рр.).
12. Офіцерський корпус армії Варшавського герцогства на фоні змін у військовому мистецтві в епоху Наполеона.
13. Прикордонне управління: економічна взаємодія між землеробськими та кочовими групами на західному кордоні Римської імперії: приклади «Агріколи» та «Германії» Публія Корнелія Тацита.
14. Міжпоколінська пам'ять про «Програму Т-4».
15. Індія: особливий метод надання допомоги під час голоду.

16. Чи благоволили багаті сім'ї своїм синам? Свідчення з міста Познані XIX ст.
17. Незважаючи на всі стереотипи. Політична та журналістська діяльність Карла Оконського (1880-1974 рр.) у Верхній Силезії.
18. Як асимілювати населення ворожих територій у XVIII ст. Створення Іспанії як національної держави.
19. Європейська історія в мережі: Асоціація європейських істориків 1983-1994 рр.
20. Роди, ши-цу та патрилійні сім'ї у дослідницькому полі давньої китайської історії в 1930-1940-х рр.
21. Історія на екрані в епоху цифрових медіа.
22. Ілюстрації рослин у польських гербаріях епохи Відродження: проблема багаторазового використання ксилографії.
23. Постсекулярна історія: знання про минуле між політикою, релігією та наукою.
24. Чому громадянство має значення? Консерватори та громадянство: історія концепцій Тетчер (1979-1990 рр.), Мейджора (1990-1997 рр.) та Кемерона (2010-2016 рр.).
25. Священики-гомосексуалісти у 1945-1989 рр.
26. Від школярів до молодих дослідників. Сталінські зрушення у підході до наукової діяльності польських студентів (1945-1956 рр.).
27. Конструювання ірландської культурної пам'яті. Концептуальне змішання в тексті «Видіння Тнугдала» (XII ст.).

VII. Вечірні сесії

1. Глобальні шістдесяті.
2. Глобальна історія людства у процесі становлення¹.

¹XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).